

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İlayda YÜZER

EVİLİK, BOŞANMA VE ŞİDDET: EVLİ ERKEKLER ÜZERİNDEN BİR
DEĞERLENDİRME

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İlayda YÜZER

EVLİLİK, BOŞANMA VE ŞİDDET: EVLİ ERKEKLER ÜZERİNDEN BİR
DEĞERLENDİRME

Danışman

Prof. Dr. Gönül DEMEZ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

İlayda Yüzer'in bu çalışması, jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Prof. Dr. Nurşen ADAK

(İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Gönül DEMEZ

(İmza)

Üye :Dr. Öğr. Üyesi Meral TİMURTURKAN

(İmza)

Tez Başlığı: Evlilik, Boşanma ve Şiddet: Evli Erkekler Üzerinden Bir Değerlendirme

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 09/ 06/2021

Mezuniyet Tarihi : 24/06 /2021

(İmza)

Prof.Dr.Suat KOLUKIRIK

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Evlilik, Boşanma ve Şiddet: Evli Erkekler Üzerinden Bir Değerlendirme ” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımcı yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İlayda Yüzer

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	İlayda Yüzer
Öğrenci Numarası	20185223003
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sosyoloji
Programı	Sosyoloji
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Gönül DEMEZ
Tez Başlığı	Evlilik, Boşanma ve Şiddet: Evli Erkekler Üzerinden Bir Değerlendirme
Turnitin Ödev Numarası	1550335627

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 102 sayfalık kısmına ilişkin olarak 05/04/2021 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 7

alıntılar dahil %11'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

/ /2021

Prof. Dr. Gönül DEMEZ

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Toplumsal Cinsiyet	2
1.2. Ataerkilliğin Tarihsel Gelişimi.....	5
1.3. Erkeklik.....	6
1.4. Hegemonik Erkeklik	13
1.5. İktidar	15
1.6. Eril Tahakküm.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

EVLİLİK, AİLE VE BOŞANMA

2.1. Evlilik.....	21
2.2. Aile	22
2.3. Türk Toplumunda Aile Yapısı	24
2.3.1. Geniş Aile.....	25
2.3.2. Çekirdek Aile	26
2.3.3. Parçalanmış Aile ve Boşanma.....	27
2.4. Babalık	29
2.5. Namus.....	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞİDDET

3.1. Şiddet.....	34
3.2. Şiddet Kuramları	36
3.2.1. Klasik Okul	36
3.2.2. Rasyonel Seçim Teorisi.....	37

3.2.3. Beyin Fonksiyonu Bozuklukları.....	37
3.2.4. Psikanalitik Kuram.....	37
3.2.5. Kişilik Özellikleri Temelli Teoriler.....	38
3.2.6. Öğrenme Teorileri.....	39
3.3. Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet	39
3.3.1. Kadına Yönelik Şiddet Türleri.....	43
3.3.1.1. Fiziksel Şiddet.....	43
3.3.1.2. Cinsel Şiddet	44
3.3.1.3. Psikolojik Şiddet	44
3.3.1.4. Ekonomik Şiddet.....	45
3.3.1.5. Simgesel Şiddet.....	45
3.3.2. Şiddetin Son Boyutu: Kadın Cinayetleri.....	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA TASARIMI VE VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	50
4.2. Araştırmanın Yöntemi.....	50
4.3. Örneklem Alanı ve Seçimi	52
4.4. Veri Toplama Aracı.....	52
4.5. Verilerin Çözümlemesi	54
4.6. Sınırlılıklar	54
4.7. Görüşmecilere Dair Tanıtıcı Bilgiler.....	55
4.8. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi.....	55
4.8.1. Toplumsallaşmanın Temel Kurumu Olan Ailede Şiddeti Deneyimleme....	57
4.8.2. “Şeylerin Düzenine Dâhil” Görünen Cinsler Arasındaki Bölünme	59
4.8.2.1. Kadın ve Sorumlulukları “Kadın Olmazsa Olmaz”.....	59
4.8.2.2. “Erkeğin Önemi Evde Orta Direktir” Erkek ve Sorumlulukları.....	64
4.8.3. Evliliğin Kutsallığı “ <i>Evlilik Hakkaten Kutsal Bi’ Kurum</i> ”	68
4.8.4. Boşanmanın Laneti.....	69
4.8.5. Erkek Şiddeti “ <i>Teorinin Bittiği Yerde Pratik Başlar</i> ”	71
4.8.6. Kadın Cinayetleri “ <i>Erkeğe Sen Neden Bunu Yaptın Diye Sormuyorlar</i> ” ...	77
4.8.7. Boşanma ile Hayatın Devamı “ <i>Erkekler Karılarına Sahip Çıksınlar</i> ”	83
4.8.8. Namus “ <i>Kadının Namusu Bi’ Lekelendiği Zaman</i> ”	85

4.8.9. Kadın-Erkek Eşitliği “ <i>Eşitlik Diye Bişey Yoktur</i> ”	89
SONUÇ	92
KAYNAKÇA.....	97
EK1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	106
EK 2: GÖRÜŞME ÖRNEĞİ	108
EK 3: KATILIMCILARIN YAŞAM ÖYKÜLERİ	115
ÖZGEÇMİŞ	120

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.3.2.1: 2008-2013 Tarihleri Arası Kadının Öldürölme Sebepleri	47
Tablo 4.7.1: Katılımcılara Ait Sosyo-Demografik Bilgiler	55

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.4.1: Babalık Piramidi.....	31
------------------------------------	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AÇEV Anne Çocuk Eğitim Vakfı

BM Birleşmiş Milletler

TÜİK Türkiye İstatistik Kurumu

Y.Ö.A Yaşam Öyküsü Araştırması

ÖZET

Aile, günümüzde çoğunlukla aşk ve sevgi çerçevesinde kurulmuş yasal bir sözleşmedir ve toplumun en küçük birimidir. Evlilik, farklı cinsten iki kişinin bir ömür boyu hayatı paylaşımları şeklinde kurgulanmaktadır. Boşanmak ise yine aile içerisindeki sorunların çözümsüz hale geldiği noktada yasal bir haktır. Bu süreçte evliliğin ölene dek sürmek gerektiği düşüncesi işlerliğini yitirmeye başlamıştır. Ancak boşanmanın kabul edilmesi toplumsal bir sorun haline gelmektedir. Çünkü erkek için erkekliğinin sorgulanması ve otoritesinin sarsılması anlamına geldiği büyük bir erkeklik krizine yol açmaktadır. Bu kriz de en basit çözüm yolu olarak öğrenilen şiddeti ve son noktada kadın cinayetlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmanın amacı kadınların boşanma taleplerinin erkeklerde şiddet eğilimini artırıp arttırmadığı ve kadın cinayetlerinde bu talebin etkisinin ayrıntılı olarak sorgulanmasıdır. Tez içerisinde bu durum “boşanma cinayetleri” şeklinde kavramsallaştırılmıştır.

Çalışmanın diğer odak noktası ise; evli erkeklerin; toplumsal cinsiyet rolleri, şiddet, kadın cinayetleri ve aile gibi konulara bakış açılarını ortaya koymak ve tartışmaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş olup yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. 28 erkek ile 20-40 dakika arasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Araştırma sonuçları; toplumsallaşmanın temel kurumu olan ailede şiddeti deneyimleme, “şeylerin düzenine dâhil” görünen cinsler arasındaki bölünme, evliliğin kutsallığı, boşanmanın laneti, erkek şiddeti “teorinin bittiği yerde pratik başlar”, kadın cinayetleri “erkeğe sen neden bunu yaptın diye sormuyorlar”, boşanma ile hayatın devamı, namus “kadının namusu bi’ lekelendiği zaman”, kadın-erkek eşitliği “eşitlik diye bişey yoktur” ana temaları ile yorumlanmıştır.

Görüşmeler sonunda edinilen bulgulara göre “boşanma cinayetlerinin” altındaki temel sebep erkeklerin yerleşik toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıpları çerçevesinde güç ve iktidar odaklı olarak yetiştirilmesidir. Ataerkil toplumsal yapı içinde erkeklere üstün bir konum atfedilmiş ve kadınlar erkeğe bağımlı nesneler şeklinde yetiştirilmiştir. “Boşanma cinayetleri” de bu anlamdaki eril sahipleniciliğin bir sonucu olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Cinayetleri, Boşanma, Ataerkillik, Evlilik, Erkeklik.

SUMMARY

MARRIAGE, VIOLENCE AND DIVORCE: AN EVALUATION ON MARRIED MEN

In this study, it is aimed to reveal gender roles of married men in the process of constructing hegemonic masculinity in the social sphere, the construction of masculinity and femininity, their perspectives on marriage and divorce, violence against women, and their attitudes towards femicide related to divorce claim. In this qualitative research, life experiences have been obtained from the interviews with 28 men for 20-40 minutes through a semi-structured interview form. The life history as a method has been used and the interviews have been analyzed with content analysis.

As a result of this research, it has become possible to make two classifications about the interviewees. It has been understood that the group, which can be considered as a relatively new generation whose level of education and consciousness are better, is realistic and moderate towards divorce, and they have made meaningful determinations regarding violence against women and femicide. It has been observed that the men in the second group internalize traditional patterns and adhere to patriarchal ideology and gender norms. Men in this group consider that men are superior in terms of gender roles and equality, and find men justified in denial of femicide and divorce.

Men refusing to divorce and killing their spouses who want to divorce have recently increased. According to the findings obtained from the interviews, the main reason under the "divorce murders" is that men are brought up according to gender roles. In the patriarchal social structure, a superior position is attributed to men and women are raised as objects dependent on men. "Divorce murders" also appear as a manifestation of masculine possessiveness. The findings obtained from the interviews have been discussed within the frame of the literature.

Keywords: Femicide, Divorce, Patriarchy, Marriage, Masculinity.

ÖNSÖZ

Kadınların boşanmak istemesi nedeniyle gerçekleşen kadın cinayetleri önemli bir toplumsal sorunu oluşturmaktadır. Bu konuya ilişkin literatür incelendiğinde çalışmaların çoğunlukla eşlerini öldürmekten hükümlü erkekler, medyada yer alan haberlerin incelenmesi, boşanmış erkeklerin ve kadınların deneyimlerine odaklanıldığı görülmüştür. Evli erkekler ile yapılan çalışmalar ise çoğunlukla namus, şiddet, erkeklik temaları etrafında gerçekleşmiştir. Evli erkeklerin boşanma ve kadın cinayetlerine ilişkin görüşlerinin yeterince irdelenmemiş olduğu bilgisi karşımıza çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle toplumsal geçerli normlara uygun olarak yaşamlarını sürdüren (evli, iş sahibi gibi) erkeklerle bu konulara ilişkin görüşmeler yapılması ve anlatılarından hareketle tartışmaların sürdürülmesi gerekli görülmüştür.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince bilgi ve tecrübesiyle bana daima destek olan değerli danışmanım Prof. Dr. Gönül DEMEZ'e teşekkür ederim. Desteğini ve katkılarını esirgemeyen arkadaşım Alpay KANAR'a teşekkür ederim. Son olarak tüm eğitim hayatım boyunca arkamda duran ve her koşulda beni destekleyen sevgili ailem Necla YÜZER ve Ali YÜZER'e sonsuz teşekkür ederim.

İlayda Yüzer
Antalya, 2021

GİRİŞ

Evlilik, aşk ve sevgi temelinde kurulan yasal bir sözleşme olarak iki taraf için sorunların çözülemediği noktaya geldiğinde sonlandırılması da olağan bir yapıdır. Ancak Öztürk'ün (2014: 4-6) ifade ettiği gibi özellikle erkekler ataerkil yapının kendilerine sunmuş olduğu eril güçten kopmak istemedikleri için çoğunlukla boşanmayı kabul etmemektedirler. Aile içinde sahip oldukları sonsuz güç ve otoritenin sarsılması erkekler için erkekliğin tehdidi olarak algılanmaktadır. Bunun sonucuda ise şiddet ve şiddetin son boyutu olan kadın cinayetleri de artış göstermektedir. Kadınların boşanma taleplerini kabul etmeyen erkekler, iktidarlarını gösterebilmek adına eşlerini öldürmekten de çekinmemektedirler (Messerschmidt, 2017: 76). Bu şiddetin kaynağı olan ataerkil ideoloji, kadını erkeğe bağımlı kılmak adına kadına yönelik şiddeti meşru kılmaktadır. Ataerkil toplumsal yapı, erkeğin üstün güç konumunda olduğu, kadının ikincil konuma indirildiği bir düzendir. Bu yapı içinde kadınlar baba, erkek kardeş, amca, sevgili, koca daima bir erkeğe bağımlı yaşam sürmek zorunda olmaktadır.

Toplumsal değişimlerle birlikte kadınlar var olan düzeni sorgulamaya ve karşı çıkmaya başlamıştır. Tüm bu değişimlere paralel biçimde kadınların boşanma talepleri de artış göstermektedir. Özellikle iyi hal indirimi, haksız tahrik, tutuksuz yargılanma gibi kararlar erkeklerin bu cinayetleri işlemede büyük etken olmaktadır. Ancak cezaların arttırılması, bu cinayetlerin medyada görünürlüğünün artması ya da toplum tarafından kınanması kadın ölümüne kesin bir çözüm sağlamamaktadır. Sorunun kaynağı yüzyıllardır süregelen ataerkil toplumsal düzenin erkeğe sunmuş olduğu ayrıcalıklı haldir. Kadın cinayetleri, yaşam hakkı ihlali olarak toplum içinde önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Bu çalışmada ataerkil toplumsal yapının yarattığı toplumsal cinsiyet, hegemonik erkeklik, iktidar gibi kavramlar tartışılmakta ve bu yapının aile, evlilik ve boşanmaya olan etkileri araştırılmaktadır. Bunların yanı sıra şiddetin oluşumu, suça ve son noktada cinayete dönüşmesine yer verilmiştir. Bu bağlamda evli erkeklerin yaşam deneyimleri keşfedilerek ataerkil yapıyı nasıl sürdürdükleri, aile ve boşanmaya nasıl baktıklarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Literatüre bakıldığında çoğunlukla cezaevinde kadına yönelik şiddetten ya da cinayetten hüküm giymiş kişilerle görüşme yapıldığı görülmüştür. Evli, toplumsal normlara uygun yaşayan, şiddet ya da cinayetten yargılanmamış erkeklere ilişkin çalışmalara rastlanmamıştır. Evli erkekler ile yapılan görüşmeler çoğunlukla namus, şiddet gibi temalar kapsamında gerçekleşmiştir. Bu nedenle evli erkeklerin kadın cinayetleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve boşanmaya ilişkin değerlendirmelerini ortaya çıkarmak anlamlı hale gelmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmada mikro iktidarın gündelik yaşam içerisinde oluşma süreçlerine iktidar kuramları çerçevesinde yaklaşılabacaktır. Bu kuramsal çerçeve içinde eril tahakküm, toplumsal cinsiyet, ataerkillik, hegemonik erkeklik kavramlarına odaklanılarak mikro iktidar ilişkileri etrafında irdelenecektir. İlk olarak toplumsal cinsiyet kavramı çerçeve çizilmiştir.

1.1. Toplumsal Cinsiyet

Ann Oakley “biyolojik cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” arasındaki ayrımı yapan ilk düşünürlerden biridir. Cinsiyet terimi erkek ve kadın arasındaki biyolojik farklılığı (evrensel ve değişmez olduğu savunulan cinsel organlar ve üreme kapasitesi) ifade ederken, toplumsal cinsiyet terimi bu cinsiyetlerle ilişkilendirilmiş sosyal farklılıklara karşılık gelmektedir. Bunlar, kültürler arasında değişkenlik gösterebilen “kadınlık” ve “erkeklik” olarak tanımlanmaktadır (Messerschmidt, 2019: 51). Cinsiyet terimi, kadın ve erkek olmanın biyolojik yönünü belirtirken toplumsal cinsiyet terimi bu cinsiyetlere kültürün yüklediği anlamları, rolleri ve beklentileri ifade etmektedir.

Cinsiyet ikili bir sınıflandırma yaratır: kadın ve erkek. Bebekler daha dünyaya gelmeden önce cinsiyet organlarına bakılarak ya kadın ya da erkek olarak kimliklenir. Ardından nüfus cüzdanlarından seçecekleri mesleklere kadar uzanan geniş bir yelpazede ayrımlar işlemeye başlar (Dökmen, 2009: 21). Cinsiyet tamamen biyolojik kökenli farklılığa dayanan bir kavramdır ve kadın-erkek cinsiyetlerini ortaya çıkarır. Toplumsal cinsiyet ise kültürel öğeleri de içinde barındırarak kadınlık ve erkeklikleri kurgulayan karmaşık bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkek veya kadın bedeninde dünyaya gelen bireyler için bu bedenlerin biçimlendirilmesi, içerisine doğdukları kültürel öğeler aracılığıyla gerçekleşir Erkek veya kadın bedeninde dünyaya gelmiş birey, toplumun o cinsiyete atfetmiş olduğu birtakım değerler çerçevesinde büyüyüp yetismekte, toplumsallaşmaktadır. Aslında biyolojik bir süreç gibi içselleştirilmiş toplumsal cinsiyet değerleri birer kutsal haline dönüşmekte ve nesiller boyu devam etmektedir.

Butler ise toplumsal cinsiyetin yanı sıra cinsiyetin de bir kurgu olarak inşa edildiğini savunmaktadır. Çünkü ona göre cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasında ayrım yapılması da "biyoloji kaderdir" ifadesine karşı çıkmak için ortaya atılmıştır. Cinsiyet, biyolojik açıdan geri çevrilemez görünse de toplumsal cinsiyet kültürel olarak inşa edilmektedir ve ne cinsiyetin nedensel sonucudur ne de onun kadar durağan bir gerçekliktir (Butler, 2014). Biyolojik

cinsiyetin ikili ayrımı üzerinden temellenen toplumsal cinsiyet kültürden beslenmektedir. Toplumsal cinsiyetle birlikte biyolojik beden de cinsiyet söylemi etrafında kurgulanır ve bir “söylem nesnesi” olarak kültürün içerisinde üretilir. Aslında toplumsal cinsiyet denilen gerçeklik bir yapı ya da normdan ziyade bireylerin eylemlerine bağlı bir gerçekliktir (Öztürk, 2014: 67). Erkek ve kadın olmak –biyolojik cinsiyetten ayrı olarak- toplumsallaşma sürecinde öğrenilen rollerin ve sembollerin bedenler üzerinde somutlaştırılmasıdır. Bu roller ve semboller aslında doğal bir yapı ya da bir kurallar bütünü değildir. Kültür içerisinde kurgulanmakta, beden üzerinden somutlaşmakta ve söylem aracılığıyla yeniden üretilmektedir.

Toplumsal cinsiyetin oluşumuna baktığımızda bu süreç bizleri çocuğun ilk doğduğu andan itibaren hatta doğmadan önceki birtakım ritüeller aracılığıyla inşa edildiğini göstermektedir. Hamilelik ile başlayan bu süreç çocuğun dünyaya gelmesiyle devam etmektedir. Cinsiyete göre değişen renkler, bir takım hitap sözleri bu sürecin çocuk tarafından içselleştirilmesini içermektedir. Connell, bu biyolojik farklılığın doğal bir şey olmasına karşın bu denli yoğun bir biçimde neden vurgulandığını sorgulamaktadır. Giysilerin, renklerin, süslenmelerin gerçekten de cinsiyeti vurgulamak üzere anlamlar kazanıp biçimlendirilmesinin saplantı temelli olduğunu düşünen Connell bazı anlarda bu vurguların oldukça fantastik düzeylere ulaştığını da belirtir. Toplumsal pratiklerimiz, bu doğal farklılıkları büyük ölçüde abartarak ya da çarpıtarak etraflarına bir sembol, yorum yapısı örmektedirler (Connell, 1998: 117). Dökmen’in (2009: 23) de belirttiği gibi gerçek farklılıklar bazı biyolojik özelliklerdir. Kadının daha duygulu olması, erkeğin pantolon giymesi gerçek farklılıklar değildir; tüm bunlar toplumun yarattığı ayrımlardır. Bu nedenle günümüz toplumlarında uygulanan tüm bu pratikler ve bakış açıları kültür aracılığıyla inşa edilmiştir. Bu kültür aracılığıyla taşınanlar belirli semboller olmuştur yani maddi nesnelerin değil, sembollerin tüketildiği bir düzen haline gelmiştir. Renkler, kıyafetler, oyuncaklar gibi pek çok ürün işlevselliğinden öte sembolik değerleri de içinde barındıran bir durum haline gelmiştir. Renkler, süslemeler, giysiler maddi nesneler olmaktan çıkıp cinsiyetin birer sembolü halini almıştır.

Bebek, dünyaya geldiği ilk dönemde kendisine en yakın kişi olan annesine duygusal olarak bağlanma eğilimi içinde olur. Bu bağlanma süreci çocuğun ayrı bir benlik duygusu kazanması için bir noktadan sonra kopar. Bu kopuşta kızlar annelerine yakın olmayı sürdürdükleri için ileride de yetişkin kadınlar olarak insan ilişkilerinde daha kuvvetli bağlara sahip duygusal ilişkiler kurmaktadır. Benlikleri bu nedenle daha bağımlı olur. Bu bağlanma durumu kadınlardaki duyarlılık, duygusallık, sevecenlik özelliklerini ortaya çıkarmaktadır. Erkekler

ise erkekliklerini bu anneden kopma sürecinde benlik duygusunu, kesin ve kökten bir kişiyle kadınısı olandan adeta kopararak, yadsıyarak elde ederler. Bu yadsımayla “*anasının kuzusu*” olmamayı içselleştirirler. Bu da onları yalnızlığa iterek başkalarıyla ilişki kurmada zorlanan, ilişki odaklı olmaktan uzak, başarı ve güç odaklı bireyler hale getirmektedir. Başlangıçtaki bu kopmadan dolayı kayıpla şekillenen erkek kimliği kadınısı olmama yoluyla biçimlenmektedir (Chodorow, 1978’den akt. Giddens, 2012: 213). Bebekler anneleriyle organik bağların yanı sıra duygusal bağlar da kurarlar. Daha sonraki süreçte erkek çocukları için bu bağ koparken kız çocukları için hayatı boyunca devam etmektedir. Kurulan bu duygusal bağ kadınların ileriki yaşamlarında tüm insan ilişkilerinde etkili olmaktadır. Erkekler ise yaşadıkları bu kopuş ile bağımsız bir yapıya bürünürler. Erkeklerin bağımsız olma, güç odaklı olma, duygusallıktan uzak bireylere dönüşmesinin altında anne ile olan duygusal bağın kopması yatmaktadır. Duygusallık, sevecenlik gibi tüm özellikler kadınısı olarak görülmekte ve erkekler için bu uzak durulması gereken şeyler olarak görülmektedir. Erkek kimliği kayıpla şekillenirken kadın için ise durum daha çok bağımlı olmak ve baskı altında yaşamak üzerinden şekillenmektedir.

Kadın, ilk olarak aile içinde babası ve erkek kardeşlerinin baskısı altında toplumsallaşmaktadır. Evlendiğinde ise bu baskı altında tutma görevi kocası üzerinden devam eder. Kadının toplumsal konumu ya birinin kızı, kız kardeşi ya da karısı şeklindedir; toplum içinde tek başına var olamamaktadır. Bu bağımlılık ilişkisi ve baskılama kız çocuğuna küçük yaşlarından itibaren öğretilirken, erkek çocuk “bağımsız” bir biçimde, ileride yetişkin birey haline geldiğinde evinin ekonomik sorumluluğunu tek başına karşılayacak şekilde yönlendirilir (Tolan, 1991: 209). Küçük yaştan itibaren bağımlı yetişen kadınlar ya birinin kızı ya da karısı oldukları sürece toplumda değer görürler. Adı olmayan kadın yalnızca yanındaki erkekler üzerinden bir kimliğe sahip olur. Erkekler ise çok küçük yaşlardan itibaren bağımsız olma bilinciyle yetiştirilir.

Yukarıda açıklanan tüm görüşler özetlenecek olursa cinsiyet denilen şey doğal, biyolojik bir ayrımdır ve fiziki özelliklere atıf yapmaktadır. Ancak bu ayrımın kendisi kültür ve ataerkil toplumsal düzen aracılığıyla biyolojik olmanın ötesinde bir anlamla şekillenmekte, kadın ve erkek cinsiyetlerine çeşitli rol ve sorumluluklar yüklemektedir. Kadını duygusal, sevecen, bağımlı olarak kodlarken erkek için mantıklı, bağımsız, duygulardan uzak olma, sorumluluk alma gibi roller yüklemektedir. Aslında biyolojik bir bölünmeden kaynaklı olan bir şeyin bu denli anlamlar kazanması sorgulanması gereken bir durumdur.

1.2. Ataerkilliğin Tarihsel Gelişimi

Babanın egemenliğini ifade eden ataerkil aile Gökçe'ye göre (1976) ilk olarak eski Roma'da ortaya çıkmıştır. Sonsuz ve mutlak baba otoritesi hâkimdir. Kadın ve erkekten beklenen görevlerin farklılaşmasıyla birlikte ataerkil ailede erkek üstünlük kazanmış, kadının aile ve toplumdaki yeri ise ikinci plana atılmıştır. Baba mülkün esas sahibi olmuş, eşi ve çocukları üzerinde sonsuz bir yönetim kazanmıştır (Gökçe, 1976: 59-60). Kadın ve erkek arasında bir güç sistemi oluşturan ataerkil sistem, toplumsal cinsiyeti de bu yapının içerisinde anlamı oluşturan bir sistem olarak kurgulamıştır. Bir sistem olarak toplumsal cinsiyet “anlam çerçevesi” sunarak insanların cinsiyetlerini toplumsal açıdan kabul edilebilir hale getirir (Holter, 2005'den akt. Öztürk, 2014: 55). Ataerkil sistemin davranış pratikleri ve genel kabulleri zaman ve mekân çerçevesinde değişiklik göstermekle birlikte erkeklerin kadınlar üzerinde egemen olma zihniyeti toplumsal cinsiyet sistemi üzerinden varlığını sürdürmektedir.

Avcı-toplayıcı bir yaşam tarzının egemen olduğu Paleolitik (Yontma Taş Devri) ve Mezolitik Dönemde kadınlar yiyeceğin esas bölümünü getirmekteydi ve bu da kadınların yüksek bir değer bulunmalarını sağlamaktaydı. Bu durum, Neolitik Dönemin ilk evreleri olan bahçe tarımının yaygın olduğu evrede de devam etmiştir. Ancak hayvancılığın gelişmesi ve saban tarımına geçişle birlikte erkekler giderek bu iki alanda da egemen olmuşlardır. Bu süreçte yiyeceklerin üretiminde çiftçilik ön plana geçmeye başlamıştır. Kadınların üretimdeki rollerinin azalması yüksek statülerinin düşmesine yol açmıştır (Berktaş, 2012: 44). Ataerkil sistemin ilk ortaya çıkışına baktığımızda avcı-toplayıcı toplumdan tarım toplumuna geçişle birlikte gerçekleştiği görülmektedir. Tarihin ilk dönemlerine bakıldığında kadın toplayıcılık görevini üstlenirken erkek avlanmaktadır. Ancak tarımın gelişmesiyle birlikte toplumda birtakım eşitsizlikler belirmeye başlamıştır. Erkeğin ekonomik üstünlük sağlaması ataerkil sistemin ilk kıvılcımları olarak sayılabilir. Hem ev içinde hem ev dışında erkeğin belirleyici olması toplumsal anlamda erkeği yeni bir konuma sokmuştur.

Engels ataerkilliğe geçişi insanlığın en köklü devrimlerinden biri olarak görmektedir. Tarih öncesi dönemde gerçekleşen bu değişim Engels'e göre kadın cinsinin büyük tarihsel yenilgisi olmuştur. Hayvanların evcilleştirilmesiyle birlikte o zamana kadar görülmemiş bir zenginlik yaşanmış ve yeni toplumsal ilişkiler ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan servete kimin sahip olacağı ise sorun teşkil etmekteydi. Yaşam biçiminde yaşanan değişimle birlikte ortaya çıkan serveti ele geçiren erkek tekeli egemenliği kurduktan sonra ataerkil aile biçimi de kendini göstermiştir. Yeni toplumsal töreye göre erkek beslenme kaynağının, hayvanların, yeni

Çalışma araçlarının ve kölelerin sahibi durumuna gelmişti. Soy artık baba üzerinden devam etmekte, aile içinde baba otorite konumunda olmaktadır (Engels, 1990). Anaerkil toplumdan ataerkil topluma geçişle birlikte kadınlar ekonomik statülerini yitirdiler. Ortak olan mülkiyeti kontrol eder durumda iken erkeğin bu araçlara sahip olmasıyla birlikte miras durumu ortaya çıkmış ve soy babadan ilerlemeye başlamıştır.

Ataerkil toplumun ortaya çıkması baba olmanın biyolojik önemi anlaşıldıktan sonra gerçekleşmiştir. Bunun devamında gelen iktidar olma arzusu ve neslin devamlılığı gereği babalık duygusunu güçlendiren etkenler olmuştur. Ataerkil toplumla birlikte ortaya çıkan soyun bozulması korkusu son derece şiddetli olan kıskançlık duygusunu da ortaya çıkarmıştır (Russell, 1983: 21). Tekeşliliğin ortaya çıkmasıyla kadının cinselliği sınırlandırılmış fakat bununla birlikte erkeklerde kıskançlık durumu ortaya çıkmıştır. Tekeşliliğe neden olan soyun korunması, babadan ilerlemesi arzusu buna neden olmuştur.

Ataerkil sistem kadının hem emeğini hem cinselliğini hem de bedeni ve doğurganlığını denetleyen bir toplumsal sistemdir. Ataerkil aile yapısı, baba/erkek otoritesine ve onun soyuna dayalı ve esas olarak mülkiyetin babadan meşru oğula geçmesini güvence altına alan aile biçimidir (Berktay, 2012: 24). Ataerkil sistem kadını her alanda denetleyen, sınırlayan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeğin değer gördüğü bu sistemde ataerkil aile biçimi kurumsallaşarak nesilden nesile aktarılmıştır. Ataerkil sistem, toplumsal cinsiyet rolleri ve hegemonik erkeklik aracılığıyla korunmakta, devamlılığı sağlanmakta ve pekiştirilmektedir.

1.3 . Erkeklik

Erkekliğin fiziksel tanımı bedensel özellikleri, belirli fiziksel yetileri, tavır ve alışkanlıkları kapsar. Ancak bunların yanında bazı becerilerin eksik kalmasını, kişinin beden imajının diğer insanlara sunulmasını ve buna karşılık verilme biçimini içerir. Bunlar yalnızca biyolojik olarak XY kromozomlarının bir sonucu olamaz (Connell, 1998: 122). Biyolojik anlamda erkek olarak dünyaya gelmiş birey, içinde yaşadığı kültürel ortamda toplumsal olarak “erkek” olur. Yani toplumun erkek cinsiyetine yüklemiş olduğu değerleri, imajları ve rolleri sosyalizasyon sürecinde içselleştirerek toplumun beklentilerine uygun bir “erkek” olur. “Erkeklik” daima toplumsallığa vurgu yapan bir kavramdır. Gilmore’a (1997: 3) göre gerçek erkeklik, erkeklerin arzuladığı ve kültürün onlardan bir aidiyet ölçüsü olarak istediği, salt erkekliğin ötesinde anlaşılması zor bir durumdur.

Messerschmidt de “erkekliğin” bireylerin bedenlerine ya da kişilik özelliklerine gömülmüş sabit bir şey olmadığını, toplumsal yaşam içinde gerçekleştirilen pratikler olduğunu ve bu nedenle de belirli sosyal ortamlara göre farklılık gösterebileceğini düşünmektedir (Messerschmidt, 2019: 70). Erkeklik bir habitustur. Doğal bir süreçmiş gibi görünen birtakım eylemler, erkeklerin bedenlerine kazınarak yaşamlarının her alanında kendini tekrarlar. Erkekler uzun bir süreçte, toplumca belirlenmiş olan erkekliğin gerekliliklerini farkında dahi olmadan içselleştirir. Bu hareketler yürümekten, laf atmaya, konuşmaya, araba kullanmaktan içki içmeye kadar geniş bir alanda kendini gösterir. Bu hareketler sabit gerçeklikler değildir ve kültüre göre şekillenen bu gereklilikler kimi zaman iyi kavga edebilmek iken kimi yerde iyi dans edebilmek olabilmektedir (Cengiz vd. 2004: 57). Habitus, bilişsel olmanın ötesinde içgüdüsel bir gerçeklik olarak algılanır. Habitusun içgüdüsel görünme özelliğinden dolayı bireyler, erkeklik denen şeyi doğal olarak kabul etmektedir. Eylemlerde bulunurken de bu davranışlara anlam aramak yerine doğru bir erkeklik duygusu olarak görmektedir (Öztürk, 2011: 3). Bir habitus olarak erkeklik, eril beden üzerinden kimlik kazanır. Eril bedene sahip bir birey erkeklik imgelerine uygun söylemlerde ve davranışlarda bulunarak bu kimliği bedenleri üzerinden somut dünyaya taşırlar. Belirli bir toplum içinde şekillenen “erkeklik”, bir erkeğin yeme-içmesinden, giyim-kuşamına, seçtiği kelimelerden davranışlarına, ilgi alanlarına değin erkeği her anlamda kuşatan bir pratikler ve söylemler bütünüdür. Erkeklik pratikleri ve söylemleri evrensel olmadığı gibi sınırları keskin bir durum da değildir. Yani zamanla değişebilen davranış örüntüleridir. Erkeklik pratiklerinin değişmesi ya da davranışların evrensel olmamasına karşın temelde bütün erkeklik algısının dayandığı tek nokta iktidar kurmaktır.

Carrigan vd. (1985) göre bu yapay erkeklik üretimi basitleştirilmiş bir sosyal öğrenme teorisine dayanmaktadır. Aile, okul, arkadaş çevresi ve televizyon programları erkekliğin üretiminde etkilidir. "Koşullandırma", "modelleme", "etkileme", ise erkek rolünün kazanılmasını açıklamak için kullanılan terimlerdir (Carrigan vd., 1985: 565).

Birçok kaynakta erkekliğin inşasında etkili olan toplumsal süreçler yer almaktadır (Barutçu, 2013: 15; Yavuz, 2014; Erdem ve Şenol, 2017): Bu aşamalardan ilki sünnet olmaktır. Çocuklar ilk defa bu ritüelle toplumsal anlamda “erkekliğe” adım atmaktadır. Sünnet, dini literatürde yer almamasına karşın sünnet törenlerinin gerçekleştirilmesi ve dini bir gereklilikmiş gibi yansıtılması, şart koşulması adeta bir paradokstur. Bu törenler günümüzde dini bir pratik uygulamasından öte toplumsal anlamlar taşımaktadır. İslam dininin olmazları arasına giren sünnet, Müslüman toplumlar için erkekliğin sembolü olmuştur (Taşıtman, 2013:

45). Özellikle Müslüman toplumlarında görülen sünnet ritüeli Kur'an'da yer almamasına karşın dini açıdan bir değere sahiptir. Oğlan çocuklarının “erkekliğe” ilk adımı gibi görülen sünnet, penise uygulanan cerrahi bir müdahaleyi içermektedir. Tıbbi anlamda bir gereklilik olan bu ritüelin dini bir değer kazanması ve erkekliğin oluşumunda ilk basamak olarak görülmesinin ana kaynağı kültürdür.

İkinci aşamada ise askerlik yer almaktadır. Selek (2014) askerliği “erkeklik istasyonu” olarak görmektedir. Sancar (2009)’a göre ise “askerlik eğitimi” bir tür “hegemonik erkeklik öğrenme okulu”na dönüşür. Askerlik, erkekliğin en zirvede öğrenildiği yerdir. Askerlikte katı ve disipline edici eğitimler yer alır. Erkeklik inşasında önemli aşamalardan biri olan askerlik erkeklere, bu süreçte verilen eğitimler sayesinde zor koşullara uyum sağlamasını ve idealize edilen erkekliğe ulaşmasını sağlamaktadır. Zorlu eğitimleri ve sıkı disiplini içeren askerlik bir nevi “erkeklik okulu”na dönüşmüştür. “Askerlikle birlikte gencin olgunlaştığı, zorluklarla savaşılabilmeyi ve sabretmeyi öğrendiği varsayılmaktadır. Bu nedenle geleneksel kültürün canlı olduğu pek çok yerde, askere gitmeyenlerin/askerliği erteleyenlerin erkeklikle bir sorunları olduğu var sayılmaktadır, bu kişiler “çürük”tür toplumun gözünde” (Yavuz, 2014: 116).

Üçüncü aşamada ise askerliğini bitiren erkeğin tam zamanlı bir işe sahip olması yer almaktadır. Erkeğin devamlı bir işe sahip olması onu toplum önünde ekonomik olarak güçlü kılmakta ve bir statü kazandırmaktadır. Toplumda “İşi olmayana kız verilmez” şeklinde bir zihniyet hâkimdir. Bireyin ücretli bir işe sahip olması erkekliğin inşası için önemli görülmele birlikte işsiz kalması erkekliği için büyük bir tehdit oluşturmaktadır (Erdem ve Şenol, 2017: 296). Bir işe sahip olmak erkekler için çok önemlidir. Roller bakımından erkeğin maddi dünya ile ilişkilendirilmesinden ötürü kendini ücretli, devamlı bir işe sahip olmak zorunda hissetmektedir. Çünkü işini kaybeden erkek toplum önünde değer kaybetmekte ve erkekliği sorgulanmaktadır.

Erkekliğin inşasında beşinci basamakta erkeğin evlenmesi ve bir yuva kurması yer almaktadır. Toplumda heteroseksüelliğin bir zorunluluk halini almasından dolayı erkekler de bu yönlerini ispat etme çabasıdadır. Evlilikle birlikte erkek kendi otoritesini uygulayabileceği bir alan elde eder. Toplum önünde evlenmemiş her erkek yaşına ya da mesleğine bakılmaksızın “tamamlanmamış proje” olarak görülmektedir (Yavuz, 2014: 124). Evlilik erkeğe, hegemonyasını sürdürebileceği bir mekân, yeni bir alan oluşturmaktadır. Bireyin evlenmesi ya da evlenmemesi kendi tercihten çıkmakta ve toplum, evliliği bir

zorunluluk olarak bireylere yüklemektedir. Evli olmayan erkekler, hegemonik erkekliğin temsilcileri sayılmamaktadır.

Son aşama babalık/çocuk sahibi olmaktır. Babalık konumuna ulaşmış her erkek karısı ve çocukları üzerinde hegemonyasını kullanabilir durumdadır. Kız çocuğa sahip bir babaya göre erkek çocuğa sahip olmak bir babanın erkekliğini yükseltmektedir (Erdem ve Şenol, 2017: 297). Erkekliğin tam anlamıyla gerçekleştirildiği alan evlenip çocuk sahibi olmaktır. Baba olmak, bir yandan özgürlüğü sınırlayan, zorlu bir süreç olarak görülse de maddi anlamda soyun devamlılığını da içerdiği için erkekliğe tam anlamıyla sahip olunan bir konumdur. Baba, hem ailesine bağlı ve sorumlulukları olan, hem de bu sorumlulukları çerçevesinde ailesi üzerinde otorite sahibi olan bir figürdür. Ailenin reisi olan erkek hem ailenin geçimini sağlamakta hem de eşi ve çocuklarına sözünü dinletebilen bir figür olmaktadır (Bozok, 2018a: 34). Erkekler için çocuk sahibi olmak hegemonyalarını uygulayabilecekleri yeni bir alan demektir. Bu nedenle evlenip çocuk sahibi olan her erkek ataerkil düzen içinde “tamamlanmış bir proje” olarak görülmektedir.

Chodorow bebeklerin annelerine bağımlı olması durumunu Simbiyotik birlik ile ifade etmiştir. Benliğin gelişmesi anneden farklılaşmayı sağlamanın yanı sıra, bağımlılığın da azalmasını sağlamaktadır. Cinsiyetinin farkında olmayan bebekler bu dönemde cinsiyetlerini tanır. Kız çocukları büyüdükçe anneleriyle özdeşleşir, rol öğrenme süreçleri de duygusal olma eğilimindedir; erkek çocuğun benliği ise anneleriyle duygusal ilişkinin reddini içeren rol öğreniminden oluşur (Chodorow, 1978: 61-68-89). Erkek bu süreçte anneden farklılaşma duygusuyla birlikte daha katı bir kimlik kazanır. Öyleyse eril kimlik, daha çok ilişkinin ve kadınlığın reddi açısından konumlandırılmıştır. Erkeklik, kadınsı olmayan veya kadınlarla bağlantılı olanı negatif olarak tanımlamaktadır (Chodorow, 1978: 169). Erkek çocuk anne ile olan bağının kopmasıyla “erkek” olur. Cinsiyetinin farkına varan erkek çocuk annesiyle aynı biyolojik özelliklere sahip olmadığını anlar. Anne ya da kadın olmayan davranışlar üzerinden bir erkek kimliği geliştirir.

Babanın sürekli evde ve çocuklarıyla olmaması erkek çocukları için rol model eksikliği yaratır. Bu eksiklik nedeniyle erkek çocuğu “ben anne değilim, o zaman ben kadın değilim.” şeklinde kendini olumsuzluk üzerinden tanımlar. Çocuk bakımının kadınlar tarafından gerçekleştirilmesi kadınların küçümsenmesine neden olur (Demez, 2005: 123). Kadınlığın ötekileştirilmesi üzerinden kimlik yaratmanın yanı sıra kadın kimliğini ötekileştirme, ikincilleştirme çabası da bu yaratım sürecinin temel parçalarından biri olmaktadır. Erkek olmanın anlamı duygusallıktan uzak durmak ile şekillenir. Erkeğin doğası gereği fiziksel ve

psikolojik bakımdan güçlü olduğu düşüncesi küçük yaşlarda erkek çocuklarına dayatılmakta, bu fiziksel bakımdan güçlü olma hali erkeklerin duyguları ile ilişki kurmasının da önüne set çekmekte, “erkek adam ağlamaz”, “erkek dediğin güçlü olur” gibi söylemlerle erkekler “erkekliğin dipsiz kuyusuna” atılmaktadır.

Lacan’a (1977) göre, erkek çocukları ataerkil söylem içinde penise sahip olmayı ayrıcalıklı güç simgesi olarak görmektedir. Kız çocukları ise fallik dönemde penisin yokluğunu fark ederek kadınlığı eksiklik üzerinden tanımlanmakta ve kendini erkeğin “ötekisi” olarak görmelerine neden olmaktadır. Sembolik düzlemde penisin hayali bir iktidar yaratması durumu kadınların eksiklikle tanımlanmasına, erkekleri ise hadım edilme korkusu üzerinden inşa etmektedir (Lacan, 1977’den akt. Öztürk, 2014: 174). Erkeğin penise sahip olması kadında bir eksiklik olarak görülmekte ve bu fark nedeniyle ikincil konuma çekilmektedir. Fizyolojik bir farklılık olan bu durum, sembolik anlamlar taşır hale gelir ve erkeğe sembolik açıdan iktidar katarken kadın erkeğin ötekisi olarak nitelendirir.

Bağlanma ve duygusallık kadınsılıkla özdeşleştirildiği için erkekliğin inşasında başkalarına güvenmeme, bağlanmama, bağımsızlık gibi özellikler önemli unsurlar halini alır. Bu olgu literatürde “sevginin kadınsılaştırılması” şeklinde adlandırılmaktadır (Boratav vd., 2017: 58). Bu süreç daha çok söylemler üzerinden üretilmektedir. Kurulan cümleler erkeği kadından ayırmakla kalmayıp kadına atfedilen tüm davranış örüntülerini aşağılamakta ve küçümsemektedir. Söylemlerle sınırları çizilmiş cinsiyet rolleri eylemlerle pekiştirilmektedir. Kadınsı özellikler taşımak erkekliğini kaybetmek gibi algılanmaktadır.

“Çocuk yaşlardan itibaren benzemekten korkulan özellikler, ilerleyen yıllarda nefret duyulan ve alay edilen nitelikler haline gelmekte ve bu kadınlık korkusu (fear of femininity) ile devamında oluşan kadın düşmanlığı (early misogyny) erkeğin hayatı boyunca sürmekte ve hiçbir zaman kaybolmayan niteliklere dönüşmektedir” (Basow 1992’den akt. Cengiz vd., 2004: 58).

Bir iktidar ilişkisi olarak inşa edilen erkeklik kazanılan/kaybedilen bir meta olarak görülmektedir. Yani erkeklik, kaybedilme koşulları ve şartları belirsiz, duruma göre değişen bir iktidar stratejisidir (Sancar, 2009: 19). Her an “yitirilebilecek” bir şey olduğu korkusuyla erkeğin sürekli erkekliğini ispatlamak durumunda olması, yaşamla sürekli bir savaş halinde olması, duygularını gizlemek zorunda kalması durumu erkeğin de erkek iktidarının bir mahkûmu olduğunu bizlere göstermektedir. Erkekliğe ve onu kaybetmemeye yapılan bu vurgu belki de en çok erkeğe zarar vermektedir. İçinden gelen davranışı yapmak yerine erkekliğini kaybetmemek için verilen savaş duygularını dile getirmesini engellediği gibi insanlarla kurduğu ilişkilerde de önüne daima bir set çekmektedir.

Erkeğe yüklenen sosyo-ekonomik sorumluluklar, beklentiler erkek için bir baskı oluştururken bunlara uyulamaması durumunda ortaya çıkan sorunlar da erkekliği tehdit eden unsura dönüşmektedir. Askere gitmek, işe girip para kazanmak ve evlenip aile kurmak erkekliği inşa eden süreçler iken bunlardan birine sahip olamamak erkekliğin tehdit altına girmesine neden olmaktadır. Erkek üzerinde oluşan bu beklentiler erkeklerin yaşamlarını kontrol eder hale geldiği için değişimlerine engel olmaktadır. Yani erkekler, üzerlerindeki toplumsal beklenti ve baskıları karşılayamadıkları durumda kadınlar üzerinde güç ve baskı uygulayabilir hale gelmektedirler (Boratav vd., 2017: 281). Erkekler bu beklentileri karşılayamadığı anda erkekliklerini kaybetme tehdidi yaşamaktadırlar. Erkeğin sosyal yaşamda erkekliğini ispat edemediğinde ise “erkeklik krizi” ortaya çıkmaktadır. Çünkü erkeklik sosyal yaşam içerisinde yüceltilirken bir anda yıkılabilen bir iktidarı temsil eder (Selek, 2014: 214). Erkekler, cinsiyetlerinden kaynaklı çeşitli beklentiler ile dünyaya gelirler. Bu beklentiler askere gitmekten iş sahibi olmaya, evlenmekten çocuk sahibi olmaya, her alanda otorite kurmaktan güçlü ve bağımsız bir karaktere sahip olmaya değin geniş bir çerçevede yer alır. Erkekler hayatlarının her alanında bu erkeklik rollerini ispata mecbur hissederler. İspat edilemediği takdirde ise erkekliğin yitirildiği bir “erkeklik krizi” yaşarlar.

Toplum içerisinde erkek otoritesine ve gücüne duyulan inanç ne denli kuvvetli ise erkeklerin bu inanca uyum sağlamaları o denli zor olur. Çünkü erkeklik verili değil, devamlı olarak kazanılması gereken bir durumdur. Hayatın her anında yeniden oluşturulması gerekir (Kandiyoti, 2013: 82). Erkek otoritesinin son derece hâkim olduğu kültürlerde erkeklerin üzerine düşen sorumluluklar da o derece yoğun olur. Erkekler her an her alanda gücünü ve otoritesini ispata mecburdur. Aksi takdirde “erkekliği” sorgulamaya açık hale gelir. Bu da “erkeklik krizi” denen şeyi doğurur. Bu nedenle erkekler devamlı olarak üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmeye mecbur kalırlar. Gilmore da erkeklerin erkekliği elde etmelerinin tam anlamıyla “büyük imkânsız” (the big impossible) peşinde koşmak olduğunu düşünmektedir (Gilmore, 1997: 3). Erkeklik, kazanılması zor, kaybedilmesi kolay bir şey olarak toplumsal düzende yerini alır. Sürekli olarak erkekleri ispata mecbur bırakan bu yapı bu nedenle büyük imkânsız adını almaktadır. Çünkü hiçbir zaman tam anlamıyla elde edilmez, sahip olunamaz.

“Dayanılmaz acılara katlanarak bir kez erkek olmayı hak ettikten sonra da erkeğin “erkeklik”le işi bitmez. Bir tür “iğneli fiçı” misali, taşıyıcısı olduğu iktidarı her daim hayata geçirmesi, hep yeniden üretmesi beklenir ondan. Bu bir yönüyle “iktidar”ın ona maruz kalanı değil, onu temsil edeni, “taşıyan”ı ezmesi durumudur” (Atay, 2004: 24).

Erkekler toplumda kabul görmek, değer kazanmak ve “Ben erkeğim!” diyebilmek için iktidar kurmaya çalışırlar. Bu iktidar arzusu tahakküm ilişkisini de beraberinde getirir. Çünkü erkek, içinde taşıdığı bu arzunun kölesi olmaktadır. Onu devamlı sergileme zorunluluğu içinden çıkılamaz bir kısır döngüyü barındırır. Durum, erkeğin iktidara bir kere ulaşmasıyla tek seferde bitmez. Çünkü erkeklik, daima kendini her alanda ve ortamda kanıtlamayı gerektiren bir durumdur. Bir kere iktidarı ele geçiren erkek bir yandan davranışları ve söylemleri ile iktidarını sürdürmeye çalışmanın sürekli kontrolü altında iken diğer yandan bazen yapmak istemediği ancak mecbur kaldığı durumlara sürüklenmektedir. Erkeklik bu anlamda çelişkileri de içinde barındıran bir kavramdır. Erkeklik, erkeğe iktidar sağlarken bir yandan da ondan belirli davranış örüntüleri sergilemesini bekler. Bu erkeğin, hem iktidarın kazananı hem de kölesi durumuna sokmaktadır.

Bu tezi savunanlara göre, tüm bu nedenler bizlere eril iktidarın asıl mahkûmunun erkekler olduğunu göstermektedir. “Paradoksal olarak erkekler bu eril iktidarın hem üreticisi hem de ürünüdürler. Yani ataerkil yapının hem sahibi iken hem de kölesi durumundadırlar.” (Edley ve Wetherel, 1996’dan akt. Atay, 2004: 26). Her an “yitirilebilecek” bir kimliğe sahip erkekler bu korku nedeniyle evde, sokakta, iş yerinde, trafikte, yatakta, halı sahada özetle hayatın her alanında erkekliğinin sınanması ve tehdidi altındadırlar. Bu tehdidin kaynağı yine diğer erkeklerdir. Yani “erkek erkeğin kurdudur” denebilir (Atay, 2004: 26). Ataerkil ideoloji erkeklerin iktidarda olduğu bir toplumsal yapıya karşılık gelmektedir. Erkekler her alanda güç konumunda iken bu gücün korunması için verdikleri çaba nedeniyle aslında bu ideolojinin kölesi durumuna düşerler. Ancak erkekler açısından bu durum henüz yaygın olarak bilincine varılmış bir çelişki değildir. Erkeklerin erkekliğini sorgulayan da yine erkeklerin ta kendisi olmaktadır.

Erkekler bu şiddet ve işkenceye neden maruz kalıyorlar? Sürekli kendilerini ispat etmek zorunda kalmak, “kuyruğu daima dik tutma çabası”, şiddete başvurur hale gelmek, devamlı olarak güçlü, başarılı, cesur ve dayanıklı görünme çabasının nedeni nedir? Asıl sorgulanması gereken şey ise erkeklere akla mantığa uymayan bu hareketleri ve bu işkenceyi yaptıran mekanizma nasıl işlemektedir? (Cengiz v.d. 2004: 67). Bu duruma verilebilecek cevap “erkekliğin” altında ezilen erkeklerin bunu fark etmemesi ve hatta doğal bir süreçmiş gibi kabullenmeleridir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkilliğin her iki cinse de zarar verdiği su götürmez bir gerçektir. Kadınlar tarafından ataerkil düzen sorgulanırken erkekler açısından durum daha kapalıdır. Çünkü erkekler ataerkilliğin ve cinsiyet rollerinin yarattığı bu baskının farkına varamamaktadır.

1.4. Hegemonik Erkeklik

Hegemonik erkeklik her yerde ve zamanda değişmez bir kimlikten ziyade belirli bir toplumsal cinsiyet kalıbı içinde egemen olan erkekleri ifade eder. Gramsci'nin geliştirdiği bir kavram olan hegemonya, sınıf ilişkileri içerisinde bir grubun toplum üzerinde yönetici konumda olmasını ifade eder. Daima belirli bir erkeklik biçimi de kültür içinde diğerlerinden ön plana çıkar (Connell, 2019: 150). Gramsci'nin sınıf ilişkileri için kurguladığı hegemonya kavramı Connell tarafından toplumsal cinsiyet rollerine uyarlanmıştır. Hegemonik erkeklik belirli bir erkeklik biçiminin toplum içinde yönetici, otorite konumunda olmasını ifade eder. Donaldson'a (1993: 645) göre icat edilmiş bir terim olarak hegemonik erkekliğin temelinde heteroseksüellik ve homofobi bulunmaktadır. Hearn (2004: 61) de erkeklerin hem -kadınları da oluşturan- hegemonik cinsiyet düzeninde oluştuklarını hem de bu hegemonyayı oluşturdıklarını belirtir. Ancak erkekler aynı zamanda erkekler arasındaki hegemonik farklılaşmaları oluşturma ve yeniden şekillendirme konusunda farklı şekillerde aktiftir. Cinsiyet düzeni içinde oluşturulan hegemonik erkeklik aynı zamanda farklı tipte erkeklikleri de oluşturur. Heteroseksüellik ve homofobiklik üzerinden inşa edilmiş hegemonik erkeklik erkekleri farklı biçimlerde şekillendirir.

Hegemonik erkeklik idealler, arzular, kadınlarla ilişki modeller ve toplumsal cinsiyet ilişkileri sorunlarına çözümler sunarlar. Dahası, günün koşullarına göre yaşamının yolları olarak erkekliklerin pratik oluşumunu ifade ederler. Bunu yaptıkları ölçüde, toplumsal cinsiyet düzeninde bir bütün olarak hegemonyaya katkıda bulunurlar (Connell ve Messerschmidt, 2005: 839). Hegemonik erkeklik ataerkil ideolojinin ve toplumsal cinsiyet düzeninin devamını sağlarken, ataerkillik ise hegemonik erkeklerin iktidardan daha fazla pay almalarını sağlamaktadır. Hegemonik erkeklik ve ataerkillik birbirini destekleyen ve besleyen iki gerçekliktir. Hegemonik erkeklik yalnızca zor kullanma ve şiddet uygulamak üzerinden işlemez. Kavram asıl anlamını iktidar konumundaki erkeklerin kadınlara ve diğer erkeklerle karşı kurdukları baskı ve zorbalığın, içinde bulundukları kültür ve kurumlar aracılığıyla işleyen ikna ve rızaya göndermede bulunması üzerinden kazanır (Hanke, 1992'den akt. Öztürk, 2013: 105). Hegemonik erkeklik sadece kadınlar üzerinde iktidar sahibi olmak anlamına gelmemektedir. Küçük bir grubun sahibi olduğu bu "hegemonik erkeklik" hem kadınlar hem de bu sınıfın dışında kalan erkekler üzerine iktidar uygulamaktadır.

Connell'e göre dört tip erkeklik bulunmaktadır. Bunlar "hegemonik erkeklik", "suç ortağı erkeklik", "madun erkeklik" ve "marijinal erkeklik" şeklindedir. Bu erkeklik tipleri kısaca özetlenecek olursa; "suç ortağı erkeklikler", ataerkilliğin inşa edilmesinde "hegemonik

erkeklik” gibi aktif bir rol üstlenmese de ataerkilliği destekler. Kadınların ezilmesinden ve ikincilleştirilmelerinden yararlanır. Bu tip erkekliğin temel özelliği hegemonik erkeklikte olduğundan farklı olarak elini kirletmeden “ataerkil paydan” yararlanmalarıdır. Erkeklerin çoğunluğu da bu kategori içinde yer alır. Aynı zamanda bu “suç ortağı erkeklikler” taraf değiştirebilir ve feminist erkekler haline gelip kadının ezilmesi ve ikincilleştirilmesine karşı mücadele verebilir (Connell, 1998: 79-80). Bu erkeklik tipi Connell’in de belirttiği gibi elini kirletmeden, yani pasif kalarak ataerkilliğin nimetlerinden yararlanmaktadır. Bu nimetler özellikle kadınlar üzerinde iktidar kurulması ve ilişkilerde söz sahibi olmak şeklinde ortaya çıkmaktadır.

“Marjinal erkeklikler”, ırk, etnisite ya da sınıf pozisyonlarından ötürü ataerkil iktidar içerisinde hegemonik ve suç ortağı erkeklere göre daha dezavantajlı konumda yer alırlar. Ancak ataerkil iktidar karşısında en dezavantajlı olan grup heteroseksüellik dışında bir cinsel yönelime sahip olan “madun erkeklikler” grubudur. Bu grup erkek egemenliğinin getirdiği toplumsal ayrıcalıklardan en az faydalanan gruptur (Connell, 1998: 79-80). Hegemonik erkeklik sadece kadınlar üzerinde baskı kurmayı hedeflemez. Bu çoklu erkeklik halleri içinde hegemonik erkek, hem kadın hem de madun ve marjinal erkeklikler üzerinde iktidar kurmaktadır.

Toplumsal yapı tarafından oluşturulmuş bu hegemonik erkeklik kalıpları katı bir biçimde tüm gereklilikleriyle uygulayan erkeklerin sayısı çok azdır. Ancak erkeklerin büyük çoğunluğu hegemonik erkeklikten, ataerkil yapının getirilerinden ve kadınların ikincilleştirilmesinden kazanç sağlamaya devam ederler (Connell, 2019: 151). Erkek bedenine yüklenen anlamlar ve erkekliğe ilişkin roller zamana, kültüre, mekâna göre farklılık gösterse de kadını ikincil konuma koyması ve bu konum üzerinden kendi iktidarını pekiştirmesi ataerkil yapı devam ettikçe var olacak bir durumdur.

Türk toplumunda ise hegemonik erkekliğin kazanılabilmesi için sünnet olmuş olmak, heteroseksüel, aktif bir cinsel hayata sahip olmak, askerliğini tamamlamış olmak, ücretli bir işe sahip olmak, evli ve çocuk sahibi olmak ve mümkünse ilk doğan çocuğun erkek olması gerekmektedir. Bu özellikleri taşıyan erkekler Türkiye’de hegemonik erkekliği elde etmiş olarak görülmektedir (Barutçu, 2013). Her kültürde farklı özellikler almakla birlikte hegemonik erkeklik genel olarak toplumun büyük bir kesimi tarafından kabul edilen dini inanca sahip olmak, heteroseksüel olmak, yüksek statülü iyi bir gelir getiren işte çalışmak gibi özelliklere sahiptir.

Sonuç olarak Connell ve Messerschmidt'e (2005: 841) göre "erkeklik" belirli bir tür insanı değil, erkeklerin söylemler ve pratikler yoluyla kendilerini konumlandırmanın bir yolunu temsil etmektedir. Carrigan vd. (1985) de hegemonik erkekliğin erkeklerin gerçek doğasını yansıtmadığını, erkek rolünün aşırı derecede kısıtlayıcı olduğunu ifade etmiştir. Erkeklik, temelde içselleştirilmiş ve kişisel gelişimi engelleyen sosyal baskıdır (Carrigan vd., 1985: 579). Kültürel bir yaratım olan hegemonik erkeklik bireyin gerçekliğini yansıtmadığı için erkekler üzerinde sosyal bir baskı oluşturmaktadır. Ataerkil sistem ve anlam çerçevesi olarak sunduğu toplumsal cinsiyet düzeni, cinsiyetlerin doğal ayrımından kültürel bölünmeler yaratır ve erkeklik-kadınlık biçiminde kurgular. Bu biyolojik cinsiyetlere özgü roller biçerek hayatın her alanını da cinsiyetlendirir. Ataerkil sistem aracılığıyla erkeklik iktidar sahibi cins olarak kodlanır ve hegemonik erkekliği ortaya çıkarır. Erkeğin hükmeden, kadının hükmedilen olduğu bu iktidar ilişkileri içinde yalnız kadınlar ve diğer erkeklik halleri değil hegemonik erkekliğin temsilcisi erkekler de baskı altındadır. Bu baskı erkekliği her alanda ispatlamanın ve iktidarı kaybetmemenin baskısıdır. Büyük imkânsız peşinde koşan erkeklik erkekliğini aile içinde kazanmaktadır ve yine evlilik aracılığıyla kendine yeni bir iktidar alanı yaratmaktadır.

1.5. İktidar

İktidar bir öz olmaktan ziyade bireyler arası var olan bir spesifik bir ilişki biçimidir. İktidarın temel özelliği, birtakım insanların başka insanların davranışlarını kısmen belirleyebilmeleridir. Ama bu belirleme zorlama ile yapılmaz. İktidar, erkeklerin kadınlar üzerinde, yetişkinlerin çocuklar üzerinde, bir sınıfın başka bir sınıf üzerinde ya da bürokrasinin bütün bir nüfus üzerinde uyguladığı bir güç olsa da belli bir rasyonalite içermesi gerekir fakat araçsal şiddet barındırmaz. Kişilerin eylemleri üzerinde yönlendirmede bulunmak şeklinde tanımlanan iktidar, insanların başka insanlar tarafından “yönetilmesi” biçiminde karakterize edildiğinde içine özgürlük kavramı da eklenmiş olur. Bu anlamıyla iktidar yalnızca “özgür özneler” üzerinde uygulanır ve yine yalnızca özneler “özgür” olduğu sürece uygulanmaya devam eder (Foucault, 2016: 55-75). Foucault'un iktidardan anladığı şey bir kişinin ya da bir grubun, başka insanların davranışları, kararları, tercihleri üzerinde belirleyici bir güce, otoriteye sahip olmasıdır. Bu anlamıyla iktidar hayatın her alanına nüfuz etmiştir. Erkeğin kadına uyguladığı otorite de ailenin çocuğu üzerine uyguladığı otorite de devletin vatandaşları üzerine uyguladığı otorite de bir iktidar biçimidir. Ancak burada temel nokta öznelerin “özgür” olmalarıdır.

Foucault'ya göre iktidar yalnızca devlet ile ilgili bir kavram değildir. İki insanın var olduğu her ortamda iktidar ilişkisinin var olduğunu savunmaktadır. Siyasi iktidardan daha kapsamlı olarak iktidar her yerde mevcuttur, bütünü içinden çıkmaktadır. İktidar, yalnızca devlet ve aygıtları terimleriyle ifade edildiğinde anlamını yitirir. İktidar, yasalardan ya da bir devlet aygıtından daha farklı bir biçimde olan, karmaşık, yoğun ve yaygındır (Foucault, 2012: 98). Foucault iktidarı dar bir alan olarak sadece siyasi iktidar üzerinden analiz etmemiş, daha geniş bir toplumsal düzlemde çözümlemiştir. Foucault'un analizinde iktidar, spesifik bir özellik taşımaktadır. Yani devlet-halk arası ilişkilerden, gruplar, kişiler arası ilişkilere kadar uzanan karmaşık bir olgudur. İki insan arasında dahi otorite kurma çabası olduğu için iktidar ilişkileri hayatın her alanına yayılmıştır. Foucault'un bu analizi toplumsal cinsiyet alanındaki çalışmalara da katkı sağlamıştır.

Foucault'ya göre iktidar bütün insan ilişkilerinde mevcuttur. Bu ilişkiler sözlü iletişimden, aşk ilişkisine, kurumsal ya da ekonomik ilişkilere kadar tüm biçimleri kapsamaktadır. Kastettiği iktidar ise bir kişinin başkasının davranışlarını yönlendirmeye çalıştığı ilişki türüdür. Bu tip bir iktidar hareketlidir yani değişime uğrayabilir, tam tersi duruma dönüşebilir. Kesin ve değişmez şeyler değildir. Özneler özgür olmadıkça iktidar ilişkisinden söz edilemez. İki kişiden biri tamamen ötekinin yönetiminde olur ve bu kişi, üzerinde sınırsız ve sonsuz bir şiddet uygulayabileceği nesnesi haline gelirse burada iktidar ilişkisinden söz edemeyiz. İktidar ilişkisinin varlığı için her iki tarafta da belli bir özgürlük olması gerekmektedir (Foucault, 2017: 235-236). İktidarı, bir kişinin davranışları üzerinde etkiye bulunmak olarak gören Foucault'ya göre bireyler özgür olduğu sürece iktidar ilişkisinden söz edilebilir. Özgür bireyler arasında yaşandığı için değişime, dönüşüme uğrayabilir bir durumdadır. Bugün iktidarı elinde bulunduran kişi, grup yarın tam tersi bir konumda, hükmedilen pozisyonunda yer alabilir. Çünkü içinde zorlama barındırmaz. Cinsiyetler arasındaki ilişkiyi de bu biçimde değerlendirmek mümkündür. Cinsiyetler de birer sınıf ilişkisi yaratmadır.

Sancar'a göre (2009: 177) Foucault cinsiyetin düzenini, toplumsal yapının örgütlenmesini sağlayan bir iktidar stratejisi şeklinde değerlendirmiş ve yeni bir yaklaşıma temel oluşturmuştur. Tüm dünya üzerinde geçerli olan ve tarih dışı bir gerçeklik olarak kabul edilen biyolojik özelliklerin, erkeklik ve kadınlık psikolojilerinin, cinsel normallik ve sapkınlıkların aslında tarihsel süreçte oluşmuş, kültürel yapıyla iç içe bir gerçeklik olan, evrensel bir zorunluluk içermeyen ve değişken toplumsal davranışlar olduğunu göstermiştir. Cinsiyeti, toplumun düzenlenmesi için kurgulanan bir strateji olarak gören Foucault biyolojik

kökenli olduğu iddia edilen tüm özelliklerin tamamıyla kültürel kaynaklı olduğunu ve bu nedenle de değişebilen durumlar olduğunu ileri sürmüştür. Erkeklik ya da kadınlık denen şeyin, cinsel normların tamamen toplumsal davranışlar tarafından şekillendiğini savunmaktadır.

Kendilik pratikleri aracılığıyla disipline edilen özne, bedeni üzerinden kendi erkekliğini inşa eder. İktidar stratejileri de erkekliğin bu inşa süreci içerisinde bedeni tabi kılmaktadır. Beden, bir özne olarak imlenir ve yaratılır. Foucault tarafından geliştirilen “söylemsel özne” kavramına göre özne, söylem aracılığıyla inşa edilir ve kurulur. Farklı bir anlam kazanan söylem kavramı artık sadece dil ve pratiği ima etmemekte, aynı zamanda özneyi “birey” olarak imleyen ve mümkün kılan araçları da ifade etmektedir (Whitehead, 2002’den akt. Demren, 2008: 78). Biyolojik cinsiyet üzerinden kazanılmış olan kimlik beden üzerinden taşınır. Özne-beden bütünlüğü içinde bedene yüklenmiş birtakım kültürel normlar söylemler üzerinden kendini yeniden üretmekte ve özneler tarafından yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

İktidar ilişkileri olmadan öznellik, toplumsal cinsiyet ya da erkeklik özneliği var olamaz. Erkeklik özneliği edimler ve söylemler aracılığıyla kurulur. İktidar ilişkileri aracılığıyla toplumsal yapı tarafından oluşturulmuş birtakım söylemler, öznelerin cinsiyetleri üzerinden neyi yapıp neyi yapmayacakları noktasında onları yönlendirmektedir. Heteronormatif bir yapıda olan toplumsal cinsiyet kalıpları hem kadınlar tarafından hem erkekler tarafından inşa edilir. Ataerkil yapı ve pratikler içerisinde de yeniden üretilirler. “Erkeklik” ve “kadınlık” öznellikleri birbirlerine karşıt kururlar ancak birbirlerine bağımlı olan bu özneler birbirlerini tamamlayacak şekilde kurgulanırlar. Bu karşıtlık ilişkisinde “erkeklik” “kadın” olmayan şekilde kurulur ve “erkek özneliği” bu karşıtlık üzerinden normatif bir söylem kazanıp inşa edilir. İktidar denilen gerçeklik “erkek özneliği” ile doğrudan ilişkilidir ve iktidar daha çok “erkeklik”le özdeşleştirilir (Demren, 2008: 79-80). Erkeklik bir öznellik olarak kadın ile diatomik bir ilişki içindedir. Kadın ve erkek biyolojik cinsiyetler olarak dünyaya geldiklerinde toplumsal yapı ve iktidar ilişkileri çerçevesinde bu cinsiyetlere özgü kalıplar kurgulanır, inşa edilir ve ataerkil yapı aracılığıyla yeniden üretilir. Bu inşa ve yeniden üretim sürecinde söylem büyük bir öneme sahiptir.

1.6. Eril Tahakküm

Toplumsal cinsiyet de iktidar ilişkileri örüntüsü içinde var olan bir tür habitustur. Bourdieu için toplumsal cinsiyet, hem Foucault'nun iktidar ilişkilerinin uzantısı şeklinde inşa

ettiği "cinsiyetlenmiş beden" görüşünden, hem de Butler'ın bedenin performansı üzerinden anlamlandırdığı toplumsal cinsiyet anlayışından harmanlanmış bir tür sentezdir (Sancar, 2009: 189). Bourdieu için toplumsal cinsiyet kavramı Foucault ve Butler'dan beslenmiş ve Bourdieu'nun kilit kavramlarından biri olan habitus etrafında şekillenmiştir. Habitus ise, toplumu yeniden üreten bir ilke olarak, bireyin topluma daima toplum içinden bakmasını sağlamaktadır (Koytak, 2012: 95).

Bourdieu'ya (2003: 172) göre eril düzen sorgulanmayacak derecede derinlere kök salmış; kendini doğal, evrensel gibi dayatmaktadır. Bu düzen bir taraftan zaman ve mekânın toplumsal açıdan düzenlenmesinde ve cinsiyetler arası işbölümünde, diğer yandan bedenlerde, zihinlere kazılı bilişsel yapılar arasında son derece doğal kabul edilmektedir. Eril düzen, cinsiyetlerin ikili karşıtlıkları şeklinde işlemektedir. Bu, toplumsal dünyanın cinsiyetlenmiş anlamlar ile yaratılmasına, yine toplumsal bedenlerin ise cinsiyetlendirilmiş toplumsal ilişkilere gömülü hale gelmesine neden olur. Böylece bedenin tüm varoluşu cinsiyet anlamları kazanır. Bu anlamlar doğallaşır ve bu doğallaşma toplumsal tahakküm düzeni biçimini alır (Sancar, 2009: 190). Eril düzen denilen şey ikili karşıtlıklar, cinsiyetler arası farklar ve ayrışmalar üzerinden şekillenmiştir. Toplumsal dünya, cinsiyet üzerinden anlam kazanmakta ve bedenleri de bu çerçevede toplumsallaştırarak doğallaştırmaktadır. Eril düzen öylesine güçlü bir biçimde yerleşmiştir ki zihinlere kazılı hale gelmiş, doğallaşarak bir tahakküm biçimi yaratmıştır.

Cinsler arasındaki bu ayrışma “şeylerin düzenine dâhil”miş gibi görünür. Yani doğal, kaçınılmaz, nesnelleşmiş haliyle tüm somut dünyada hem de gömülü biçimiyle bedenlerde, kişilerin habituslarında varlığını sürdürmektedir (Bourdieu, 2014: 21). Bourdieu'ya göre toplumsal dünya bedeni, cinsiyetlendirilmiş bir gerçekliğin taşıyıcısı olarak inşa eder. Bu farklılık, doğal bir durum olduğunun bilinmesine karşın fetişleştirilmektedir. Bu ayrışma evde, sokakta, iş hayatında kısacası kültürel yapının her alanında “doğal” bir şey gibi görülür ve bireylerin habitusları bu çerçevede şekillenir. Butler'ın da dediği gibi: “Kültürel yapının verdiği bir şey ne, hangi sebeplerle "doğal" sayılır? (Butler, 2014: 94). Kültür aracılığıyla oluşturulmuş habituslar neden “doğal” gibi görünür? Bireyleri, cinsellikleri üzerinden oluşturulan yapının eylemlerini uygulatmak zorunda bırakır? Hearn de benzer biçimde “toplumsal cinsiyet sistemi tarafından oluşturulmuş sosyal birer kategori olan kadın ve erkek arasında karşılaştırma yapılmasını ve bu tür bir hegemonik ideolojinin, cinsiyetlendirilmiş kültürel bir güç olarak görülmesini sorgulamaktadır (Hearn, 2004: 63). Doğal- biyolojik bir ayırım üzerinden kültür aracılığıyla kurgulanmış olan cinsiyet düzeni “doğal” bir şey gibi

kabul edilmekte, bireylere bu kurguyu uygulatmak zorunda bırakmaktadır. Sosyal olarak inşa edilen “kadınlık” ve “erkeklik” doğal bir ayrım gibi zihinlere kazınmaktadır.

Biyolojik bir ayrım olan cinsiyet bir eril tahakküm sistemi yaratır. Biyolojik bölünme Bourdieu’nun dediği gibi fizikselliğinden öte bir penisi er, erdem, şerefın korunması gibi anlamlara sahip olmasını sağlamaktadır (Bourdieu, 2014: 22). Bu biyolojik bölünme kendi anlamından sıyrılarak toplumsal dünyada kendi normallerini oluşturur. Bu normlar da kişinin seçimlerine izin verilmeksizin doğal yasalar halini alır ve bir eril tahakküm sistemi ortaya çıkarır. Doğal bir ayrım neticesinde ortaya çıkan bu bölünme kültürel-eril bir hükmeden-hükmedilen ilişkisi yaratır.

Hükmedilenler –yani kadınlar- toplumsal ve doğal yapının her nesnesine hatta içlerinde bulundukları tahakküm ilişkisine dahi tahakküm edenlerin bakış açısından bakmaya yönlendirilirler (Bourdieu, 2003: 50). Çünkü hükmedilenler, bu tahakkümün mantığını sorgulayamayacak bir nesnel varoluş koşulları içerisinde oyun duygusu tarafından kuşatılmışlardır. Bourdieu bu noktada tahakküm ve eşitsizliğin toplumda yeniden üretilmesini sağlayan mekanizmalara yeni bir kavram daha ekler: “simgesel şiddet” (Koytak, 2012: 92). Simgesel şiddet ise Bourdieu’ya (2003: 166) göre bir kişinin üzerinde, kendi suç ortaklığıyla uygulanan şiddet biçimidir. Eril tahakküm fiziksel veya ekonomik olmaktan ziyade simgesel biçimde kendini gösterir. İnsanların kafasında belirli algı ilkeleri, bakma biçimleri ortaya çıkarmaktadır. Bunlar da tahakkümle kurulan ilişkinin ürünüdür. Bu süreç doğal gibi algılandığı için kadınlar da kendi tahakkümlerine dolaylı olarak katılmaktadır. Toplumsal yapılardan, aileden, okuldan gelen ilkeler onları eril/dişil ilişkisini içselleştirmeye yönlendirmektedir.

Eril tahakküm, doğrudan şiddetle değil gönüllü itaat aracılığıyla kurulan sembolik şiddetle sağlanır. Kadının namusu, akrabalık ilişkilerinde ve evlilikte erkeğe sembolik sermaye katmaktadır. Bu söz konusu durum kadın bedeninin de ayrıca bir habitus olmasına neden olmaktadır. Eril tahakküm, kadın ve bedeninin devamlı gözetlenerek kontrol edilmesiyle maruz kaldığı sembolik şiddet üzerinden kurulmaktadır. Kadının bedeni üzerinde kurulan bu denetim bir sembolik şiddettir. Bu denetimin arkasında ise kadının cinselliğinin bir tehlike olarak görülmesi bulunmaktadır (Bourdieu, 1990’dan akt. Seval ve Demez, 2018: 104). Eril tahakküm denen şeyin kendisi de kadın ve namusu üzerinde sürekli bir denetim, gözetim yapılması sonucu ortaya çıkan sembolik şiddet ile oluşmaktadır. Butler’ın da sorduğu gibi: Hangi iktidar biçimlenmesi özne ile Öteki’yi, "erkek" ile "kadın" arasındaki bu ikili ilişkiyi inşa ediyor? (Butler, 2014: 34). Eril tahakküm kadının bedeni üzerinden gerçekleşen

sembolik şiddet ile ortaya çıkmaktadır. Kadın ve bedenine “sahip” olan erkek özne konumunda, kadın ise öteki olarak toplumsal düzende yer bulabilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

EVLİLİK, AİLE VE BOŞANMA

Erkekliğin iktidar alanı olarak kabul edilen aile, bireyin toplumsallaşmasında önemli bir etmendir. Aile, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ve eşitsizliğinin gerçekleştiği alanlardan biridir (Bozok, 2018b: 104). Bu nedenle ikinci bölümde aileyle ilişkili olarak evlilik ve boşanma kavramları ele alınmıştır. Toplum içinde evlilik ve aileye yüklenen anlamlar boşanmanın kabullenilmesi açısından önem teşkil etmektedir. Bu sebeple Türk toplumunda ekonomik ve sosyal değişim sürecine paralel gerçekleşen toplumsal cinsiyet rollerinin değişimi Türk aile yapısını dönüştürmüş; geleneksel aile yapısı çekirdek aileye evrilmiştir. Tüm bu değişim süreci aileyi, erkeklerin ve kadınların aile içindeki rollerini, babalığı etkilemiş, boşanmalar da artmaya başlamıştır. Bu kapsamda ilk olarak aile birliğinin kurulmasını sağlayan evlilik kavramına değinilmiştir.

2.1. Evlilik

Gökçe'ye (1978: 7) göre evlilik -çok değişik uygulamalar olmakla birlikte toplum tarafından onaylanan biçimiyle- kadın ve erkek arasında belirli kalıplar arasında gerçekleşen sosyal bir kurumdur. Aile birliği sürekliliğini evlilik kurumuyla sağlamaktadır. Malinowski bu iki kavram arasındaki ilişkiyi şöyle betimler: “*Aile bir grup ya da örgüt, evlilik ise çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir kontrattır.*” diyerek evliliğe toplumsal bir anlaşma niteliği kazandırmıştır (Malinowski, 1965'ten akt. Gökçe: 1978: 7). Evlilik çoğu toplum için heteroseksüel bir birliktelik olarak kalıplaşmıştır. Farklı cinsten iki kişinin hayatlarını ölene dek paylaşmalarını, bir bütün olmalarını ifade etmektedir.

Evlilik ve aile belirli ahlaki normları ve kalıplaşmış yaşam biçimlerini bireylere dayatarak onların varoluşları üzerinde önemli bir etken haline gelir. Evlilik, iki insanın duygusal birlikteliğinden koparak kültürel ve hukuksal kurallarla belirlenen, toplum tarafından denetlenen bir kuruma dönüşür. Evlilik sözleşmeleri eşitlikçi olmaktan ziyade ataerkil değerleri dayatarak kadın ve erkeğin evlilik içi sorumluluklarını belirler. Bu sayede evlilik, karı-kocayı eşit olmayan bir görev ve sorumlulukları sistemi içine sokar (Foucault, 1994'ten akt. Demez, 2005: 100-101). Evlilik, temelinde iki insanın duygusal birliktelikleri sonucunda yasalar önünde hayatlarını birleştirmeleridir. Ancak zaman içinde toplumsal normlar nedeniyle bireyler bu duygusallıktan uzaklaşır ve evlilik, toplumsal yapı tarafından denetlenen

bir kuruma dönüşür. Bireylerin birbirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmek zorunda hissettikleri bir denetin mekanizmasına dönüşür.

Görev ve sorumlulukların evliliğin merkezinde yer alması nedeniyle geleneksel aile yapısında eşler arasında duygusal bağlılık ve cinsel haz yaşanması daha zor gerçekleşmektedir. Ancak bu durum modernleşmeyle birlikte dönüşüm yaşamaktadır. Bu dönüşüm itaat yerine uzlaşma, görev ve sorumluluk yerine adalet ve eşitlik, korku yerine sevgi ve saygıyı içermektedir (Öztürk, 2014: 163). Günümüzde ise evlilik, daha çok çiftler arasındaki aşk sonucunda gerçekleşmektedir. Ancak evliliğin tarihsel geçmişine baktığımızda günümüzden çok farklı bir süreci olduğu bilinmektedir. Modern öncesi dönemde, Evlilik, kadınla erkek arasındaki aşktan dolayı değil, toplum önünde cinsel yaşamın ve üremenin meşru çerçevesini oluşturmak amacıyla yapılmaktaydı. Evliliğin gerçekleşebilmesi için sevgi ve aşkın gerektiği fikri, modern yaşama geçişle birlikte oluşmaya başlamıştır. Ancak günümüzde hala evlilik cinselliği toplum gözünde meşrulaştıran ve cinsel birlikteliği tek bir kişiyle sınırlandıran bir araç olarak görülmektedir. Evlilik içerisindeki bu cinsel birliktelik ise yalnızca karşı cinsler arasında gerçekleştirilebilir (Aytaç, 2012'den akt. Barutçu, 2013: 130). Geleneksel ailede evlilik, görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi, cinsel yaşamın meşru kılınması, neslin devamı ve üretim için gerçekleşmektedir. Modern süreçle birlikte evlilik değerlerinde de bir dönüşüm gerçekleşmiş ve evlilik temelde aşk ve sevgi birlikteliğine dönüşmüştür. Bireylerin ortak sorumluluklara sahip olduğu, sevginin temel etken olduğu bir aile yapısına dönüşmüştür.

2.2. Aile

Aile, akrabalık bağlarıyla doğrudan ilişkili olarak yetişkin üyelerin çocuklara bakmaktan sorumlu olduğu insan topluluğudur. Akrabalık bağı ise evlilik yolu ya da kan bağı yoluyla kurulan bağlardır (Giddens, 2011: 246). Aile kan bağı ya da evlenme ile kurulan birim olarak bireyleri ekonomik, duygusal, toplumsal açıdan yakınlaştırır. Tolan'a (1991: 208) göre yeniden üretim birimi olarak aile, kadın ve erkeğin toplumun normlarına uygun bir biçimde birlikte yaşamının gerekliliklerini belirli bir işbölümü çerçevesinde oluşturdukları kurumdur. Değerlerin ve duyguların kuşaktan kuşağa aktarılmasını, neslin devamını içeren bu birimi oluşturan kadın ve erkeğin rolleri kültürel-toplumsal birikimin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Aile, toplumun en küçük birimi olarak kabul edilir. Çocuk içerisine doğduğu aile aracılığıyla toplumsallaşır, kültüre ait değerleri kazanır. Aile, bireyin iyi yetiştirilmesinin ilk basamağında

yer aldığı için önemli bir ortamdır. Çocuklar ebeveynlerini rol model olarak değer yargıları edinir, toplumsal cinsiyete ait normları öğrenir.

Engels ise aile anlamına gelen “familya” kavramına ilişkin de birtakım savlar öne sürmüştür. “Famulus” Romalılarda “evcil köle” anlamına gelmektedir ve “familia” sözcüğü de bir erkeğe ait olan köleler anlamına gelmektedir. Romalılar için kadın, çocuklar ve köleler babalık otoritesi altında bulunmaktaydı (Engels, 1990: 63). Aile kavramı Engels’e göre kölelikle ilişkili olup baba otoritesi şeklinde yaşanan toplumsal düzeni ifade etmektedir. Parsons ve Bales (1956) de ailenin temel ve indirgenemez iki temel işlevi olduğunu düşünmektedir. Bunlardan ilki çocukların içine doğmuş oldukları toplumun üyesi olabilmeleri için birincil sosyalleşmesini sağlamaktadır. İkinci işlevi ise toplum içindeki bireylerin istikrara kavuşturulmasıdır (Parsons ve Bales, 1956: 16). Aile, çocukların sosyalizasyon sürecinin temelinde yer almaktadır. Çocukların içlerinde yer aldıkları kültürel yapıyı içselleştirmelerini sağlayarak toplumun istikrarlı ilerlemesini sağlamaktadır.

Gökçe’ye (1976: 49-50) göre aile, nesli devam ettirme arzusu üzerinde temellenir. Çocukların kişilik yapısı aile içinde gelişir. Bireyin sosyalleşme ihtiyacı aile içinde temellendirilir. Toplumun temel birimi olan aile de öncelikli olarak neslin devamı üzerinden kurulur. Bebekler ilk doğdukları anda anne ve babaya fiziksel bakımından muhtaç durumdadırlar. Aile içinde bebeğin tüm gereksinimleri giderilir ve çocuğun içinde bulunduğu toplumun değerlerini kazanması yönünde eğitim verilir. Bu sosyalizasyon sürecinde birey maddi ve manevi değerleri öğrenir. Aile, kültürün nesilden nesile aktarılmasını sağlayan bir araç durumundadır.

Aile yapısı birtakım ihtiyaçları karşılar:

- Eşlerin duygusal ve cinsel gereksinimlerini karşılar.
- Üyelerini ortak amaçlar, inançlar ve kurallar vasıtasıyla birbirine bağlar.
- Çocuğun, bakımı, büyütülmesi, eğitimi, korunmasını sağlar (Güler ve Ulutak, 1992: 53).

Kültürel değerlerin yanı sıra aile, toplumsal cinsiyet rollerinin ve erkek egemenliğinin de öğrenildiği, içselleştirildiği bir kurumdur. Eril iktidar aile içinde babanın son sözü söyleyen kişi olması, sözünden çıkılmaması, korkulması gereken biri olması şeklinde öğrenilir. Erkek ve kız çocukları aile içerisinde farklı toplumsallaşma süreçlerinden geçer. Kız çocukları daha çok ev ile ilişkili şeyler öğrenir ve bunları temel görevi gibi içselleştirir. Erkek çocukları ise ev işlerinden tamamen uzak, dış hayata yönelik olarak daha bağımsız yetiştirilir. Chodorow’a

göre eril bakış açısının ve tahakkümün yeniden üretilmesinde başrolü aile oynamaktadır (Chodorow'dan akt. Bourdieu, 2014: 109). Eril bakış açısının hâkim olduğu toplumlarda aile içinde erkek egemenliği söz konusudur. Maddi ve manevi tüm değerlerin aktarıcısı olarak aile eril tahakkümün de nesilden nesile ulaştırılmasını sağlamaktadır.

Erkek için bir aileye sahip olmak ve ailesini ekonomik yönden geçindirmeyi başarabilmek ona “iktidar alanı” sunmaktadır. Bunu başarabilen her erkek iktidarını ve otoritesini ortaya koyabileceği “kendi cennetine” sahip oluyor (Sancar, 2009: 124). Erkek için evlendikten sonra sahip olduğu aile, gücünü ve otoritesini sonsuz kullanabileceği bir ortam demektir. Çünkü aile içinde son söz baba/erkeğe ait olarak kabul edilir, onun sözü üstüne söz söylemek kabul edilemez bir şey olarak görülmektedir.

2.3. Türk Toplumunda Aile Yapısı

İçinde yer aldığı kültüre göre farklılık gösteren aile, Türkiye’de çeşitlenen tiplerde bulunmaktadır. Türkiye’nin aile biçimlerine bakıldığında, geleneksel büyük aileden başlayıp, çekirdek aile ve tek ebeveynli ailelere kadar farklılaşan aile tipleri ile karşılaşmaktadır (Gökçe, 2007: 59). Günümüzde yaşanan değişimler teknolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel alanları da etkisi altına almaktadır. Sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan kentleşme, modernleşme ve geleneksel rollerde yaşanan değişim aileyi de derinden etkilemektedir. Toplumsal değişimler aile yapısını da küçültüp çekirdek aile yapısına dönüştürmekte, akrabalık ilişkileri giderek zayıflamakta, geleneksel aile işlevlerinden koparak ailenin işlevleri farklılaşmakta, boşanma, evlilik-dışı birliktelikler, tek ebeveynli aile oranları artmakta, yeniden evlilikler, üvey aile oluşumları ve çocuk-merkezli aileler ortaya çıkmaktadır (Zeybekoğlu, 2013: 7). Toplumun değişmesine paralel olarak Türkiye’de aile yapısı da dönüşüme uğramaktadır. Sanayileşme sürecinden önce geleneksel geniş aile biçimi hâkimken yaşanan birtakım dönüşümlerle birlikte çekirdek aile yapısı hâkim olmuştur. Son dönemlerde boşanmaların artmasıyla birlikte ise parçalanmış ve tek ebeveynli aile sayısı da artmaktadır.

Toplumsal değişme, zamanla toplumsal yapılarda ve kültürde meydana gelen dönüşümdür. Toplum statik bir şey değildir ve ekonomik, kültürel, sosyal ve politik açıdan sürekli değişim yaşanmaktadır. Toplumsal değişme kurumları, kültürü, teknolojiyi, kolektif bilinci, yerleşim şeklini, otoriteyi kısacası hayatın tamamını etkilemekte ve yeniden şekillendirmektedir. Bu değişimden aile de etkilenmektedir (Turan, 2011: 237-238). Yaşanan değişimler çerçevesinde aile de bu değişimlere cevap verecek biçimde dönüşüme uğramaktadır. Bu değişimlerle birlikte aile çeşitli işlevlerini yitirmiş, bazı işlevlerini diğer kurumlarla paylaşır hale gelmiştir.

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarında, sanayinin henüz gelişmediği ve tarıma dayalı ekonomik yapının hâkim olduğu toplumsal yapıda geleneksel geniş aile yapısı egemendi. Bu yıllarda nüfusun büyük bir kısmı kırsal alanda yaşamaktaydı. Bu dönemde toplumun yeniden yapılanması gerektiği fikriyle birlikte kadının toplum yaşamına katılması büyük önem taşımış ve modern/çağdaş aile yapısının temelleri atılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında tarımsal faaliyetlerde yaşanan değişimler sonucu köyden kente göç yoğunlaşmış ve kentleşme hızlanmıştır. 1950’lerden sonra sanayileşmenin ve kentleşmenin hızlanması aile yapısını etkilemiştir (Turan, 2011: 244). Aile, toplumun en temel birimi olarak işlevleri, birimleri, ekonomik faaliyetleri ve aile içindeki otorite bakımından değişime uğramaktadır. Kente göç eden, tarımsal faaliyetlerden kopan kadının iş yaşamına katılmasıyla birlikte aile içi ilişkiler derinden değişme uğramaktadır. Zeybekoğlu’nun da belirttiği gibi (2013: 8) aileler çekirdek yapıya bürünmekte, hane halkı sayısı azalmakta, boşanmalar ve buna paralel tek ebeveynli-parçalanmış aileler artmaktadır. Pek çok biçimi olmakla birlikte aile temelde geniş ve çekirdek aile biçiminde ayrılmaktadır:

2.3.1. Geniş Aile

Kırsal alanda yaşayan, geçimini tarımla sağlayan, akrabalık bağlarının kuvvetli olduğu, erkeklerin ön planda olduğu, geleneklere bağlı aile tipidir (Gökçe, 2007: 190). Özellikle tarım yapılan bölgelerde ailenin temel özelliği üretim rolüdür. Kişiler birey olarak değil aile üyesi olarak tanınır, akrabalık ilişkileri güçlüdür (Güler ve Ulutak (1992: 64). Geniş aile içinde evli çift ve çocuklarının yanı sıra büyük anne-baba, erkek kardeşler ve eşleri, hala ve yeğenleri de içine alır (Giddens, 2012: 247). Sanayi öncesi toplumların hâkim aile yapısı olan geleneksel geniş ailede hane halkı sayısı fazladır. Çocuklar evlendikten sonra da aileleri ile birlikte yaşarlar ve ekonomik faaliyetlere katkıda bulunurlar. Aile üyelerinin devamlı olarak birlikte vakit geçirmeleri bağlılık duygusunu da kuvvetlendirmektedir. Toplumsal kurumlar henüz yaygın olmadığı için bu kurumların işlevleri de geniş aile tarafından yerine getirilmekteydi.

Geniş ailenin fonksiyonları:

- 1) Biyolojik fonksiyon: Aileyi koruyarak neslin devamını sağlar.
- 2) Ekonomik fonksiyon: Geniş aile kendi başına ekonomik bir birim oluşturmaktadır. Aile içinde ekonomik açıdan işbirliği ve işbölümü bulunmakta, gelir tek elde toplanarak masraflar buradan yapılmaktadır.

3) Koruyucu fonksiyon: Aile, üyeleri için maddi ve manevi anlamda güvence kaynağıdır. Geniş aile sanayi toplumlarında var olan sosyal güvenlik kurumlarının görevlerini yerine getirmektedir.

4) Psikolojik işlev: Aile üyeleri arasında sevgi bağının kurulmasını ve güven hissinin oluşmasını sağlar.

5) Eğitim fonksiyonu: Aile üyelerinin her türlü mesleki, dini, toplumsal eğitimi geniş aile içinde verilmeye çalışılır. Bireylerin sosyalleşmesi sadece anne-babayı değil, bütün aile üyelerini ilgilendirir.

6) Prestij fonksiyonu: Aile üyeleri statülerini ve prestijlerini geniş aile aracılığıyla sağlamaktadır. Burada sosyal statünün kaynağı ailedir.

7) Dinsel fonksiyon: Aile üyelerine dini eğitim verilir, öğretilir. Aile üyelerinin ibadetlerini ve dinsel pratiklerini organize eder.

8) Eğlenme fonksiyonu: Aile üyelerinin dinlenme ve eğlenme ihtiyaçlarının karşılanması geniş aile tarafından sağlanmaktadır. Boş zamanlarını değerlendirilmesi için bireylere yol gösterilir.

(Ogburn, 1953'ten akt. Turan, 2011: 241; Gökçe, 1976: 61). Bireylerin dini eğitimleri aile içinde verilmekte, aile üyelerinin korunması sağlamaktadır. Geleneksel geniş aile yalnızca toplumsal bir kurum değil, aynı zamanda ekonomik bir birim olarak da karşımıza çıkmaktadır.

2.3.2. Çekirdek Aile

Ekonomik koşulların değişmesi ve sanayi devrimi çekirdek ailenin oluşmasını sağlamıştır. Ekonomik bağımsızlıklarını kazanan bireyler büyük aileden koparak ayrı evler kurmaya başlamışlardır (Güler ve Ulutak, 1992: 57). Bu anlamda çekirdek aile; kentte yaşamaya başlamış, hane halkı sayısı sınırlı, sanayi, hizmet ya da ticaret sektöründe çalışan, akrabalık bağlarının zayıf olduğu, kararların aile içinde alındığı geleneksel yaşam tarzından uzaklaşan aile tipidir (Gökçe, 2007: 191). Anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte karşımıza çıkan aile türüdür. Üye sayısı azalmış, geleneklerden uzaklaşmış ve kararlar geniş aileye oranla daha eşitlikçi alınır hale gelmiştir. Psikolojik doyumun üst seviyede olduğu bir aile biçimidir.

Çekirdek aile dört fonksiyonu yerine getirmektedir:

1. Cinsel ihtiyaçların karşılanması,
2. Ekonomik işbirliğinin sağlanması,

3. Üreme-çoğalma,

4. Çocuk bakımı-eğitimi” (Murdock, 1949’dan akt. Turan, 2011: 242).

Kentleşme ile ortaya çıkan çekirdek aile formunun işlevleri geniş aileye göre azalmıştır. Cinsellik, üreme ve psikolojik desteğin sağlandığı bir kuruma evrilmiştir. Güler ve Ulutak (1992: 57) ise çekirdek ailenin özelliklerini şu şekilde sıralar:

- Arkadaşlık temeline dayanarak eş seçme özgürlüğü,
- Çiftlerin evlendikten sonra her iki aileye de bağlı olmamaları,
- Eşler arasında eşitliğin benimsenmesi,
- Aile içinde kararların ortak alınması.

Kentleşmeyle birlikte ortaya çıkan çekirdek aile biçiminin geniş aileye göre işlevleri azalmakla birlikte duygusal temellere dayanır olması, eşler arasında eşitlik ve ortak karar alma en önemli farkları olmuştur.

2.3.3. Parçalanmış Aile ve Boşanma

Ölüm, boşanma, ayrı yaşama gibi nedenlerle kadın ya da erkekten birinin ya da her ikisinin bulunmadığı aile tipidir (Güler ve Ulutak, 1992: 11).

Evlilik birliğini eşlerin ölene dek ayakta tutmaları ve evliliğin ölümle sona ermesi genel geçerdir. Ancak bazı durumların ortaya çıkması halinde evlilik birliğinin devam ettirilmesi anlamsızdır. Bu gibi durumlarda evliliğin hukuken sona erdirilmesine boşanma adı verilmektedir (Atalı, 1991: 195). Hiçbir birey ayrılmak için evlenmez. Fakat farklı aile ortamlarında yetişmiş, farklı mizaçlara sahip iki insanın sorunsuz anlaşabilmesi mümkün değildir. Tartışma ve çatışmalar evliliğin içerisinde olabilecek durumlardır. Fakat bireylerin hayatlarını zora sokması, duygusal tatminin azalması hayatı çekilmez hale getirdiği aşamada iki insanın boşanmayı tercih etmesi yasal bir hak olarak sunulmaktadır.

Boşanma, nedenleri ve devamında gelen sonuçları bakımından önemlidir. Toplumsal gelişmelerle birlikte boşanma oranlarında da dünya genelinde artış olmaktadır. Bu artışın esas sebepleri ise temel değerlerin değişime uğraması, sanayileşmeyle birlikte kentleşmenin artması, teknolojik gelişmeler, kadın haklarında yaşanan değişimler, boşanmaya yönelik bakış açısının değişime uğraması, tüketim kültürü ve bireyselliğin artması olarak gösterilebilir (Polat, 2012: 15). Tolan’a göre Türk toplumunun geçirdiği sosyo-ekonomik dönüşümlerin, onun en küçük birimi olan aileyi ve aile bireylerini etkilemesi kaçınılmazdır. Sanayileşmeye paralel olarak geleneksel yapı çözülmeye başlamış, kadın-erkek rollerinde değişimler olmuştur. Teknolojik değişimler ise kentleşmeyi beraberinde getirmiş ve bu süreç eğitimi ve

işgücüne katılımını da etkilemiştir (Tolan, 1991: 209). Yaşanan teknolojik ve ekonomik gelişmelere paralel olarak kadınların eğitim ve meslekleşme oranında da artış gerçekleşmiştir. Kadın hakları gelişmiş, kadının topluma katılma oranı artmıştır. Bu sayede kadınlar evliliğinde yaşadığı sorunları sorgular hale gelmiştir. Kocalarına olan bağımlılıkları azalan kadınlar boşanma kararını daha rahat almaya başlamışlardır.

Geleneksel görüşe göre evliliğin hayat boyu sürmesi gerektiği fikri yaşanan değişimlere paralel olarak toplum içinde zayıflamakta ve boşanmalarda artış gözlemlenmektedir. Modernleşmeyle birlikte kadın ve erkeğin evlilik içinde kendini gerçekleştirme, duygusal yakınlık, sevgi ve mutluluk gibi beklentileri artmaktadır. Bu artış ilişki içerisinde pazarlık yapma, uzlaşma ve çatışmanın artmasına yol açmaktadır. Ayrılık ve boşanmaların artması da ilişkileri çıkmaza sokan ve “aşkın olağan kaosu” olarak adlandırılan duruma neden olmaktadır (Beck, 2011’den akt. Öztürk, 2014: 167). Modernleşmeyle birlikte evlilikler temelde aşk ve sevgi üzerine kurulur hale gelmiştir. Evlilik üreme, cinsel yaşamın meşru kılınması ve soyun devamından öte, sevgi, mutluluk, duygusal bağlanma gibi anlamlar taşımaya başlamıştır. Bu etkenlerin azaldığı ilişkilerde çatışmalar artış göstermekte ve evlilikte aranan huzur sarsılmaya başlamaktadır. Huzur ve sevgi ortamı için kurulan evlilik bu etkenlerin ortadan kalkmasıyla birlikte sona erdirilmesi olağan bir şeye dönüşmüştür.

Tüm Dünyada yaşanan sanayileşme ve küreselleşme evlilik ve boşanmayı etkilemiştir. Günümüzde hemen hemen tüm ülkelerde boşanma oranları gittikçe artmaktadır. Birçok Avrupa ülkesi yüksek boşanma oranlarına sahiptir. Türkiye’de ise 2013 yılında % 1,67 olan boşanma hızının 2023 yılında % 1,93 olacağı öngörülmektedir. Türkiye’de boşanma oranları artış göstermekle birlikte Avrupa ülkelerine kıyasla düşük boşanma oranlarına sahip ülkelerden biri olmaktadır (Demir, 2016: 244). Türkiye’de boşanmaların yavaş bir seyir izlemesinde en önemli faktör şüphesiz ki toplumsal ve ekonomik yapı ile ilişkilidir.

Kadının iş yaşamına katılımının artmasına karşın ev içi işlerde eşitlikçi işbölümünün daha yavaş ilerlemesi eşler arasında sorunlara neden olmaktadır. Bu açıdan kadının ücretli bir işe sahip olması evliliğin devamına yönelik kararı hızlandırmaktadır. Ancak kadının ekonomik özgürlüğünü kazanması boşanmaya neden olmamakta; evlilikteki problemlerin fark edilmesini sağlamaktadır (Demir, 2016: 248-249). Kadınlar, evlilik içinde maruz kaldığı erkek hegemonyasına ve şiddete karşı boşanmayı talep etmektedir. Ancak bu talep erkeği “kadına sahip olamamanın” bir göstergesi olarak sarsmakta ve çoğunlukla reddedilmektedir. Bu talep, iktidarının kaybı olarak görülmekte ve erkeklik krizini de doğrular şekilde erkeği şiddet ile tekrar iktidar kurmaya yönlendirebilmektedir (Öztürk, 2014: 168). Aile erkeğe,

otoritesini ve gücünü sonsuz bir biçimde kullanabileceği bir alan yaratır. Ancak kadının sosyal ve ekonomik yaşama katılmasıyla birlikte kendine olan özgüveni artmış ve yaşadığı şiddeti ve otoriteyi sorgular hale gelmiştir. Bunun sonucunda boşanmayı talep etmesi de yasal hakkıdır. Ancak erkek bu noktada, iktidarını sonsuz uyguladığı alanı kaybetme korkusu nedeniyle çoğunlukla bu talebi reddeder. Erkeklik krizi ortaya çıkar ve krizi yönetmek, iktidarını geri kazanıp boşanma düşüncesini ortadan kaldırmak için de şiddete başvurur hale gelir.

2.4. Babalık

Hegemonik erkeklik inşasındaki toplumsal süreçler içinde yer alan babalık erkekliğin güçlü bir sembolüdür. Ailenin bir parçası olması, erkeklerin aile üzerinden babalık statüsünü kazanmaları nedeniyle babalık kavramı aile bölümünde incelenmiştir. Hegemonik erkeklik, erkekler için kabul edilebilir babalık nosyonlarını, duygusal mesafeden uzak ve disiplin ile ilişkilendirmektedir. Hegemonik erkeklikte, babalar çocuklarının temel bakımı ile alakadar olmamakta, bu görevler çoğunlukla anneler ile ilişkilendirilmektedir (Donaldson, 1993: 649). Hegemonik erkeklik ve ataerkil yapıyla ilişkili olarak babalığın inşası da bu ekseninde şekillenmektedir. Bağımsız olma, duygusallıktan uzaklık, otorite konumunda olmak gibi erkeklik kimliğine ait görülen özellikler babalığın uygulanışına da yansımış ve şekillendirmiştir.

Babalığa dair fizyolojik gerçeğin kavranması babalık duygusunu başka bir noktaya taşıyarak hemen her yerde ataerkil toplum yapısını ortaya çıkarmıştır. İncil’de çocuğun kendi “tohumu” olduğunun belirtilmesi babanın çocuğuna karşı olan duygusunu güçlendirmiştir: bu duygular iktidar tutkusu ve soyun devamıdır. Erkek, dölünün başarısını kendi başarısı olarak görmekte ve çocuklarının yaşamını kendi hayatının devamı olarak benimsemektedir. Babalığın öneminin kavranmasıyla birlikte anaerkil evre parçalanmaya başlamıştır (Russell, 1983: 21). Anaerkil evrede babalığın işlevi ve etkisi henüz bilinmediği için değerli görülmemekteydi. Ancak tarımsal faaliyetler ve dini açıklamalarla babalığın anlamı kavranmıştır. Çocuğun, kendisi için soyunun devamı ve bir iktidar alanı oluşturması babalığı anlamlı kılmıştır.

Ataerkillik kavramı, Yunancada πατριάρχης (patriarkhēs) yani bir soyun reisi anlamına gelmektedir. Tarıma geçişle birlikte ortaya çıkan bu kavram babalıkla ilişkili olarak (patriarch) soyun reisi anlamından daha öteye geçmiştir. Dinin ve kilisenin lideri, toprağın sahibi olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Babalık, erkeklerin çocuk sahibi olmakla birlikte kazandıkları bir statüdür. Bu sayede babalık erkekliğin ve eril egemen toplumsal yapının

temellerinden biri olarak kurgulanır. Ataerkil erkeklik kodları, erkekleri ailenin reisi olarak kurgulamakta, ev işlerini ve çocuk bakımını annelere yüklemekte, babalara ise çocuk bakımında ikincil bir rol atfetmektedir. Bu cinsiyetlendirilmiş iş bölümü ataerkil yapı sayesinde kurulmaktadır. Ataerkillik, erkeklerin babalık yapmasını, baba olmaya yüklenen toplumsal anlamları, erkekleri ve erkekliği inşa eden toplumsal bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani bireysel olarak baba, bir kurum olarak babalığı hayata geçiren ataerkil erkeklerdir (Bozok, 2018a: 31-32). Ataerkillikle birlikte erkek, toplumda birinci konuma yükselmiş, özellikle baba olmasıyla birlikte bu konumu perçinleşmiştir. Erkekler ailenin reisi olarak kabul edilmekte, aile içindeki otoritesi toplum tarafından kabul edilmektedir. Her konuda olduğu gibi babalığın sorumlulukları ve ona yüklenen anlamlar da ataerkil ideoloji tarafından şekillenmektedir. Erkekler evlilikle birlikte eşleri ve çocukları üzerinde otoriteye sahip olmaktadır.

AÇEV yaptığı araştırma sonucunda beş boyutlu bir babalık piramidi oluşturmuştur. En alt basamakta “geleneksel babalık” yer almaktadır. Ataerkil değerlerin hâkim olduğu, çocuklara karşı mesafeli, güçlü ve hegemonik erkeklik üzerinden kurulan babalıktır. İkinci basamakta yer alan “yeni geleneksel babalık” aynı şekilde geleneksel babalık kodlarını içselleştiren fakat kız çocuklarıyla ilişkilerinde bu değerleri aşmaya başlayan babaları temsil etmektedir. İlk iki basamakta hegemonik erkeklik değerleri başat konumdadır. Sonraki basamakta yer alan “arada kalmış babalık” geleneksel değerleri korumakla birlikte eşi ve çocuklarıyla ilgilenen, ev işlerini paylaşan eşitlikçi, erkeklik arasında kalmış kişilerdir. Bu kategorideki ilk model olan “hevesli babalık” geleneksel babalık kodlarına hâkim olmalarına rağmen iradi olarak “ilgili babalık” davranışlarını sergilemektedir. “Gayretli babalık” toplumsal cinsiyet kodlarına aykırı davranan ancak bunu “kendi isteği ile değil” zorlama ile yapan babalığa karşılık gelmektedir. “Eşitlikçi erkekler” ise bir deneyim olarak babalık konumuna değer yükleyen, kendini bu anlamda geliştirme arzusunda olan babalık halidir (AÇEV, 2017: 16).

Şekil 2.4.1: Babalık Piramidi

Kaynak: AÇEV, 2017

Topluma hâkim olan kültürel değerler, toplumsal cinsiyet rolleri, babalığa ilişkin dinamikler değiştikçe babalığın anlamı ve sorumlulukları da değişmektedir. Günümüzde yukarıdaki piramitte gösterildiği gibi farklı babalık modelleri var olsa da egemen olan model evin geçimini sağlayan baba modelidir. Bununla birlikte yavaş da olsa eğitimle birlikte ev işleri, çocuk bakımı gibi daha çok kadınla özdeşleşmiş sorumluluklar artık babalar tarafından da paylaşılır hale gelmiştir.

2.5. Namus

Namus kavramı da yine aile içinde anlam kazanmaktadır ve kadın ile erkeğe farklı sorumluluklar yüklemektedir. Namus kelimesi etimolojik olarak iktidar ile ilişkili biçimde kural, düzenleme, emir anlamlarıyla oluşmaktadır. Yunanca nomos sözcüğünden türeyen bu kavramın anlamları arasında sahiplenmek de yer almaktadır. Sözcüğün kökü olan “nema” kelimesi bir erkeğin sahip olduğu ve hayvanlarını üzerinde otlattığı alan anlamına gelmektedir (Pervizad, 2005’ten akt. Kalay, 2011: 153). Bourdieu’nun eril tahakküm kuramından hareketle Sancar namusu, erkeklerin elinde tuttuğu sembolik sermayenin birikimi biçiminde kavramsallaştırmıştır. Kadın bedeni bir habitus biçiminde, başkası tarafından denetlenen, eril bir gözetleme olduğunu bizlere aktarmaktadır (Sancar, 2009: 192). Namus kelimesi köken olarak ahlaki değerlere atıfta bulunurken bunun toplumsal yansıması tamamen kadınlar üzerinden anlam kazanmaktadır. Kadınların namusu evli olmayanlar için bekâretin korunması şeklinde iken evli kadınlar için eşlerine sadık olma, başka erkeklerle cinsel ilişki içinde bulunmamaya karşılık gelmektedir. Erkekler için ise namus daha çok kadınların namusunu

korumak ve dürüst olmak üzerinden şekillenmektedir. Kadın bir erkeğin eşi, kızı ya da kardeşi olarak namusu korunması gereken kişi olarak görülmektedir. Bu anlamıyla namus da aileyle ilişkili bir kavramdır.

Kalav (2012: 152) da namus adı altında kadının cinselliğini gizlemesinin beklendiğini, erkeğin ise onun denetimine verilmiş kadınların ‘namuslu’ olma haliyle şereflediklerini belirtmiştir. Kimi durumlar kadının yüzünün karası olarak görülmesine neden olurken, erkeğin elinin kiri olarak değerlendirilmektedir. Namus, kadınlar üzerinde bir denetim mekanizması oluşturur. Kadınlar, simgesel bir işlevi olduğundan bekâret ve namus ile tanımlanan kadın değerlerine ilişkin erkek ideallerine uyarak simgesel değerlerini korumaya zorlanırlar (Bourdieu, 2003: 173). Russell (1983) ise kadının namusu üzerinde erkeğin denetim sahibi olmasını ataerkilliğin ortaya çıkmasıyla ilişkilendirmiştir. Babalığın fizyolojik öneminin farkına varılmasıyla birlikte çocuğun kendi tohumu olması önem kazanmış ve kadınlar bu nedenle cinsel açıdan sınırlandırılmıştır. Babalığın anlamının kavranmasıyla birlikte kadınların namuslarının korunması fikri ortaya çıkmış ve bu durum kadınların baskılanmasına yol açmıştır (Russell, 1983: 21).

Toplum, kadınlara sert yasaklar koyarak üzerlerinde bir baskı mekanizması oluşturur. Ancak kadınlar bu ahlakın temsilcileri değildir. Sözü geçen bu ahlak bir erkek ahlakıdır ve bu, bir erkek tarafından ve erkeklere yönelik olarak düşünülmüş, yazılmış ve öğretilmiş bir ahlaktır. Bu erkekçi ahlak kadını, erkeğin iktidarı altında bir takım kalıplara sokmakta, eğitilmesi, denetlenmesi, korunması gereken bir meta gibi görülmekte ya da en iyi koşullarda bir partner olarak konumlandırmaktadır. Sözü geçen bu “ahlak” bireylere ve gruplara, aile, eğitim, kilise gibi çeşitli kural koyucu kurumlar aracılığıyla dayatılan değerler ve davranış kalıpları bütünüdür (Foucault, 2017: 131-132). Namus köken olarak bir cinsiyet belirtme de toplumca algılanan bir erkek ahlakıdır ve kadının cinselliği üzerinden anlam kazanır. Namusa ilişkin kalıplar ise toplumun temel kurumları aracılığıyla üretilir ve bireylere dayatılır. Bu erkekçi ahlak kadınları belirli kalıplara sokup hayatını kontrol ederek kadın üzerinde bir baskı mekanizması oluşturur.

Türk toplumunda ise namus uğruna adeta ölünecek, öldürülebilecek bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Namuslu olmak hayatın ta kendisi iken, namussuz olmak ölüme eş değerdir (Kalav, 2012: 154; Sayar, 2015: 103; Doğan, 2016: 86). Kadınların namusunu korumak erkekler için adeta bir görev niteliğindedir. “Namusun kirlendiği” durumlarda ise toplum tarafından namus bekçisi görülen erkeğe her türlü hak tanınmaktadır. Sonucu cinayete kadar gidebilecek sonsuz bir haktır. Namusun bozulduğu ya da en azından tehdit altında

olduğu korkusu dahi erkekliği tehdit etmektedir. Namus kavramının bu kırılgan yapısı İspanyol atasözünde şöyle özetlenir: “Tek yumrukla kırılabilen iki şey vardır: biri cam, diğeri ise erkeğin namusudur” (Baroja, 1966’dan akt. Doğan, 2016: 96). Namusun kırılgan yapısı tıpkı erkeklikte olduğu gibi kolayca yitirilebilecek bir nitelik olduğunu göstermektedir.

Erkek egemen yapıdan kaynaklı erkeklik-namus ilişkisine göre: “Kız çocukları erkeklerin denetiminde tutulur. Bu denetim ve koruma görevi öncelikle baba ve erkek kardeşler, gerektiğinde amca ve amca çocukları, evlilikle birlikte de tamamen kocasına geçer. Koca, evliliği sonlandırma yoluyla bu sorumluluğa son verebilirken, babanın ve erkek kardeşlerin sorumluluğu hayat boyu devam eder.” Fakat boşanmış eşlerin namus saikiyle işledikleri cinayetlerin fazla olması koca için de bu sorumluluğun evliliğin sona ermesiyle son bulmadığını göstermektedir (Öztürk ve Demirdağ, 2013: 203). Kadın kendi namusunu koruması gerekirken; erkeğe hem kadının ve dolaylı olarak da kendi namusunun korunması görevi yüklenmektedir. Türk toplumunda kadının namusu erkeğe “emanet” edilmiştir. Evlenmeden önce kadının bekâretini ve namusunu koruma görevi babada ve ailenin diğer erkek üyelerinde iken; evlilikle birlikte bu sorumluluk erkeğe geçmektedir. Evlilikle birlikte ise kadının namusu, cinsel yaşamının yalnızca eşi ile olması şeklinde algılanmaktadır. Kadının bedeni üzerinden çevresindeki tüm erkekler söz sahibi olmaktadır. Erkek için namus doğru, dürüst, mert olmakla ilişkilendirilirken; kadının namusu erkekler için birer sembolik sermaye olur ve kadın için sembolik şiddetin aracı haline gelir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞİDDET

Ataerkil sistem aile içinde şiddeti ortaya çıkarmaktadır. Aile, hem kadına yönelik şiddetten en fazla etkilenen hem de bu şiddetin oluşumunu en fazla etkileyen kurumdur. Şiddete maruz kalan kadınlar genellikle bu şiddeti baba, eş, sevgili ya da kardeş gibi en yakınlarından görmektedir (Seval ve Demez, 2018: 101). Kadınlar çoğunlukla şiddeti tanıdıkları kişilerden görmektedir. Bu kişiler kimi zaman eş, kimi zaman ise baba ya da ailenin diğer erkek üyeleri olmaktadır. Bu durum kadına yönelik şiddetin aile içinde üretildiğini göstermektedir. Bu nedenle üçüncü bölümde şiddet kavramına yer verilmiştir. Daha sonra şiddet kuramları açıklanarak aile içinde kadına yönelik şiddet tartışılacak ve tezin temel çıkış noktası olan kadın cinayetleri irdelenecektir. Bölümün son kısmında kadına yönelik şiddetin önlemesine ilişkin hukuksal boyut ele alınacaktır.

3.1. Şiddet

Şiddet etimolojik olarak Arapça kökenlidir ve "bir gücün derecesi", "sertlik", "peklik" anlamlarını içerir. Kelimenin İngilizce ve Almanca kullanımı ise Latince birkaç kavramın birleşiminden meydana gelmektedir ve bir taraftan "ihlal etmek" ve "zarar vermek" anlamlarına sahipken diğer taraftan "kuvvet", "hız" ve "aşırılık" anlamlarını da içermektedir. Bu açıdan şiddet kavramı, en geniş tanımıyla gücün, kuvvetin, otoritenin ve üstünlüğün kötüye kullanımı ile ortaya çıkan sınır ihlalini ifade eder (Dursun, 2011: 3). Şiddet gücünün güçsüz üzerinde uyguladığı kaba kuvvettir.

En zayıfından en güçlüsüne tüm insanlar sahip oldukları haklar bakımından hukuk karşısında eşittir. Din, ahlak ve hukuk kuralları insanların birlikte yan yana yaşamasını düzenler. Ancak bütün bu kurallara karşın haksızlık, şiddet ve cinayet geçmişten günümüze hala farklı düzeylerde devam etmektedir. En önemlisi de toplumların geliştikçe şiddetin azalacağı öngörüsünün aksine şiddet farklı yoğunluklarda da olsa bütün dünyada yaşanmaktadır (Özerkmen, 2012: 2). İlkel toplumlar barbarlıkla özdeşleştirilirken günümüz toplumları "modern toplum" olarak adlandırılır. Ancak bu modernlik şiddeti azaltmak yerine daha da artırmıştır. Burada 'modernliğe' yüklenen anlam ve değerler de önemlidir. Modernleşme, sosyal düzenin her alanına eşitlik getirmeyi amaçlamıştır. Ancak gücünün zayıfa şiddet uygulaması bu eşitliğe gölge düşürmektedir. Şiddet, uygulanma biçimi farklılaşmış olsa da ilkel toplumlardan günümüze hala varlığını sürdürmektedir. Hangi eylemlerin şiddet olarak

kabul gördüğü toplumsal yapıya ve değer yargılarına bağlı olarak değiştiği gibi şiddete karşı alınan önlemler de toplumsal yapıya bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Durkheimci yaklaşımda şiddet (akt. Yörük), anomi, egoizm, karışıklık, parçalanma demektir.

Şiddetin bu karmaşık tanımlarını şu noktalarda birleştirebiliriz:

- Şiddet davranışı kişinin kendisine (intihar), bir başkasına, bir gruba ya da topluma (çatışmalar ya da savaşlar) yönelik olarak ortaya çıkar.
- Şiddet genellikle kasıtlıdır.
- Şiddetin yaralama, ölüm, psikolojik zarar, yoksunluk gibi sonuçları vardır.
- Fiziksel bir hasara yol açmasa dahi tehdit de bir şiddet davranışıdır (Yörük, 2010: 8).

Arendt'e göre şiddet doğası gereği araçsaldır. Yani tüm diğer araçlar gibi şiddet de daimi olarak bir amacın rehberliğine ve onun aracılığıyla meşrulaşmaya ihtiyacı vardır. Araçsal olan şiddet, onu meşrulaştıracak amaçlara ulaşmada etkin olduğu ölçüde rasyoneldir. Şiddet, yalnızca kısa vadeli amaçlar taşıdığı sürece rasyonel olabilmektedir (Arendt, 2016: 64-95). Bir eylemin araçsal olabilmesi için en başından itibaren bir amaca sahip olması gerekir. Arendt için de tüm şiddet eylemleri doğası gereği mutlaka bir amaç taşır. Bu amacın rehberliğinde ilerleyen şiddetin meşrulaşmaya ihtiyacı vardır. Bir hedefe ulaşmanın aracı olduğunda şiddet toplum gözünde meşru ve rasyonel sayılmaktadır. Toplum içerisinde mutlaka şiddete amaçlar yüklenmektedir. Yani şiddeti uygulayabilir hale gelmek için onu meşru kılacak nedenler bulmak gerekir.

“İktidar ve şiddet birbirinin karşıtıdır. Birinin mutlak hâkimiyetini kurduğu yerde diğeri barınmaz. Şiddet, iktidarın tehlikeye girdiği anda ortaya çıkar” (Arendt, 2016: 70). Şiddetin olduğu yerde iktidar yoktur ve bu nedenle şiddet, toplum tarafından yitirilen iktidarın geri kazanılması için çok güçlü bir amaç olarak görülür. Şiddet aynı zamanda döngüseldir. Şiddet yine şiddeti doğurur. Yani şiddete tanık olan da ona maruz kalan da sorun çözmenin aracı olarak ya da ilişki kurma biçimi olarak şiddeti seçmektedir. Çünkü şiddeti içselleştirmiştir (Çelik, 2018: 35). Şiddet, yasalar önünde yaptırımı olmasına rağmen toplum içinde meşru sayılmaktadır. İnsanlar şiddeti bir çözüm aracı olarak görmekte ve sorunların çözümünde sürekli olarak kaba kuvvete başvurmaktadır. Şiddetin toplum içinde gördüğü kabul ve sunulma biçimi de önemlidir. Çünkü toplum içinde kabul gören şiddet de meşrudur. Şiddet aile içinde öğrenilip yaşam biçimi olarak benimsenmişse sorun olarak görülmez ve hatta sorun çözmenin bir aracı olarak kabul görür. Şiddeti bir çözüm aracı olarak öğrenen bireyler ileriki yaşlarında da tüm sorunlarında öncelikle şiddete başvurmaktadır. Bu bakımıyla şiddet döngüsel bir olgudur. Çünkü birey başka bir çözüm yolu öğrenememiştir.

3.2. Şiddet Kuramları

Erkekler kadınlara göre daha çok suçlu olma eğilimi gösterirler. Bunun iki nedeni vardır; İlki, erkekler kadınlara göre sosyalizasyon sürecinde daha az kontrol edilirler. İkinci olarak, yine sosyalizasyon süreci içerisinde erkekler sert, saldırgan, risk alıcı olmaları gerektiklerini düşünmekte ve bu davranışların suça neden olan duyguları taşıdığı belirlenmektedir. Bu iki nedenden dolayı erkeklerin kadınlara göre suçlu olma potansiyelinin daha çok arttığı düşünülmektedir (Walklate, 1998'den akt. Gönen, 2015: 23). Kadınlar sosyalizasyon sürecinde toplumsal normların baskısı altında yetiştikleri için her anlamda kendilerini kontrol etmeyi içselleştirirler. Ancak erkeklerin kadınlara oranla sosyalizasyon sürecinde “erkekliğin gereklilikleri” olan bağımsız olma özelliği nedeniyle daha az baskı altında olmakta ve bu durum suç eylemini gerçekleştirirken herhangi bir baskı hissetmemelerine neden olmaktadır. Sayar (2015) tarafından eşini öldüren erkeklerle yapılan görüşmelerde katılımcıların olay anını anlattıkları sırada genel olarak pişmanlık duydukları, bu pişmanlığın ise halen cezaevinde bulunmalarından kaynaklandığı aktarılmaktadır. Özellikle namus gerekçesiyle suç işleyen katılımcıların olaydan tamamen ölen kadını sorumlu tuttıkları gözlemlenmiştir. Katılımcıların ifadelerinden aldatılmanın etkisi ile cinnet hali olarak adlandırılan ruh haline büründüklerini ve sonuçlarını düşünmeden suç edimini gerçekleştirdiklerine yer verilmektedir. Ancak Sayar katılımcıların cinnet hali, sinir, kendini kaybetme olarak tanımladıkları süreçlerin işledikleri suçu meşrulaştırma yolu olduğunu ifade etmektedir. Sonuç olarak hükümlü ya da tutukluların akli dengelerine ilişkin olumsuz herhangi bir rapor olmadığı bilinmekte, dolayısıyla genel olarak katılımcıların cezai indirim, iyi hal gibi beklentileri ifadelerinde bu süreçleri yorumlama biçimlerini farklılaştırmaktadır.

Suç ve şiddetin varlığına ilişkin çeşitli kuramlar bulunmaktadır:

3.2.1. Klasik Okul

Bu kurama göre rasyonel birer varlık olarak insanlar bir eylemde bulunmadan önce kâr-zarar kıyaslamasında bulunurlar ve kararlarını buna göre verirler. Elde edecekleri yarar, zarardan ağır basıyorsa bu eylemi gerçekleştirirler. Ters durumda zararlar daha ağır basar durumda ise eylemi gerçekleştirmekten vazgeçerler. Kuramın en önemli varsayımı, insanları bilerek ve isteyerek, eylemlerinin sonuçlarını kıyaslayarak suç işledikleridir. Suç, rasyonel bir karar alma sürecinden sonra ortaya çıkar. Cezaların caydırıcı olması bu nedenle suç işlemenin önüne geçilmesini sağlayacaktır. Bu sayede bireyler eylemlerinin sonucunda alacakları cezanın elde edecekleri yarardan ağır olduğunu düşünerek suç işlemekten vazgeçerler (Vito

ve Holmes 1994'ten akt. Sayar, 2015: 38). Klasik okul kuramcılarına göre insanlar suçu bilinçli bir şekilde gerçekleştirir. Kâr-zarar kıyaslaması yapmak ve bunun sonucunda eylemde bulunmak suçun bilinç düzeyinde gerçekleştiğini gösterir. Bu nedenle suç karşısında uygulanacak yaptırımların daha katı olması kâr-zarar kıyaslamasında zararı artıracak etkiye sahip olacak ve kişiler suç işlemekten kaçınacaktır.

3.2.2. Rasyonel Seçim Teorisi

Suç davranışı karşısında ağır cezalar alma ihtimali davranış değişikliğine neden olmamaktadır. Bu kurama göre bireyler uzun vadede daha az kazanç elde edeceklerini ve daha ağır zararlar yaşayacaklarının bilincine sahip olsalar dahi kısa vadede elde edecekleri kazancı tercih etmektedirler. Bu suç eylemi için de geçerlidir. Bireyler ceza aldıktan sonra büyük kayıplar yaşayacaklarının bilincinde olsa dahi kısa vadede elde edecekleri daha ağır basmakta ve ceza alma ihtimalini görmezden gelmektedirler (Öncül, 2016: 35-38). Klasik okul kuramının aksine rasyonel seçim kuramında insanlar kâr-zarar kıyaslamasında zararın daha ağır basacağını farkında olsalar dahi kısa vadeli kazançlara yönelmektedirler. Bu nedenle cezalar daha ağır olsa da kısa vadede suçun getirdiği kazanç nedeniyle eylemde bulunmaktadırlar.

3.2.3. Beyin Fonksiyonu Bozuklukları

Beyinde seratonin hormonunun yetersiz üretilmesi nedeniyle insanların daha saldırgan kişilere dönüştüğü ve bu durumun da serotonin seviyesi düşük bireylerin suç işlemesine sebep olduğu ileri sürülmektedir. Bilim insanları beyin için önemli olan testosteron hormonundaki artışın da kişileri daha saldırgan ve agresif yaptığını keşfetmiştir. Bu hormonal problemlere sahip olan bireylerin şiddet ve suça daha yatkın oldukları savunulmaktadır. Yapılan araştırmalar tek başına hormonal farklılıkların suç davranışını açıklayamayacağını, çevresel ve psikolojik etkenlerin de birlikte değerlendirildiği durumda anlam kazanacağını savunmaktadır (McCaghy 1985'ten akt. Sayar, 2015: 42). Bu kuramda şiddet ve suç eylemleri genetik özelliklere dayandırılmaktadır. Hormonal bozukluklar nedeniyle ortaya çıkan agresiflik saldırganlığa ve şiddete dönüşmektedir.

3.2.4. Psikanalitik Kuram

Sigmund Freud saldırganlığın ve şiddetin içgüdüsel davranışlar olduğunu ve bu nedenle de aslında öğrenilmeden insanın doğasında var olduğunu savunur. Freud'un kuramına göre saldırganlık ve şiddet birincil şekilde kişinin kendini tahrip etmesine yönelik olan ölüm

içgüdüünün diğer kişilere yönlendirilmesi sonucu ortaya çıkar (Yörük, 2010: 11). Ölüm içgüdüü bireyin kendisine yönelmişse kendini yıkıcı bir dürtüdür ancak dış dünyada bulunan insanlara yönelmişse başkalarını yıkıma uğratma eğilimindedir. Freud'a göre tüm insanlarda içgüdüsel olarak şiddet davranışı vardır. Psikanalizin öncüsü Sigmund Freud'a göre benlik, id, süper ego ve ego olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. İd cinsellik, açlık, saldırganlık gibi ilkel arzulardan oluşmaktadır. Süper ego, içselleştirilmiş norm, ahlak ve tabuları içerirken, ego ise benlik duygusunun alanıdır. Bu yaklaşıma göre suçu ortaya çıkaran şey bireyin istekleri ve onu kontrol eden kuralları içselleştirmede yaşadığı dengesizliklerdir. Suçlu davranışın ortaya çıkmasında etkili olan nokta zayıf bir süper egonun var olmasıdır. Zayıf olan süper ego saldırı ve cinayet gibi suçları da beraberinde getirir (Gökulu, 2019: 1482).

Çocuklar, en temel dürtülerden olan saldırganlık dürtüsü ile dünyaya gelirler. Sosyalizasyon süreciyle birlikte oluşan süper ego bu dürtünün kontrol edilmesini sağlar. Bu süreç temelde anne-baba ile olan ilişkiye bağlıdır. Psikanalitik kuram sosyalizasyon sürecinde oluşan id-ego-süper egonun neden olduğu bilinçaltı düzeyde gerçekleşen karmaşaların suça neden olduğunu iddia eder. Suç, önlenmemiş bir kompleksin simgesi olarak görülmektedir (Kaner, 1987'den akt. Gönen, 2015: 6-7).

Cinayet edimi, id'de bulunan saldırganlık dürtüsünün karşıdaki kişilere yönelmesiyle birlikte ortaya çıkar. Bu dürtünün ortaya çıkarak cinayet edimine dönüşmesi bilinçaltında gerçekleşen karmaşık bir süreçtir. Bu eylem, anti-sosyal kişiliğe sahip bireylerde ortaya çıkma eğilimi gösterir (Gönen, 2015: 17). Bu kurama göre insanlar saldırganlık dürtüsü ile dünyaya gelir. Yani bireyler bunu öğrenmeden zaten doğalarında taşır vaziyettedirler. Sosyalizasyon sürecini sağlıklı tamamlayan bireylerde oluşan süper ego bu dürtünün kontrol edilmesini sağlar. Ancak bu süreci sağlıklı biçimde tamamlayamamak bireylerde anti-sosyal kişilik bozukluğunun ortaya çıkmasına neden olmakta ve bu da suçu tetikleyebilmektedir.

3.2.5. Kişilik Özellikleri Temelli Teoriler

Psikopat kişilik özelliği taşıyan bireyler diğer kişilere kıyasla daha saldırgan, sonuçlarını düşünmeden eylemde bulunan ve ani tepkiler veren kişilerdir. Dış etmenlerden etkilenmez ve soğukkanlı davranırlar. Ani kararlar verirler ve genellikle kararlarından vazgeçmezler. Bu bireyler negatif duygusallık biçiminde tanımlanan kişilik özelliklerine sahiptir. Araştırmalar da suçlu davranış ile negatif duygusal kişilik arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Negatif duygusallık ve ani karar verme özelliği çocukluk döneminde yaşanan olayların sonucunda gelişmektedir. Özellikle aile içinde şiddete tanık olarak yetişen çocuklar,

yetişkin bireyler haline geldiklerinde bu kişilik özelliklerine sahip olma ihtimali daha fazladır (Sayar, 2015: 44). Bu kurama göre psikopat kişilik özelliği taşıyan bireyler suça ve şiddete daha yatkın olurlar. Eylemlerinin sonucunu düşünmeden hareket ederler ve özellikle aile içinde şiddete tanık olmaları bu özelliklerinin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır.

3.2.6. Öğrenme Teorileri

Yapılan araştırmalar sonucu suçlu davranışın aile, arkadaş gibi yakın çevreden öğrenildiği ortaya konmuştur. Öfke, suç, şiddet taklit ve model alma, pekiştirme yoluyla öğrenilen tepki ve eylemlerdir. Çocuk, küçük yaşlardan itibaren anne-babasını gözlemler, davranışlarıyla ilgili olarak ailesinden geribildirimler alır. Toplum tarafından onaylanan eylemler çocuk tarafından tekrar edilerek benimsenir. Çocuk öfkesini sağlıklı şekilde ifade edemezse yoğun öfke duygularını sürekli taşır ve içsel tartışmalarını çözmek için de saldırganlığa yönelebilir (Gönen, 2015: 54). Kurama göre şiddet ve suç ailede gözlemlenerek öğrenilen bir davranıştır. Suç yaşantısıyla ilgili kazanç ve kayıplar toplumsal ilişkilerle girilen etkileşimler aracılığıyla öğrenilmektedir. Temelde öğrenme prensibi “aykırılıkların birleşmesi” yoluyla gerçekleşmektedir. Sapkın davranış ya da sapkın yaşam biçimi olumlu-olumsuz pekiştireçlerle olabileceği gibi cezalarla da karşılanabilmektedir. Bir kişinin sapkın davranışları sürdürmesi için kısa veya uzun vadede verilen cezalardan ziyade daha fazla pekiştireçle karşılaşması gerekir (Jennings ve Akers, 2011’den akt. Öncül, 2016: 36). Sapkın davranışların yaşam biçimine dönüşmesi pekiştireçlerin varlığıyla ilişkilidir. Olumlu veya olumsuz pekiştireçle karşılaşan kişiler sapkın davranışları sürdürme eğilimi içinde olurlar. Kişilik Özellikleri Temelli Teori, Beyin Fonksiyonu Bozuklukları ve Psikanalitik Kuram suç eyleminde bulunan bireylerin biyolojik ve psikolojik özelliklerinden dolayı bu edimi gerçekleştirdiklerine dikkat çekmektedir. Rasyonel Seçim Teorisi, Klasik Okul ve Öğrenme Teorisinde ise suç eyleminin kişinin bilinçli davranışı ile gerçekleşen edim olduğu savunulmaktadır. Suçlu davranış normal insanlar tarafından gerçekleştirilmektedir.

3.3. Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet

Birleşmiş Milletler, Kadına Karşı Şiddetin Engellenmesi Bildirisi’nde (1992); “özel, ya da toplumsal yaşamda kadını tehdit, cebren ya da keyfi olarak özgürlüğünden mahrum etmek de dâhil olmak üzere kadına fiziksel, psikolojik ya da cinsel zarar ve acı verebilecek, cinsiyet temelinde uygulanan her türlü şiddet hareketi” kadına yönelik şiddet kapsamındadır (Dudu, 2013: 36). BM Genel Meclisi tarafından 1993 yılında ise şiddet“ *Kadına Yönelik Şiddetin Yok Edilmesi Bildirgesi*’nde; cinsiyete dayalı olarak gerçekleşen, kadınlarda, fiziksel, cinsel, psikolojik,

herhangi bir zarar ve üzüntü sonucunu doğuran veya bu sonucu doğurmaya yönelik özel veya kamu yaşamında gerçekleşebilen her türlü davranış, tehdit, baskı veya özgürlüğün keyfi olarak engellenmesidir.” şeklinde tanımlanmaktadır (Yörük, 2010: 19). Kadına yönelik şiddete ilişkin farklı tanımlar olsa da bu şiddet türünün cinsiyete dayalı olarak gerçekleştiği ve kadında özellikle psikolojik olarak ağır etkiler bıraktığı söylenebilir Kadına yönelik şiddet, cinsiyete dayalı olarak gerçekleşmekte ve kadında özellikle psikolojik olarak ağır etkiler bırakmaktadır. Kadına yönelik şiddetin toplumda üretilmesini ve meşrulaşmasını sağlayan temel neden ise ataerkil toplumsal sistemidir.

Biyolojik bir varlık olarak doğan birey, içinde bulunduğu sosyal çevre sayesinde sosyal bir varlığa dönüşür. İçinde yaşadığı kültürü içselleştiren birey için toplumun normları onun normları olmuştur. Aile içinde anne-babanın ilişkileri, yakın ve uzak çevreden öğrenilen davranış kalıpları bireyin sosyalizasyonunda temel etmenlerdir. Ailede ve sosyal çevrede gözlemlenen sorun çözme yöntemleri birey tarafından içselleştirilir. Bu çevrede şiddet bir çözüm aracı olarak uygulanıyorsa birey de aynı şekilde şiddeti sorun çözme yöntemi olarak benimser (Can, 2013: 204). Bireyler içinde yaşadıkları toplum aracılığıyla sosyal bir varlığa dönüşür. Toplumun değer yargıları, normları, gelenekleri, davranış kalıpları ilk önce aile içinde anne-babanın gözlemlenmesi sonucu öğrenilir. Daha sonra buna akraba, arkadaş ve okul çevresinin de eklenmesiyle değerler tam anlamıyla içselleştirilir. O kültürün değerleri bireyin değerlerine dönüşür. Şiddet, o kültür içerisinde sorun çözmenin meşru bir yolu olarak gözlemlendiği takdirde birey için de artık sorunun çözüm yolu haline gelir. Bu noktada çocuğun nasıl bir çevrede yetiştiği benliğinin oluşumunda büyük öneme sahiptir.

Çocuğun aile içinde geçirdiği sosyalizasyon süreci ileride nasıl bir yetişkin olacağının ipuçlarını verir. Sorunların konuşularak çözüldüğü bir ailede yetişen çocuk yetişkin bir birey haline geldiğinde diyalog yoluyla sorunlarını çözerken; tersi durumda şiddet uygulandığını gören çocuk şiddeti sorun çözme aracı olarak uygulayacaktır. Benzer şekilde cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddetin temelleri de aile içinde atılmaktadır (Can, 2013: 208-209). Çocuklar toplumsallaşma sürecinde ailede anne-babayı, okulda arkadaşı-öğretmeni, medyada dizi-çizgi film karakterlerini vb. rol model olarak alırlar. Bu model alma çocuğu olumlu yönde toplumsallaştırabildiği gibi saldırganlık ve şiddet gibi olumsuzlukların da çocuk tarafından öğrenilmesine, içselleştirilmesine neden olabilmektedir. Kişinin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik yapı, ataerkil sistem saldırganlık ve şiddet davranışına kaynak oluşturmakta ve birey bu sistem içinde bu davranışları gözlemleyip öğrenmektedir. Özellikle ataerkil toplumsal düzen çerçevesinde bakıldığında şiddet daha çok erkeklerle özdeşleşmiş bir

konumdadır. Çünkü bu sistem içinde “erkeklik”, “sertlik, peklik, kuvvet” kavramlarına dayandırılmaktadır.

Erkeklik ve şiddet arasındaki ilişki fazla sorgulanmadan, “normal” olarak kabul edilmektedir. Şiddet, “erkeğin doğası” gereği olarak görülmekte, kadınların da doğaları gereği barışçıl olduğu kabul edilmektedir. Bu bakış açısı özcü ve indirgemeci bir görüştür (Sancar, 2009: 215). Toplumsal cinsiyet temelinde oluşan şiddetin esas nedeni, ataerkil ideolojinin ürettiği eşitsiz toplumsal ilişkilerdir. Kadına yönelik şiddet, kadını kontrol altında tutup erkek egemenliğini güçlendirmeyi ve yeniden üretmeyi hedefler. Erkeğin ekonomik, politik ve toplumsal egemenliğini sürdürmesi için kadın üzerinde iktidar kurması gerekmektedir. Şiddet meşruiyetini toplumdan alır ve erkeğin iktidarı üzerine kurgulanmış olan hegemonik erkeklik idealinden beslenir. Hegemonik erkekliğin kadınlar ve diğer erkekler üzerinde üstünlük kurma, güçlü ve sert olma gibi özellikleri içermesi, kadına yönelik şiddete zemin hazırlar (Öztürk, 2013: 2). Ataerkil sistem kadını kontrol etme adı altında farklı davranış pratiklerini ortaya koymaktadır. Kadınlar üzerinde kontrol sağlama isteği, en kolay yol olarak görülen şiddeti ortaya çıkarmakta ve sistem kadına yönelik bu şiddeti normalleştirmektedir.

Kültürel yapının erkeğe kadın üzerinde denetleme hakkı vermesi erkeği bunun en basit yolu olan şiddete yönlendirmektedir. Kadın bu denetlemeye uymadığında ya da reddettiğinde erkek şiddet uygulama hakkını kendinde bulabilmektedir (Şenol ve Yıldız, 2013: 8). Şiddet, tahakküm sisteminin parçası olmasının yanında o sistemin kusurlu olduğunun da bir göstergesidir. Çünkü her yönüyle meşru olan bir hiyerarşi tehdide başvurma ihtiyacı duymaz. Bu anlamda erkeklik aslında bir sistem değil, toplumsal cinsiyet ilişkileri içinde üretilmiş bir düzendir. Bu nedenle mantıksal olarak bir düzenin krizinden söz edilemez, ancak sekteye uğramasından veya dönüşmesinden söz edebilir (Connell, 2019: 161). Arendt gibi Connell de şiddetin, iktidarın kaybedildiği noktada ortaya çıktığını savunmaktadır. Her bakımdan meşru olan bir hiyerarşi kaybedilme tehdidi yaşamaz. Gücünü kaybeden hiyerarşi şiddete başvurur.

Bu nedenle önemli olan erkeğin kadın üzerinde kurmaya çalıştığı iktidarın ve uyguladığı şiddetin güç gösterisi mi yoksa güçsüzlüğünü telafi etmek için bir araç mı olduğudur. Kadının namusu, kendine karşı çıkması, çalışmak istemesi, özgür ve güçlü olmak istemesi durumu, kadın üzerinde iktidar kurmayı içselleştirmiş olan erkekler için iktidarının sarsılması demektir. “Onurları” kırılan erkekler şiddetle bunu tamir etmeye çalışır. Bu nedenle şiddet hem üstünlük hem de güçsüzlük göstergesi olmaktadır. İktidarın yitirildiği yerde şiddet vardır. Şiddet, kaybedilen erkek gücünü ve iktidarını yeniden oluşturma aracıdır (Öztürk, 2013: 3-4). Şiddet, iktidarın olmadığı durumda devreye girmektedir. İktidarını, kadın üzerindeki

kontrolünü kaybettiğini düşünen erkek şiddete başvurmaktadır. Sancar bu durumu; şiddet, eril iktidarın bir göstergesi değil, bu iktidarın kaybedilme korkusunun ya da yokluğunun bir göstergesi olduğu şeklinde açıklamıştır (Sancar, 2009: 223). Yani erkeklik, her an kaybedilmesi mümkün, güçsüzlüğünü şiddet ile telafi etmeye çalışan bir gerçekliktir. Şiddet aslında bu anlamıyla zayıflığın göstergesidir. İktidarını kaybedip krize giren erkeklik bu iktidarı yeniden elde edebilmek için şiddete başvurur. Özellikle alt sınıf erkekler için bu kriz daha güçlü bir biçimde hissedilir.

Alt sınıf erkekleri, bir yandan aile içinde “aile reisi” olarak otoriteyi elinde tutmaya çalışırken diğer yandan “piyasanın işçisi” olarak “sömürü mağduru” erkekler haline dönüşmektedir. Bu erkeklerin saygın bir statüde olabilmeleri her zaman risk altında olduğu için daima “erkeklik kaybı” korkusu yaşarlar. “Egemen erkeklik” kalıplarına ulaşamadıklarında ortaya çıkan eksiklik duygusunu şiddetle telafi etmeye meyilli hale gelirler. Yani bu kalıplardan uzaklaşan erkeklerin şiddet uygulama eğilimleri artmakta ve bu da “erkeklik krizinin” bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır (Sancar, 2009: 222). Alt sınıfa mensup erkekler için aile içinde bir otoriteye sahip olmak çok önemlidir. Çünkü iş piyasasında sömürülen konumda olan bu erkeklerin otoritesini uygulayabileceği başka alan yoktur. Aile içinde otoritesini kaybetmeye başladığı anda eksiklik duygusu yaşamaya başlamakta ve bunu da öğrendiği en kolay yol olan şiddetle geri kazanmaya çalışmaktadır. Bunun yanı sıra kadına şiddet uygulayan erkekler, öfkelerini kontrol edememe gibi bir sorun yaşamamaktadırlar. Çünkü aynı öfkeyi işverenlerine yöneltmemeye noktasında kendilerini kontrol edebilirken, evde eşlerine karşı uygular hale gelebilmektedirler. Bunun adı tam olarak “denetimli şiddet”tir (Mullender, 1996’dan akt. Öztürk, 2014: 84). İş piyasasında pek çok sorunla karşılaşan erkekler öfkelenmeler dahi çoğunlukla bu öfkeyi içlerinde kontrol edebilir durumdadırlar. Ancak ev içinde yaşanan öfkeyi bastırmayı tercih etmemektedirler. Çünkü ev içi alan erkekler için otorite ve gücünü sınırsız kullanabileceği yer demektir. Erkekliğin küçük yaşlardan itibaren güçlü ve sert olmak üzerine kurgulanması ve kadınlar üzerinde üstün olma arzusu kadına yönelik şiddetin esas nedeni olmaktadır.

Öfke ve saldırganlığın yansıması olan şiddet, farklı toplumsal yapılarda benzer özellikler göstermektedir. Bu durum da bize şiddetin erkek egemen toplum yapısından kaynaklandığını göstermektedir. Farklı toplumsal yapılarda da olsa kadının aile içindeki konumu erkeğe bağlı olarak tanımlanmaktadır. Kadına sosyalizasyon sürecinde “eş”, “ev hanımı”, “anne” vb. kimlikler öğretilip içselleştirilmekte ve kadın bağımsız bir kişiliğe sahip olduğunu reddetmektedir. Kadının bu kimliğe uygun olmayan eylemleri ve tutumları, erkek için

egemenliğine bir tehdit olarak algılanmakta ve şiddete yönelmektedir (Özmen, 2004: 34). Toplumsal yapılar farklılık gösterse dahi kadının kimliği ve rolleri benzerlik göstermektedir. Ataerkil toplumlarda kadın birinin eşi, kardeşi ya da kızı olduğu sürece bir değere sahiptir. Kadının kimliği bir erkeğe bağımlı olarak gelişmektedir. Bu kimliğe uygun rollerde bulunmamak ise erkekliği tehdit olarak algılanmaktadır.

Eşler arasındaki ilişki sorunsuz ilerleyen ya da hiçbir çatışmanın olmadığı bir yapı değildir. Erkeğin öznel konumu ve ona bağlı oluşan egemenliği kadının onu tanıması, kabullenmesi ve yeniden üretmesi ile mümkündür. Kadının bunu reddetmesi, direnmesi erkeğin egemenliğini ve öznel konumunun yeniden üretilmesini aile içinde sekteye uğratar (Demren, 2008: 85). Ataerkil ideoloji içinde bir erkeğin iktidara sahip olabilmesi için onu kabul eden bir kadına ihtiyaç vardır. Bu nedenle erkekler kadın olmadan var olamaz, kadın, erkekliğin tamamlayıcısıdır. Kadının bu iktidarı reddetmesi sonucu yaşanacak en ufak bir kaos erkekliği tehdit etmektedir ve erkek şiddet uygulamayı kendinde bir hak olarak görür.

“Güç”, “tahakküm” ve “kontrol” sağlama, çoğu suç eyleminde temel motivasyon kaynağıdır. Bu motivasyon özellikle kadına yönelik şiddette çok daha baskındır. “Erkekliğin tehdidi algısı” (namusunu koruma, eşine laf atılması vb.) birçok erkeği şiddete yönelten bir faktör olarak pek çok araştırmada karşımıza çıkmaktadır (Öncül, 2016: 27). Erkek, ataerkil yapı ve toplumsal cinsiyet düzeninde güç ve iktidar ile donatılmıştır. Şiddetin temel motivasyon kaynağı olan güç ve tahakküm böylece erkeklere toplumsal yapı aracılığıyla verilmiş olur. Bu durum da kadına karşı şiddet uygulamasını en azından toplumsal düzlemde meşru kılmakta ve şiddet eyleminin bizzat kendisi de erkeğin otoritesini yeniden üretmesini sağlamaktadır.

3.3.1. Kadına Yönelik Şiddet Türleri

Toplumsal cinsiyet düzeni tarafından oluşturulmuş kurallar ve inançlar kadın ve erkek arasında eşitsizliğe ve ayrımcılığa neden olmaktadır. Ayrımcılık ise cinsiyete dayalı şiddeti tetiklemektedir. Ayrımcılık sonucunda ortaya çıkan kadına yönelik şiddet, kadının insan haklarını ihmal etmektedir (Akkurt, 2014: 4). Ataerkil ideoloji ve toplumsal cinsiyet düzeni birtakım roller oluştururken yarattığı eşitsizlikler nedeniyle kadına yönelik şiddete zemin hazırlamaktadır. Kadına yönelik şiddet fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik ve sembolik şiddet şeklinde gerçekleşmektedir.

3.3.1.1. Fiziksel Şiddet

Kadına yönelik fiziksel şiddet, kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılmasıdır (Çelik, 2018: 55). Kadına yönelik fiziksel şiddet, kadının sadece kadın olmasından dolayı maruz kaldığı, bedeninde acı ve ıstıraba neden olabilecek davranışlarda bulunulmasıdır (Akkurt, 2014: 15). Kadına yönelik şiddetin en belirgin olanı fiziksel şiddettir ve geleneksel toplumlar içerisinde son derece normalleştirilmiş bir durumdadır. Yani karı-koca arasında yaşanan çatışmalar ve neticesinde ortaya çıkan şiddet eylemleri olağan karşılanmaktadır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2014: 7) tarafından yayımlanan rapora göre ülkemizde yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı yüzde 38'dir. Diğer bir deyişle, her 10 kadından yaklaşık 4'ü eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalmıştır.

3.3.1.2. Cinsel Şiddet

Toplumda var olan cinsiyet ayrımcılığı temelinde oluşmuş örf ve adetler, medyanın yarattığı etki nedeniyle kadın kendi bedeni üzerinde söz hakkına sahip olamamaktadır. Adeta acı çekmeye hakkı olmayan bir nesne gibi görülen kadının cinsel amaçlar için para ile alınıp satılması, fuhuş yapmaya zorlanması, evlilik içinde rızası olmadan cinsel ilişkiye zorlanması, taciz edilmesi, ensest ilişkiye zorlanması gibi eylemleri içerir. Kadının bedenine toplum içerisinde ırz, namus, iffet gibi anlamlar yüklenerek toplumun ahlaki yansıması durumuna getirilmiştir (Akkurt, 2014: 3). Kadını istemediği cinsel ilişkiye zorlamak, kadına cinsel obje gibi davranmak, evlilik içinde ilişkiye zorlamak, çıplak bırakmak, değişik lakaplar takmak cinsel şiddet olarak ifade edilebilir (Çelik, 2018: 57). Kadınlar genellikle bu şiddet türüne maruz kaldıklarında bir erkeğin “anası”, “bacısı”, “karısı” sıfatıyla değerlendirilmekte ve bu şiddeti uygulayanlar bu sıfatlara göre toplumsal olarak cezalandırılmaktadır. Yani kadın kendi bedeninin zarar görmesinden dolayı değil “erkeğin namusu zedelendi” algısıyla değerlendirilmektedir. Kadın yalnızca insan olduğu için değil bir erkeğe bağımlı olduğu sürece anlam kazanabilmektedir.

3.3.1.3. Psikolojik Şiddet

Psikolojik şiddet içerisinde; bağırarak, hakaret etmek, aşağılamak, korkutmak, kıskançlık, ilgisiz davranmak, vücut bütünlüğünü tehdit etmek, başka kadınlarla kıyaslama yapıp çirkin olduğunu söylemek, kadının ailesi ve arkadaşlarıyla görüşmesini engellemek, kadının izinsiz dışarı çıkmasına engel olmak yer almaktadır (Sayar, 2015: 17). Bu şiddet biçimi kadına

bedensel olarak zarar vermemekle birlikte kadını en çok etkileyen şiddet türüdür. Kadın için ciddi psikolojik tahribat yaratan bu şiddet çoğunlukla kadınlar tarafından fark edilmemektedir.

3.3.1.4. Ekonomik Şiddet

Ekonomik kaynakların kadın üzerinde bir tehdit ve kontrol aracı olarak kullanılmasıdır. Kadının ekonomik yönden bağımsızlık kazanmasını, çalışmasını, statü kazanmasını, engellemek, kazandığı para üzerinde kullanım hakkı vermemek, maddi açıdan kısıtlamak vb. eylemler ekonomik şiddet olarak değerlendirilmektedir (Erdem ve Şenol, 2017: 10). Kadını ekonomik yönden kontrol altına almayı amaçlayan bu şiddet türünde kadının ekonomik özgürlüğünü kazanması, iyi bir statü getirecek işe sahip olması engellenmekte, ekonomik olarak ekeğe tabi kılınması amaçlanmaktadır.

3.3.1.5. Simgesel Şiddet

Kadın için belirlenen kamusal alanın sınırları dışına çıkamamak ve kendisine ait olmayan bir saatte ve mekânda bulunması halinde her türlü şiddeti hak ettiği yönünde oluşan düşünce yapısı simgesel şiddeti oluşturmaktadır. Simgesel şiddetin vurucu noktası eril tahakkümü bazen isteyerek bazen de istemeden kabul eden kadınların, kendilerine konulmuş sınırlara göre davranmasıdır (Dudu, 2013: 25). Kadınlar bu şiddet türüne maruz kaldığında genellikle bulunduğu konum ya da saat, giydiği kıyafetler hedef gösterilerek durum meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Bütün bu şiddet türleri kadına sadece kadın olduğu için uygulanmaktadır. Bu şiddet ataerkil sistemin ürettiği ve meşrulaştırdığı bir olgudur.

3.3.2. Şiddetin Son Boyutu: Kadın Cinayetleri

Kadın cinayetleri kadına yönelik şiddetin en son boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle son yıllarda bu cinayetlerin görünürlüğü artmaktadır. Messerschmidt (2017) İngilizce karşılığı “femicide” olan kadın cinayetlerini kadınların erkekler tarafından kasıtlı olarak öldürülmesi şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanım, kadın cinayetlerinin neden oluştuğunu kavramsallaştırmak için eşit olmayan cinsiyet ilişkilerinin analizini de zorunlu hale getirmektedir (Messerschmidt, 2017: 70). Kadına yönelik şiddet, insan onurunun ihlalidir ve en uç haliyle, femicide ise (bir kadını öldürme suçu) yaşam hakkını ihlal eder.

Dünya Sağlık Örgütü de şu şekilde tanımlar: “Femicide genellikle kadınların, kadın oldukları için kasıtlı olarak öldürülmesini içerir.” Küresel olarak cinayet vakalarının %13,5’i kadınların tanıdıkları kişiler tarafından işlenmektedir (Toprak ve Ersoy, 2017: 1). Femicide, öldürülen

kişinin cinsiyetine vurgu yapan bir terimdir. Bir insanın hayatına kast etmek yaşam hakkı ihlalidir ve birçok ülkede çok ciddi cezai karşılığı bulunmaktadır. Messerschmidt'e göre bu cinayetler kadın ve bedeni üzerinde aile ve toplum çapında erkeksi kontrol bağlamında gerçekleşmektedir. Bu durumda, "namus" hegemonik erkeklik kodudur ve "onursuzluk" da bu hegemonik erkekliğe meydan okumanın kodudur (Messerschmidt, 2017: 77). Kadın cinayetleri kadının bedeni üzerinde kontrol sağlamak amacıyla çoğunlukla namus adı altında işlenmekte; erkekler de bu cinayetler ile "onurlarını" koruyarak "namuslarını temizlemekte"dirler.

Messerschmidt'e göre kadın cinayetleri cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretir. Çünkü cinayet eylemi, kadının fiziki açıdan zayıflığını ve savunmasızlığını somutlaştırmakta ve cinayet yoluyla cinsiyet farklılığı ve eşitsizlik zihninde yeniden kurulmaktadır. Fail, şiddet eylemi ile kadını kontrol ederek egemen erkekliğini yeniden kazanır. Erkek, kendisinden başka kimsenin ona "sahip olamayacağını" ispatlar (Messerschmidt, 2017: 76). Cinsiyet eşitsizliğinin sonucu olan kadın cinayetleri, eyleme dönüşmesiyle birlikte bu eşitsizliği yeniden üretmektedir. Çünkü kadının fiziki yönden erkeğe oranla daha güçsüz olması şiddet eylemlerinde savunmasız kalmasına neden olmaktadır. Cinsiyet eşitsizliği nedeniyle ortaya çıkan şiddet ve cinayetler yine bu eşitsizliği pekiştirmektedir.

Şiddet ve saldırganlığa eğilimli olmak cinayet olgusunun temelini oluşturmaktadır. Kadın cinayetleri şiddet eylemlerinin yaygınlaşması ile birlikte olağan bir sürece dönüşmektedir. Kadın haklarının gelişmesi, erkekler için otoritelerinin kısıtlanmasına neden olduğu için kadın ve erkek arasında bir çatışma yaratır. Bu süreçte erkek yaşam alanını ve kadın üzerindeki denetimini elinde tutmak için şiddete başvurur (Yıldırım, 2018: 2). Şiddetin giderek artması cinayetlerin de artmasına neden olmaktadır. Bu şiddet ve cinayetlerin temelinde ise erkeğin otoritesinin sarsılması yatmaktadır. Kadın, erkek için bir iktidar alanıdır ve kadın ile yaşanan en ufak bir çatışma erkeğin kadın üzerindeki kontrolünü sarsmaktadır. Bu kontrolü kaybeden erkek ise şiddete başvurmaktadır. Messerschmidt'e (2017: 77) göre erkeklerin cinayet işleme sebepleri arasında: görücü usulü evliliği reddetme, onaylanmamış bir ilişki içinde olmak, evlilik dışı cinsel ilişkiye girmek, tecavüze uğramak, kalıplara uygun biçimde giyinmemek, boşanmak istemek yer almaktadır. Kadınlar birçok sebepten ötürü erkek şiddetine maruz kalarak hayatını kaybetmektedir. Kadınlar, toplum tarafından belirlenmiş kalıpların dışına çıktığında erkekler, erkekliklerini yeniden üretmek ve kontrolü tekrar kazanmak için cinayet işlemektedir.

En yaygın cinayet sebeplerinden birini boşanma ve ayrılma talepleri olmaktadır. Kadının erkekten ayrılma isteği erkekte saldırgan eğilimleri ortaya çıkarmaktadır. Erkek bireysel ve toplumsal kimliğini korumak istediği için kadının ayrılma isteğini rasyonel karşılama noktasında sorun yaşamaktadır. Yaşanan çoğu kadın cinayetinin temelinde kadınların boşanması ya da ayrılmak istemesi öne çıkmaktadır (Yıldırım, 2018: 15). Kadın cinayetleri genellikle erkeğin mülkiyeti olarak gördüğü kadına hükmetme ve kontrol etme gücünü kaybettiği durumda gerçekleşmektedir. Kadının ayrılma isteği erkeğin egemenliğini ve kontrolünü tehdit etmekte ona meydan okumaktadır.

Yani kadın cinayetleri, eril sahipleniciliğin sonucunda gerçekleşen öldürücü bir şiddet biçimidir. Kadınların bir ilişkiyi sonlandırması, başka biriyle ilişki yaşaması, tecavüze uğraması, “uygunsuz” davranışlar sergilemesi gibi pek çok durumun eril otoriteyi zayıflattığına inanılmaktadır. Erkekler de bu otorite boşluğunu yeniden doldurmak ve kaybettiği erkeklik itibarını yeniden kazanmak için kadınları öldürmektedirler (Çabuk Kaya ve Ural, 2018: 358-359). Ayrılık ve boşanma talebi ardından gelen cinayetlerin arkasında erkeğin sahip olma ve iktidarını koruma isteği yatmaktadır. Erkeklerle çocukluklarından itibaren her şeye sahip oldukları, egemen güç oldukları miti öğretilmekte ve içselleştirmeleri sağlanmaktadır. Bu kalıplarla yetişen erkekler kadınları kendilerine “köle” olarak görmekte ve iktidarını sonsuz uygulayabileceği bir nesne olarak algılamaktadır. “Sahip oldukları” kadınların kendi istekleri olmadan ayrılmak istemesi erkeklerde iktidarın kaybına yol açmakta ve yıkıcı bir öfkeye dönüşmektedir. Kadının ayrılmak istemesi ya da onu reddetmesi erkeğin kendini güçsüz hissetmesine neden olmakta ve kadının kendisinden bağımsız olarak var olmasını kabul edememektedir.

Tablo 3.3.2.1: 2008-2013 Tarihleri Arası Kadının Öldürülme Sebepleri

Kadınlar Hangi Nedenlerle Öldürüldü?	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ayrılık/boşanma Talebi	17,5	28, 9	16, 4	25, 4	29, 2	30
Kıskançlık	8,75	33	11,1	16,7	22,95	13
Reddetme	8,75	4,5	10, 5	6,7	6,25	

Kadının hayatına dair bir karar vermek istemesi	3,75	6,4	5,5	3,6	10,15	26
Erkeğin isteğinin gerçekleşmemesi	25	1,8	16,1	14,2	0,04	6
Bilinmiyor	18,75	10	25,5	11,7	10,15	15

Kaynak: Çetin, 2014

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Raporuna göre ise 2020 yılında erkekler tarafından 300 kadın öldürüldü. Öldürülen kadınlardan 182'sinin neden öldürüldüğü tespit edilemezken, 22 kadın ekonomik nedenlerle, 96 kadın ise boşanmak istemek, barışmayı reddetmek, evlenmeyi reddetmek, ilişkiyi reddetmek gibi kendi hayatına dair karar almak isterken öldürüldü. 300 kadından 97'si evli olduğu erkek, 54'ü birlikte olduğu erkek, 21'i eski eşi, 18'i oğlu, 17'si babası, 16'sı akraba, 8'i eski sevgilisi, 5'i kardeşi, 3'ü ise tanımadığı kişiler tarafından öldürülmüştür. <http://kadincinayetlerininidurduracagiz.net/veriler/2947/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2020-raporu> (erişim tarihi: 03.01.2021).

Rapora göre kadınların boşanma talebi, ilişkiyi sonlandırma, ilişkiyi reddetmek gibi nedenler sonucunda yaşamlarını kaybetme oranı %32'dir. Kadınlar kendi hayatları üzerinde karar almak isterken erkekler tarafından öldürülmektedirler. Buradaki bir diğer önemli nokta ise kadınların yaklaşık %60'ı evli olduğu kişi, eski sevgili/eş tarafından öldürülmesidir. Campbell vd. (2007: 247) göre de kadınların yakın partnerleri (koca, erkek arkadaş) tarafından öldürülme oranları bir yabancıya oranla 9 kat daha fazladır. Cinayetlerin çoğunlukla kadınların tanıdıkları kişiler tarafından işleniyor olması bu durumun altında ataerkil ideolojinin yattığını bizlere göstermektedir. Ataerkil yapı içerisinde öğrenilip içselleştirilen cinsiyet rolleri ve güce sahip olma arzusu erkekleri her anlamda kuşatmaktadır. Ataerkil ideolojinin erkeğe öğrettiği değerler yüzünden erkekler kadını bir meta olarak görmekte, nesne gibi sahiplenmektedirler. Kendilerine ait bir nesne olarak kadınlar her anlamda erkeğe bağımlı olmak zorundadırlar. Erkek bağımsız ve özgür yetişirken kadınlar babaları, erkek kardeşleri ya da kocalarına bağımlı varlıklar olarak değer görmektedirler. Erkeğin büyüdükçe erkekliğini vurgulamak zorunda olması neredeyse bir görev haline gelmektedir. İktidar ve güç elde etmek, üstün olmak gibi erkeksi görülen tavırlara yönelmekle elde edileceği düşünülmektedir. İktidar sahibi olmak isteyen erkekler, erkeklik bilincini yalnızca kafalarında taşımakla kalmaz, erkek olduklarını güç gösterisi ile kanıtlamak ve bu sayede ayrıcalık kazanmak istemektedirler. Daima üstün olması gerektiği mitiyle donatılmış

erkek bir yandan erkeksi özelliklerini abartmakta diğer yanda ise karşılaştığı dirence yaptığı zorbalıklara meydan okuyarak kadınlara üstünlüklerini göstermeye çalışmaktadırlar (Adler, 1999'dan akt. Zeybekoğlu, 2009: 63). Çocukluğundan itibaren bu masallarla yetişmiş erkekler somut dünyada gerçeklerle karşılaşmaktadır. Kadınlar bağımsız ve özgür bireyler olarak kendi yaşamları hakkında karar vermeye çalıştıkları anda erkeklerin öğrendiği tüm mitlere, değerlerine ve en önemlisi “erkekliklerine” karşı gelmektedirler. Kaybedilen bu erkekliği geri kazanabilmek uğruna kadınları öldürmekten çekinmemektedirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA TASARIMI VE VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Kadına yönelik aile içi şiddet, kadınların temel insan haklarını ihlal eden önemli bir toplumsal sorundur. Günümüzde giderek artan kadına yönelik şiddete paralel olarak kadınların boşanma talepleri ardından gelen kadın cinayetlerinde de artış gözlenmektedir.

İlgili alan yazın tarandığında şiddete sadece kadınların problemi olarak yaklaşılmakta ve yapılan çalışmaların çoğunun kadınlar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Benzer şekilde ilgili alan yazında yine eşlerini öldürmekten cezaevinde yatan erkeklerle yapılan çalışmalar çoğunlukla yer almaktadır. Evli erkeklerin şiddet ve kadın cinayetleri sorununa bakış açıları ve şiddet potansiyelleri üzerinde literatürde eksiklik bulunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle erkeklik bölümünde sözü edilen erkekliğin inşasında etkili olan toplumsal süreçler içindeki erkeklerle görüş ve deneyimlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışmanın literatürde bulunan eksikliğe katkı sağlaması açısından önemli olacağı düşünülmektedir. Kadına yönelik şiddet kadının mağdur olduğu, erkeğin ise faili olduğu toplumsal bir sorundur. Olayın failinden çok mağdura odaklanması sorunun çözümü için yetersiz kalmaktadır.

Kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasında toplumsal cinsiyet düzeni içinde var olan ataerkil ideoloji ve iktidar ilişkileri önemli etkenlerdir. Özellikle ataerkil toplumlarda erkek, egemenliğini yeniden üreten eril şiddete, kadını bir nesne olarak görüp tahakküm altında tutmanın bir aracı olarak sıkça başvurulmaktadır. Boşanmak isteyen eşlerini öldüren erkeklere tersten bakmak amacıyla hayatını toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde idame ettiren evli erkeklerin aile hayatı, evlilik, şiddet, boşanma, kıskançlık gibi temalara karşı bakış açılarını ortaya çıkarmak amacıyla Antalya ve İstanbul illerinde çeşitli sosyo-ekonomik düzeyden gelen 28 evli erkek ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. TÜİK 2020 Evlenme ve Boşanma İstatistiklerinde boşanma hızının en yüksek il (binde 2,47) olması nedeniyle Antalya ili tercih edilmiştir. Bunun yanında İstanbul ilinin tercih edilmesinin nedeni ise metropol bir şehir olarak çok kültürlü bir yapıya sahip olmasıdır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada ataerkil yapı içinde erkeklerin evlilik, boşanma, şiddet ve kadın cinayetlerine ilişkin değerlendirmelerini yorumlayabilmek amacıyla nitel araştırma tasarımı kullanılmıştır. Kişilerin yaşamlarına derinlemesine bakış sunması amacıyla nitel araştırma yöntemi tercih

edilmiştir. Sosyal araştırmaların temel bilgi kaynağı insandır, nitel yöntemde bu kaynaktan verili olarak, var olan bütünden veri toplanmamakta; veri, görüşülen ile birlikte yeniden oluşturulmaktadır. Nitel araştırma, sosyal olanın bilgisinin bireylerin kendi ifadeleri ve anlatılarından oluşmaktadır (Kümbetoğlu, 2019: 38).

Nitel araştırma içindeki verileri oluşturan kaynaklar çoğunlukla bir kültürü meydana getiren ve o kültürden etkilenen bireyler ya da gruplardır. Nitel yöntemde veriler genellikle gözlem, görüşme aracılığıyla toplanır. Görüşmeler açık uçlu ya da belirli düzeylerde yapılandırılmış formlar yoluyla gerçekleştirilir. Yöntem temelde araştırmaya konu olan kültürün tanımlanmasını ve bu kültürü oluşturan bireylerin algı, deneyim ve tutumlarını kendi bakış açıları ile aktarmasını amaçlar (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 71-72). Nitel araştırma yöntemi, kişilerin sosyal dünyayı anlama, deneyimleme, yorumlama ve üretme biçimlerini anlamayı amaçlayan tutum ve stratejileri ifade eden bir kavramdır (Şavran, 2009: 85). Sosyal dünya, insanların birbirleriyle kurdukları etkileşimler sonucunda yaratılır. Nitel yöntemler bu etkileşimleri derinlemesine analiz etmeyi amaçlar. Nitelik bir şeyin özelliklerini, vasfını ya da mevcut durumunu ortaya koymayı amaçlar. Sosyal gerçekliği insanların kültürel olarak meydana getirdiği bir gerçeklik olarak kavrayan nitel yöntem bireylerin deneyimlerini, bu deneyimlerin farklı sosyal ortamlarda ortaya çıkardığı etkileşimleri ve sosyal ilişkilerin biçimlerini ortaya çıkarmayı hedefler.

Araştırmada erkekliğin şekillenmesini sağlayan toplumsal yapıları ve erkeklerin öznel deneyimlerinden hareketle kanaat, duygu ve değerlerini anlayabilmek amacıyla nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan yaşam öyküsü yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem çocukluk ve ilk aile yaşantısından başlayarak bireyi tüm yönleriyle derinlemesine incelendiği için tercih edilmiştir. Katılımcıların yaşam öykülerine EK3'te yer verilmiştir. Bireysel yaşamları, toplumsal yapı içinde değerlendirmemizi sağlayan yaşam öyküsü yöntemi, bireyle toplumun iç içe geçmişliğini gösterebilmektedir. Yaşam öyküsü yönteminde bireyin öznelliği ile toplumsal gerçekliği kurgulaması temel nokta olmuş ve öznel deneyimler aracılığıyla toplumsal yapı ve kurumları analiz etme olanağı vermiştir (Öztürk, 2014: 10).

YÖA içeriden birisinin yaşamını derinlemesine anlatmasını sağlar. Nicel araştırma yöntemlerinde, anket ve odak gruplarında elde edemeyeceğimiz öznel bilgiler sunar (Kakuru ve Paradza, 2007'den akt. Bulut, 2014: 884). Yaşam öyküsü yöntemi sosyal gerçekliği oluşturan sosyal aktörleri birim olarak ele alıp yaşamlarının en ince ayrıntısına kadar incelemeyi amaçlar. Bu yöntem bireyin geçmişine, şimdiki durumuna ve geleceğe ilişkin beklentilerine yönelir. Yaşam öyküleri insanların yaşamlarını çok farklı açılardan görmemizi

sağlar. Yaşam öyküsü yöntemi baskı altında olan grupların (eşcinsel, kadın, özürlü, boşanmış vb.) kendileri hakkında daha derin düşünmelerini sağlayarak, kendileri hakkında oluşturulan mitleri ve bastırılmış kültürü anlayabilmelerine yardımcı olur (Yang, 2008'den akt. Bulut, 2014: 884). Bu yöntemle kişinin duygu, düşünce, algı ve deneyimleri derinlemesine incelenir. Kişinin iç dünyasına girilir ve bakış açısı anlaşılmasına çalışılır. Bu nedenlerden ötürü çalışmada katılımcıların yaşam deneyimlerine odaklanmak ve anlatılarından hareketle konuyu tartışmak tercih edilmiştir.

4.3.Örneklem Alanı ve Seçimi

Kadına yönelik şiddet ve cinayetlerin faili olan erkekler yerine kadınlara odaklanması konunun esas noktasından bizleri uzaklaştırmaktadır. Konuya ilişkin literatür tarandığında ise yapılan çalışmaların çoğunlukla kadınlar, suçlu erkekler üzerine odaklandığı görülmüştür. Suçlu erkeklerin yanı sıra toplumsal normlara uygun olarak yaşayan erkeklerin de şiddet ve cinayete ilişkin görüşleri önem arz etmektedir. Çünkü suçlu erkekler çoğunlukla suçluluk psikolojisi içinde kendilerini haklı gösteren ifadeler kullanmaktadır. Şiddet, cinayet ve boşanma konularına ilişkin değerlerin derinlemesine anlaşılması için tarafsız/yargılamayan bir ortama ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle toplumun belirlediği ve geçerli erkeklik modelini temsil eden hegemonik erkeklik normlarına uygun biçimde yaşayan erkeklerin bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır. Örneklem seçiminde bu süreçler etkili olmuştur.

Nitel araştırma gereği araştırma süreci içinde veriler doyum noktasına ulaşana kadar yani anlatılar tekrara girdiğinde görüşmeler sonlandırılabilir. Bu noktada örneklemin büyüklüğü yeterli bulunur (Denscombe, 1998'den akt. Kümbetoğlu, 2019: 100). Bu anlamda araştırma, doyum noktasına ulaştığı ve veriler tekrara düşmeye başladığı için görüşmeler 28 kişi ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmada araştırmanın örneklem alanının hegemonik erkeklik kalıplarına göre çeşitli sosyo-ekonomik düzeylerden gelen, evinin geçimini sağlayan, askerliğini yapmış evli erkeklerin oluşturması planlanmıştır. Bu nedenle örneklem seçiminde amaçsal örneklem yöntemi etkili olmuştur. Görüşmeler en kısa 6 dakika ve en uzun 42 dakika sürmüştür. Ortalama 20 dakika süren görüşmeler telefon ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Katılımcılara etik kurallar gereği ses kaydı alındığı bilgisi verilmiştir.

4.4.Veriler Toplama Aracı

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk bölümünde, demografik bilgilere ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümde, çocukluk ve ilk aile yaşantısına ilişkin sorular yer almaktadır.

İlk aile yaşantısı, kişinin evlilik öncesi yaşadığı, içinde toplumsallaştığı ailedir. Anne, baba ve kardeşlerden oluşan ilk aile yaşantısı çocuğun ileride nasıl bir kimliğe sahip olacağını belirleyen temel etmendir. Bu nedenle erkeklerin sosyal altyapılarını daha iyi anlayabilmek amacıyla ilk olarak aile yaşantısına ilişkin sorulara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde evliliğe ilişkin sorulara yer verilmiştir. Bölümün kilit noktası evlilik yaşantısının anlaşılmasıdır. Bu nedenle erkeklerin evlilikten ne beklediği, sorunları çözme yolları, karar alma süreci, kadınların kararlarına müdahalede bulunmaları gibi konuları aydınlatmak için hazırlanmıştır.

Dördüncü bölümde toplumsal cinsiyet rollerine ve kadın-erkek eşitliğine ilişkin sorular yer almaktadır. Bu bölüm eşler arasındaki toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl işlediğini, kuşaklar arasında bu rollerin algılanışının değişip değişmediği, bu konudaki politik çalışmaların olumlu yönde bir değişim sağlayıp sağlamadığı ile ilgili görüşleri ortaya koymak için oluşturulmuştur. Beşinci bölümde şiddete ilişkin sorular yer almıştır. Toplumdaki kalıplara uyarak yaşamını sürdüren erkekler arasında şiddetin nasıl algılandığını ortaya koymak önem arz etmektedir. Çünkü şiddetin toplum içinde nasıl kanıksandığını ya da reddedildiğini ortaya koymamızı sağlamaktadır. Kadına yönelik olarak artan şiddet ve cinayetler karşısında toplumsal normlara uygun şekilde yaşamını sürdüren erkeklerin hemcinslerini mi yoksa mağdur olan kadınları mı anlamaya çalıştıkları içlerindeki şiddet potansiyelini ortaya koymayı ve sorunu tanımlama biçimlerini anlamamızı sağlamaktadır.

Altıncı bölümde ise namus ve boşanmaya ilişkin sorulara yer verilmiştir. Çalışmanın temel amacı son dönemde kadınların artan boşanma taleplerine paralel biçimde artan kadın cinayetlerini aydınlatmaktır. Bu amaca yönelik olarak hazırlanan bu bölümde erkeklerin kadın cinayetlerine bakış açıları ve boşanmaya ilişkin tutumlarını ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Boşanma ve sonrasında hayatın devamına ilişkin hazırlanmış sorularda ise erkeklerin kıskançlık ve eril sahipleniciliklerine ilişkin algıları anlaşılacak istenmiştir (EK1).

Literatür taramasından elde edilen bilgiler doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuş ve yapılan pilot görüşmenin ardından tüm görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Pilot görüşme 29.05.2020 tarihinde Antalya’da yapılmıştır. Bu görüşmenin ardından bazı sorular daha kapsamlı biçimde açıklanmış, sorularda yer alan boşluklar giderilmiştir. Örneğin “İyi bir eş olmanın koşulları nelerdir?” sorusu dar bir anlam taşıdığı için “Sizin için eşinizin iyi bir eş olmasının şartları, koşulları nelerdir?” şeklinde genişletilmiştir. Formun gözden geçirilmiş haliyle ilk görüşme 13.08.2020 tarihinde gerçekleşmiştir. Alan çalışması kapsamında görüşülecek kişilerden randevu alınmıştır. Etik kurallar gereği görüşmecilere konuşmaların

kayıt altına alındığı bildirilmiştir. Araştırma çerçevesinde amaca uygun bir biçimde hazırlanan sorulara verilen cevapların doğruluğunun sağlanması ve güven ortamı oluşması adına katılımcılara isimlerinin araştırma içerisinde gizleneceği önceden belirtilmiştir.

4.5.Verilerin Çözümlemesi

Verilerin çözümlemesinde içerik analiz yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizinin amacı toplanan verileri açıklayacak kavram ve ilişkilere ulaşmaktır. Veriler derin bir işleme tabi tutulur. Bu amaçla toplanan veriler öncelikle kavramsallaştırılır, daha sonra ortaya çıkan bu kavramlar aracılığıyla mantıklı bir biçimde düzenlenir ve veriyi açıklayan temalar oluşturulur. Strauss ve Corbin'in (akt Yıldırım ve Şimşek) belirttiği gibi "Bilim kavramlar ile var olur; kavramlar olguları anlamamıza ve onlar üzerinde düşünmemize yardımcı olur. Bir kavrama isim verdiğimiz zaman o kavramla ilgili sorular sorabilir, o kavramı inceleyebilir ve diğer kavramlarla ilişki kurabiliriz. Kavramlar bizi temalara ulaştırır ve bu temalar sayesinde de olguları daha anlaşılabilir hale getirebiliriz (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 227). Bu yöntem veriler ile daha sistematik ve tematik bağlantılar kurabilmek ve analizi derinleştirebilmek için tercih edilmiştir. Toplanan verilerin temalara ayrılması ve bu sayede derinlemesine incelenebilmesi amaçlanmıştır.

4.6.Sınırlılıklar

Veri toplama sürecinin pandemi dönemine denk gelmesi araştırmayı sınırlayan ve sürecin uzamasına neden olan etkenlerden biri olmuştur. Erkeklerin çoğu tam zamanlı bir işte çalıştığı için çalışma saatlerine uygun randevu ayarlanması sorunu yaşanmıştır. Hassas soruların yer alması nedeniyle erkekler çoğunlukla çekimser davranmış, sorulara cevap almakta zorluk yaşanmıştır. Erkeklerin kendilerini ifade etme noktasında eksiklik yaşamaları çalışmayı sınırlandıran en önemli etkindir. Görüşme talebinin reddedilmesi, sorunların cevaplanmak istenmemesi, soruları anlama ve cevap vermede zorluk yaşamaları görüşme sürecini sınırlandırmıştır. Kuramsal çerçevede belirtilmiş erkekliğin inşasında etkili olan toplumsal süreçleri gerçekleştirmiş erkekler ile örneklem alanı sınırlandırılmıştır. Toplumda evliliğe ilişkin bakış açısını anlamak ve aile içinde yaşanan sorunların çözümünde kullanılan taktikleri ortaya çıkarmak amacıyla bekâr ya da boşanmış erkekler tercih edilmemiştir.

4.7.Görüşmecilere Dair Tanıtıcı Bilgiler

Katılımcılara dair detaylı bilgilere yer verilirken etik kurallar göz önünde tutularak isimler saklı tutulmuştur. Toplamda 28 kişi ile yapılan görüşmelerde katılımcıların demografik özelliklerine ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.7.1:Katılımcılara Ait Sosyo-Demografik Bilgiler

Katılımcı No	Meslek	Öğrenim Durumu	Çocuk Sayısı	Evlilik Süresi
1	Öğretmen	Üniversite	1	10
2	Başkomiser	Üniversite	2	30
3	Polis	Üniversite	1	24
4	Savcı	Üniversite	1	25
5	Diş Teknisyeni	Lise	2	30
6	Polis	Yüksekokul	2	24
7	Tamirci	Lise	3	23
8	Devlet Memuru	Yüksekokul	2	16
9	Mali Müşavir	Üniversite	2	18
10	Mühendis	Üniversite	3	10
11	Memur	Lise	1	27
12	Serbest Meslek	İlkokul	2	30
13	Özel Sektör	Lise	1	5
14	Satış Temsilcisi	Üniversite	1	4
15	Asistan	Lise	-	2
16	Özel Sektör	İlkokul	2	15
17	Arkeolog	Yüksek Lisans	-	3
18	Devlet Memuru	Üniversite	3	30
19	Öğretmen	Üniversite	1	3
20	Özel Şoför	İlkokul	3	30
21	İnşaat Teknikeri	Üniversite	2	13
22	Akademisyen	Doktora	2	8
23	Bilgi İşlem Uzman	Üniversite	1	4
24	Devlet Memuru	Lise	2	36
25	Emekli	Lise	3	25
26	Serbest Meslek	Ortaokul	-	1
27	Mobilyacı	İlkokul	1	29
28	Emekli	Üniversite	2	33

4.8.Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde evli erkeklerin aile ve evliliğe ilişkin deneyimleri çeşitli temalara ayrılarak verilmiştir. Erkeklere ait ifadelere doğrudan alıntı biçiminde imla kuralları gözetmeksizin yer verilmiştir. Araştırmacının, görüşmeler esnasında, yargılayıcı olmadan,

duygularını işe katmayan bir tutum sergilemeleri, gerektiğinden görüşmeler boyunca tarafsız bir tutum izlenmiş, tüm görüşmecilere kişisel bilgilerin gizli kalacağı konusunda güvence verilmiştir. Görüşmelerin başında gergin olan katılımcılar süreç içinde sorulara daha rahat biçimde yanıt vermişlerdir.

Amaçsal örneklem yöntemiyle belirlenen örneklem grubu yakın ve uzak çevrede yer alan evli erkeklerden oluşmuştur. Görüşmelerin hepsi ev ortamında gerçekleşmiş olup katılımcıların kendilerini baskı altında hissetmeden ifade edebilmeleri için görüşmeler yalnız gerçekleştirilmiştir.

Görüşmelerden elde edilen veriler tematik içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Tematik içerik analizinin temel amacı, toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizi yöntemiyle, bulgular daha derin bir işleme tabi tutulabilir ve kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir. Bu amaçla toplanan veriler önce kavramsallaştırılmakta ve ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenip temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 225). Temalar görüşmeler esnasında katılımcıların ifadelerinden hareketle şekillenmiştir. Görüşmelerin ardından katılımcıları iki kategoriye göre ayırmak anlamlı hale gelmiş ve bulgular bu çerçevede değerlendirilmiştir. İlk kategori yaşlı kuşak olarak adlandırılabilen, geleneksel değerlerine bağlı kişilerden oluşmaktadır. İkinci kategori ise genç kuşak olarak adlandırılabilen, toplumsal cinsiyet rolleri ve geleneksel değerler konusunda daha eşitlikçi bakabilen, bu konulara karşı görece bilinçli olan kişilerden oluşmaktadır. Veriler toplamda 11 temaya ayrılmış olup katılımcıların ifadeleri literatür eşliğinde değerlendirilmiştir.

İlk tema aile yaşantısında şiddete tanık olmak üzerine oluşturulmuştur. Bu tema altında sorulan sorular sonucunda erkeklerin bir kısmının aile içinde tanık oldukları tespit edilmiştir. Katılımcılar bu şiddeti geleneksel çerçevede değerlendirdikleri ve bir terbiye biçimi olarak öğrendikleri için rasyonalize etmektedirler. İkinci temada cinsiyet rollerinin erkeklerce algılanışını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu tema kadın ve erkek sorumlulukları şeklinde iki alt temaya ayrılmıştır. Yine bu roller de erkekler açısından geleneksel roller çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yani erkekler maddi dünyayla ilişkili olarak evin ekonomisinden sorumlu; kadınlara ise ev içi işler olan bulaşık-çamaşır yıkama, yemek-ütü yapma, çocuk bakımı gibi sorumluluklar yüklenmiştir. Ancak genç kuşak olarak adlandırdığım grup için bu roller değişmeye başlamış, rollerin “ayrık” olmadığı ifade edilmiştir. Bu temada dikkat çeken ifadeler ise çoğunlukla “kadının çalışmadığı” şeklinde ifadelerin yaygın olmasıdır.

Üçüncü ve dördüncü temalar birbirleriyle ilişkili olan evlilik ve boşanma üzerinde oluşturulmuştur. Bu temada dikkat çeken nokta çoğu katılımcının evliliği “kutsal” olarak tanımlaması olmuştur. Yaşlı kuşak olarak adlandırdığım grup boşanmaya karşı çıkmaktadır. Beşinci temada erkeklerin kadına yönelik şiddete ilişkin bakış açıları değerlendirilmiştir. Bu konuya ilişkin dikkat çeken iki nokta bulunmaktadır. İlki erkeklerin güç göstergesi olarak şiddete başvurduklarını ifade etmeleridir. İkinci nokta ise güçsüzlüğünü, yenilmişliğini bastırmak için şiddete başvurduklarını belirtmeleridir. Katılımcılar içinde üç kişi eşine şiddet uyguladığını ifade etmiştir.

Altınca tema tezin çıkış noktasını oluşturan kadın cinayetlerine yöneliktir. Çalışma içerisinde “boşanma cinayetleri” olarak kavramsallaştırılan bu konuda erkeklerin beyanları önem arz etmektedir. Bir grup katılımcının failleri anlama ve cinayetleri rasyonalize etme noktasında açıklama getirmeye çalıştıkları gözlenmiştir. Bunun yanında boşanma cinayetlerinin toplum baskısı, kadının “erkeğin oyuncağı” ve “namusu” olarak görülmesi, “hazımsızlık” duygusu gibi sebeplerden gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. Yedinci tema altındaki sorular erkeklerin eril sahiplenici potansiyellerini anlamak amacıyla hazırlanmıştır. Boşanma sonrası hayatının nasıl devam edeceği bu anlamda önemli olmaktadır. Bu tema altında dikkat çeken ifade “ya benimsin ya kara toprağın” şeklinde cinayetlerin romantize edilmesi olmuştur. Sekinci temada namusa ilişkin değerlendirmelerine yer verilmiştir. Dokuncu temada kadın-erkek eşitliğine ilişkin görüşler tartışılmıştır.

4.8.1. Toplumsallaşmanın Temel Kurumu Olan Ailede Şiddeti Deneyimleme

Aile, bireyin toplumsallaşmasındaki en önemli kurumdur. Birey içinde yaşadığı topluma ait tüm değerleri, cinsiyet rollerini ve birçok şeyi aile içinde temellendirir. Öğrendiklerinin yanı sıra aile içinde gözlemlediği tüm olaylar da ilerideki kişiliğinin oluşumunda çok önemlidir. Bireyler küçük yaşlarından itibaren çevresinde gözlemlediği tüm davranışları taklit eder ve içselleştirir. Bu nedenle şiddet de büyük oranda öğrenilen bir davranıştır.

Şiddet döngüseldir. Bu durum şiddete tanık olan ve ona maruz kalanın da sorun çözme ya da ilişki kurma biçimi olarak şiddeti seçmesini ve içselleştirmesini açıklamaktadır (Çelik, 2018: 35). Şiddet de kökenlerini aile içinde atmakta ve daha sonrasında bireyin sonraki yaşantısında vereceği tepkilere zemin oluşturmaktadır. Aile içinde şiddete tanık olan birey, bu şiddeti içselleştirmekte, sorunların çözümü olarak benimsemekte ve sorunlarını çözmek için de öncelikli olarak şiddete başvurmaktadır.

-“Evet ben kendi ailemin içerisinde mesela babam şiddet uygulardı bana. O da o dönemki şöyle söyliyim bugünün değerleriyle o günü yargıladığımız zaman biraz da yanlış olur. O zamanın ustaları bile çıraklarını döverek yetiştirirlermiş. Yani o zamanın terbiye sistemi oymuş. Hatta ben bunu büyüdüğümde sordum babama niye bana mesela döverdün diye sorduğumda ben seni kötü olasin diye dövmedim ki sen iyi olasin diye dövdüm (gülüyor) o şekilde bi terbiye biçimi” (K2).

Yukarıda katılımcının ifadelerinde görüldüğü gibi şiddet geçmişte çocukları terbiye aracı olarak görülmüştür. Bu nedenle de bireyler, şiddete maruz kalmalarına rağmen bunun normal bir şey olduğunu, yargılanmaması gerektiğini ifade etmektedir. Katılımcının şiddeti ne kadar içselleştirdiği kendi ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Şiddetin var olduğu bir ortamda yetişen çocuklar bu yönde toplumsallaşmaktadır.

-“Oldu evet, abime karşı... Anneme de karşı da olabilir. Eskilerde oluyodu genellikle çünkü” (K8).

-“Tokat değil ama annemi ağılattığı olmuştur babamın, yani sözle tabi, sözle tacizdi. Yani tabi psikolojik şiddettir bana göre... Bana da oldu. Yani bir defasında kendisi büyük abimi ziyarete gittiğinde Ankara'ya ben okulu astım. 3-4 gün okula gitmedim. Geldiğinde öğretmenim tabi gitmediğimi söyleyince, kendisini görmüş herhalde tesadüfen, gitmediğimi söyleyince gelir gelmez bana hemen tokat atmıştı neden okula gitmedin diye. Yani şiddeti bu şekil işte onun “(K11).

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında genel olarak üçü de babaları tarafından şiddete maruz kalmıştır. Aile içinde şiddeti normal bir çözüm yolu gibi öğrenen erkekler, çocuklarına ya da eşlerine de şiddet uygulamak için mutlaka geçerli sebepler bulmakta ve bu şiddet olayı doğal bir şeymiş gibi kadınlar ve çocuklar tarafından da benimsenmektedir. Maruz kalınan şiddete haklı sebepler göstermeye çalışmak aslında bu şiddeti içselleştirdiklerinin göstermektedir. Ailesinin normları artık erkeğin normları olmuş ve bu sayede şiddeti rasyonalize etmiştir.

-“Oldu, oldu... Anneme evet... Devamlı değil bir iki sefer onun haricinde bir daha görmedim” (K13.)

-“Tabi tabi mesela derslerde zayıf not çıktığı zaman babam kızardı. Tabi onun kızmasının sebebi de gece-gündüz çalışıyordu. Gece saat 12lerde geliyordu. Tabi bizle de fazla ilgilenmiyordu, ilgilenmeyince de zayıf not alan kim varsa onun güzel bi haşlamasını yapıyordu. Anneme de ara sıra yapıyordu. Mesela o zamanlar soba yakıyoduk. Sobayı da maşa denen şey var maşayla vuruyodu, terlikle vurmaya çalışıyodu “(K18).

-“Bana değil de kardeşime, kız kardeşime gördüm, anneme de gördüm, işte ablam kaçtı ondan şey oldu. Bide kız kardeşim çok şeydi... aksiydi, laf dinlemiyodu, ters birsiydi” (K27).

Kadına yönelik şiddet, kadın üzerinde otorite sağlamanın bir aracı olarak meydana gelmektedir. Yukarıdaki katılımcılar babalarından birebir şiddete maruz kalmasa da annelerine uygulanan şiddete tanık olmuşlardır. Şiddete maruz kalmak kadar şiddete tanık olmak da kişiliğin gelişiminde yıkıcı etkilere sahiptir. Çünkü bu bireyler de sorunların çözümünde ilk önce şiddete başvurma eğilimi içinde olurlar. Bu yalnızca fiziksel şiddet şeklinde karşımıza çıkmayabilir. Şiddete tanık olan bireyler çözüm yolu olarak psikolojik ya da duygusal şiddete de başvurabilir hale gelebilirler.

4.8.2. “Şeylerin Düzenine Dâhil” Görünen Cinsler Arasındaki Bölünme

Bourdieu’ya göre (2014) cinsiyet rolleri toplum içinde şeylerin düzenine dâhil gibi görünür, yani bu ilişkiler doğal bir zorunluluk gibi algılanır. Kadın ve erkeğe ev ve sosyal hayatta farklı sorumluluklar biçilmiş ve bu adeta doğa düzeni gibi kanıksanmıştır. Doğumla birlikte ortaya çıkan fiziksel farklılık ruhlarla da kazanmıştır. Hâlbuki Fromm’a göre (1995) ruhun cinselliği yoktur, kadın ve erkek eşittir. Çünkü eşitlik aynı olmak değil, “bir olmak”tır.

-“Şimdi kendime baktığımda sorumluluk olarak ben ailenin tüm ekonomik giderleri için kendimi sorumlu tutuyorum yani biz öyle büyümüşüz geleneksel aile... Tabi günümüzde kadın –erkek çalıştığı zaman ikisi de yükleniyor bunu. Fakat eşim ev hanımı olduğu için daha çok ekonomi tarafında oluyorum baba olarak. Anne de çocukların yetişmesi, evin ihtiyaçları bi paylaşım yaptık yani nasıl bi paylaşım? İşte dediğimiz gibi ben onun hayatını kolaylaştırıyorum o da benim hayatımı kolaylaştırıyor bu şekilde geçiyor” (K2).

Ataerkil düzenin hâkim olduğu geleneksel geniş ailede kadın ve erkeğin rolleri son derece doğal bir süreç gibi kanıksanmıştır. Katılımcı da bu hâkim görüşü ifadeleriyle dile getirmiştir. Kadın ev içi rollerle özdeşleşmişken, erkek ekonomik hayatla iç içedir.

-“Yani erkeğin olduğu kadar kadının da sorumluluğu var. Erkek nasıl evine ekmek getiriyorsa, para kazanıyorsa kadın da işte ev işlerini yapmalı, çocuklarına bakmalı, eşiyle ilgilenmeli “(K25.)

Yapısal işlevsel kuramın önemli isimlerinden olan Parsons da bu durumu anlamsal ve araçsal roller şeklinde tanımlamıştır. Parsons’ın kuramında erkekler araçsal rollere (instrumental leader) sahipken kadınlar için "ev kadını" rolü hâkim rol oynamaktadır. Yetişkin kadının rolünün öncelikle ailenin içi işlerle ilişkilidir, kocasının karısı, çocuklarının annesi olarak sabitlerken yetişkin erkeğin rolü öncelikle ekonomik hayat ile ilişkili olarak aileye statü verme ve gelir getirme işlevleridir (Parsons ve Bales, 1956: 13-15). Parsons’ın anlamsal ve

araçsal roller şeklinde ayırdığı cinsiyet rolleri somut dünyada da karşılığını bulmaktadır. Kadının görevi ev içinde temizlik, yemek, çocuk bakımı iken erkek tamamen dışarıdan sorumlu olarak görülmektedir. Keskin çizgilerle bu sınırlar çizilmiştir, bir norm niteliği taşımaktadır. Katılımcılara göre de kadına biçilmiş roller evi ile ilgilenmesi, çocukların bakımını üstlenmesidir.

4.8.2.1. Kadın ve Sorumlulukları “Kadın Olmazsa Olmaz”

Ailede cinsiyet rolünün farklılaşmasına göre erkek daha araçsal bir rol üstlenirken kadınlar anlamlı bu rollere sahiptir. Parsons ve Bales’e (1956) göre rollerin biyolojik cinsiyetler arasında bu biçimde ayrılmasının temel açıklaması, kadınların doğurganlığı ve çocuğu emzirmesinin, annenin küçük çocukla ilişkisinde güçlü bir önceliğe sahip olmasına neden olmaktadır. Bu biyolojik işlevlerden muaf olan erkek ise alternatif araçsal yönde uzmanlaşmalıdır (Parsons ve Bales, 1956: 23). Görüşmeler esnasında bu konuya ilişkin sorulan sorularda alınan cevaplar da buna benzerdir. Yani erkeklere maddi dünya ile ilişkili sorumluluklar, evin ekonomik yükü; kadına ise ev içindeki temizlik, yemek, ütü yapmak, çocukların bakımından sorumlu olmak gibi anlamsal roller biçilmektedir. Cinsiyetçi iş bölümü ev içi işleri kadınların doğal işiymiş gibi göstermekte ve bunun içselleştirilmesini sağlamaktadır.

-“Erkek dışarda sorumluyrsa kadın da evden sorumludur. Erkek dışarda bir iş yapıyorsa kadın evde yüz iş yapıyodur. Derler ki halkımız arasında kadının yaptığı göze görülmez. Mademki o zaman bi değişiklik yapın. Kadın dışarıya gitsin, çalışsın, sen evdeki işleri yap. Yapamazsın. Süpürge var, yemek var, çoluk-çocuk küçükse onlar var, çamaşırı var, bulaşığı var. Erkek dışarda bi iş yapar” (K5).

53 yaşındaki katılımcı kadın ve erkeğin rollerini geleneksel çerçevede değerlendirmektedir. Kadının ev içi yükünün fazla olduğunu düşünmesine karşın erkeğin bu işleri ortaklaşa yapması gerektiğini dile getirmemektedir. Bozok’un belirttiği gibi aile içindeki iş bölümünde erkek ailenin geçimini sağlamakta, kadın ise ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgilendiği bir örüntü hâkimdir. Bu durum erkek egemenliğinin en belirgin göstergelerinden biridir. Kadının tüm görevi yemek yapmak, temizlik yapmak, bulaşık yıkamak, çocuklarla ilgilenmek iken; erkeğin görevi ise evin maddi geçimini sağlamak ve ailesini korumak olarak şekillenir. Ev işleri ya da çocuk bakımı erkekler için ikincil bir görev, yardımcı olmak şeklinde değerlendirilir. Bunun karşılığında da erkek aile üzerinde hâkimiyet sahibi olduğunu somutlaştırır (Bozok, 2018a: 26).

-“Kadın da normal... Hani dediğim gibi evine bakar, çoluğuyla çocuğuyla ilgilenir, yemeğini yapar, evini temizler, eşinden izin almadan bi yere gitmez. Telefon eder icabında şuraya gitcem buraya gitcem ya da akşamdan söyler sabah şöyle işlerim var diye ben de onay veririm gider” (K16).

Gökçe’nin de belirttiği gibi toplumsal cinsiyete ait iş bölümünde kadın sadece “evinin kadını ve anası” olarak görülürken, erkek için “evin ekmeğini getiren”, her işte son sözü söyleyen olarak görülmektedir (Gökçe, 2007: 206). Kadının sorumlulukları denince insanların zihinlerinde direkt ev ile bağlantılı işler canlanmaktadır. Katılımcının ifadesindeki bir diğer kilit nokta ise eşinin kendi izni dâhilinde dışarıya çıkabileceğini belirtmesidir. Carrigan vd. (1985: 590) de belirttiği gibi erkeklikle ilgili temel gerçeklerden biri de kadınların boyun eğmesinden avantaj sağlamalarıdır.

2011 yılında TÜİK tarafından yapılan Aile Yapısı Araştırması kadınların hane içi sorumluluk oranlarını göstermektedir;

-Yemek yapma	%95,1
-Ütü	%89
-Çamaşır, bulaşık	%94
-Ev temizliği	%92,8
-Sofranın kurulması	%91,7

Erkeğin sorumlulukları;

- Aylık faturaların ödenmesi %74,2
- Küçük bakım onarım tamir %70,3

Şeklinde saptanmıştır (Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2011).

-“Kadının sorumlulukları... Yani iki çeşit şöyle anlatabirim. Bir ev hanımı bide çalışan olarak yönlendirirsek... Şimdi çalışanların işi zor... Hem ev hem iş derken bu arada çocuk varsa çocuk da çocuk da işi biraz daha zorlaştırıyor. Yani kadının evdeki yeri tartışılmaz. Çünkü bütün yük onlarda yani... Şöyle söylüyüm kadın olmazsa olmaz diyim” (K6).

Kadın için devamlı olarak çalışan-çalışmayan ayrımı yapılmaktadır. Kadın için bu ayrım yapılırken erkek için çalışmak hayatın doğal koşulu olarak görüldüğünden böyle bir ayrım akla dahi getirilmemektedir. Kadının iş hayatında yer alması erkekler için ihtimali düşük bir durum olarak algılanmaktadır.

-“Eğer çalışmıyorsa ev kadını olarak evde kaldığı müddetçe işte ev yemeklerinde, işte temizliğinde... Güzel bi şekilde yani zorla değil ama güzel bi şekilde kendi evinin gereçlerini yapması lazım. Çalışan kadına nolicak? Şu anda günümüzde iki kişi erkek veya bay çalışıyorlar. Akşam eve geliyolar o ne olmalı? Şimdi bazı erkekler ne erkeği deniyo onlara? Günümüzde taş fırın erkeği diyorlar. O diyo ki ben erkeğim sen pişir ben yicem. Ama öyle olmuyor, napıcaksın? Sen erkeksen ve evinde geliyosan eşim geldiğinde yemek pişiriyosa ben salatasını yapıcım, ona yardımcı olucam, o geldiğinde yemek pişircem. Pişirdikten sonra hayat böyle çok güzel olur” (K12).

Gökçe’ye göre (2007: 206) kadının üretime katkısı hiçbir zaman bağımsız olarak düşünülmemiştir. Geleneksel yaşamdan başlayarak günümüze kadar kadının iş gücünden yararlanılmış ancak erkeğe kıyasla hep geri planda sayılmış ve ekonomik gücü, yardımcı bir güç olarak kabul edilmiştir. Kadının çalışma hayatına katılması, geleneksellikten uzaklaşması kadını yıllar içinde alışlagelen konumundan kurtaramamıştır. Bunun yanı sıra Bozok’un (2018b: 103) belirttiği haliyle ataerkillik erkekliği son yıllarda “taş fırın erkeği” olarak adlandırmaktadır. Benzer biçimde katılımcı da günümüz erkeklerini aynı sıfatla betimlemiştir.

-“Evlilikte kadının sorumlulukları... Gerçi şöyle çalışmayan bir ev hanımı varsa evin bütün temizliğini, yemeğini, şununu, bununu, çocukların komple bakımını onlar üstlenmesi lazım. Ama çalışan bir kadın varsa bu sefer eşler de ona yardım etmesi lazım. Mesela eş de işten geldiği zaman yemek yapıcak sen de bi erkek olarak ne biliyim bi tabak yerleştirirsin, bi salata yaparsın işte ne biliyim yapıcak bişey varsa onlara yardım edersin. Çünkü o da çalışıyo sen de çalışıyosun. Hayat müşterektir” (K18).

30 yıllık evli olan bu katılımcı da çalışan kadının görevlerinin aynı şekilde devam ettiğini yalnızca erkeklerin de eşlerine yardım etmesi gerektiğini dile getirmiştir. Çalışan kadın hem anne, hem eş, hem birey, hem de çalışan olarak birçok role sahip olduğu için görevlerini yerine getirirken zorlanmakta ve rol çatışmaları yaşamaktadır. Katılımcının da dile getirdiği gibi evlilikte hayat müşterektir ve tüm sorumluluklar ortaklaşa yerine getirilmelidir. Bunlar sadece kadının değil, erkeğin de eşit bir biçimde yüklenmesi gereken sorumluluklardır.

Yüzyıllar boyunca toplum kadına eş, anne ve ev kadını olarak çeşitli roller yüklemiştir. Kadına yüklenen bu roller nedeniyle kadın üretimden uzak kalarak erkeğe bağımlı olmuştur. Günümüzde hızla yaşanan ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler kadınların gittikçe artan oranda çalışma hayatına katılmalarına sağlamıştır. Kadının çalışma hayatına katılması hem kendisi ve ailesi hem de toplumun gelişmesi açısından önemlidir (Özçelik, 2017: 50). Görüşmeler esnasında da bu algının genç nesilde dönüşüme uğradığı gözlenmiştir. Genç nesil olarak adlandırılan 28-38 yaş grubu katılımcıların çoğunluğu kadın ve erkeğin ev içi ve ekonomik hayat konusunda eşit olduklarını dile getirmiştir.

-“Yani aslında bence çok da ayırık bi sorumluluk olduğunu düşünmüyorum. Her şeyin ortak olduğunu dışarda da evde de sosyal hayatta da her yerde eşit olmalı “(K17).

Kadının erkeğin egemen olduğu alana girmesiyle birlikte erkek de ev içi işlerde kadınların sorumluluklarını paylaşmaya başlamıştır. Bu sayede kadın ve erkeğin rolleri de gittikçe birbirine benzemeye başlamıştır. Bu rollerin benzeme durumu “androjeni” olarak adlandırılmaktadır. Kelimenin kökeni Yunanca’da erkek anlamına gelen “andro” ve ile kadın anlamına gelen “gyne” sözcüklerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur (Dökmen, 2009: 74). Yüksel lisans mezunu olan katılımcı da benzer biçimde rollerin ayırık olmadığını içselleştirmiştir. Ev içinde de sosyal yaşamda da eşitliğe vurgu yapmıştır.

-“ Eski dönemlerde kalan kadın temizlik yapıcak, kadın çocuk doğurucak işte kadın şunu yapıcak kadın bunu yapıcak modu geçti artık. Kadının evlilikte rolü ne olması lazım? Toparlayıcı... Ailenin işte nasıl diyim baba burda çocuğun gözünde Süpermen ise anne de ailenin gözünde tamamen bütün olumsuzlukları düzenleyen, el altından çözebilen, olumsuzlukları hiçbir şekilde göz ardı etmeden kapatması gerekiyor anne kadın daha doğrusu” (K19).

Öğretmen olan bu katılımcı geleneksel rollere karşı çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet düzenini temelinden sorgulayan katılımcı 3 yıllık evlidir. Kadının rolü, geleneksel yapıdaki ev temizliği, yemek yapma vb. sorumluluklarından ziyade aile içinde toparlayıcı bir görevi olmalıdır.

-“Aslında sadece kadının sorumlulukları demiyelim de ona kadın-erkek her ikisinin de sorumlulukları eşittir bence. Yapılacak ne varsa ortaklaşa tek bir paydada buluşup hayatını birleştirmek yani o pek bir... Sadece kadının sorumluluğu değil de kadın-erkek ikisinin de eşittir bence her anlamda” (K22).

Katılımcının ifadesinden hareketle kadın ve erkeğin her anlamda eşit olması ve ortak paydada sorumlulukları bölüşmeleri eşitliği sağlayacak eylemler olmaktadır.

- “Kadının sorumlulukları diye sırf kadına yüklenen bişey olduğu konusuna katılmıyorum. Ama bir birey olarak görmek lazım insanları. Hani kadın misyonu ya da erkek misyonu onların üzerine bir görev yüklememek gerek diye düşünüyorum. Eğer yapılacak bişey varsa işte aile gelirine katkıda bulunmak ya da çocuğu yetiştirmek, büyütmek, ona bişey öğretmek ya da bişey planlamak ev için bişey almak bi eşya ya da bir tatile gitmek... Erkek bunun üzerinde ne kadar etkiliyse kadının da o kadar etkili olması gerektiğini düşünüyorum. Yani bu misyon sırf erkeğe yüklenmemesi lazım. Yani kadının da karar verici seviyede olması lazım. Bence hani tüm kararlarda ortaklaşmaktır yani” (K23)

Babası ile ilişkisinin, geleneksel tabuları yıkamadıkları için, daha mesafeli olduğunu belirten 38 yaşındaki katılımcı cinsiyetinden ötürü hiçbir bireye sorumluluk yüklemenin doğru olmadığını ifade etmiştir. Kadın ve erkeğin her alanda ortak söz hakkına sahip olduğunu savunmaktadır. Nesiller arasında değişen ilişki ve roller, rollerin sosyal olarak inşa edildiğini ve tarihsel olarak koşullu olduğunu göstermektedir (Özkan, 2016: 146). Kadının iş hayatında aktif olarak yer almasıyla birlikte ev içi işler, ev dışı işler ayrımı ortadan kalkmaya başlamıştır. Bu algı değişimi yavaş ilerlemekle birlikte genç kuşakta kadın-erkek rolleri değişime uğramakta, kadının ekonomik hayatta yer almasıyla birlikte eşler arasında ev içi işlerde paylaşım artmaktadır. Bu durum katılımcıların ifadeleriyle de somutlaşmaktadır.

-“Evlilikteki kadının sorumluluğu... Sürekli yapıcı olmalı. Evini çekip çevirmeli yani bir babayı aratmıyacak bir durumda olmalı. Bir karınca misali yani sürekli evini seven, donatan, sahip çıkan, kol kanat geren bir kişi olarak belirtebiliriz yani... Kadın da genelde yapıcı türde ama tabi erkeğe nazaran, benim gözümde biraz daha mazlum duran bir insandır. Sürekli sevgi ve şefkate muhtaç ve genelde kimsesi olmadığını düşünerek eşine sahip çıkan kişilerdir. Bu kişilere de tabi ki kol kanat gerekerek sahip çıkmak en doğrusudur diye düşünüyorum” (K4).

Erkek güçlü, mert, iktidar sahibi olarak tasvir edilirken kadın zayıf, korkak, pasif, itaat eden hatta hain ve kurnaz olarak tasvir edilir. Birbirinin zıttı biçimde kodlanan erkek ve kadın arasındaki bu tür yansımalar şiddetin sembolik gösterenleridir ve eril zihniyetin her gün yeniden üretilmesine yardımcı olurlar (Doğan, 2016: 53). 25 senelik evli olan katılımcı da kadınları sevgi ve şefkate muhtaç varlıklar olarak görmektedir. Özellikle geleneksel yapıda kadının evlendikten sonra ailesi ile olan bağı kopmakta ve kadın eşine ve eşinin ailesine bağımlı bir hayat sürdürmektedir. Kadınların boşanıp aile evine geri dönmeleri ihtimali kabul edilmemektedir. "Bu evden gelinlikle çıktıysan kefenle dönersin" şeklinde kalıplaşmış bir ifade biçimi dahi bulunmaktadır. Katılımcı da bu düşünceyi kanıksadığı için kadını, eşinden başka kimsesi olmayan acınası bir varlık olarak betimlemektedir.

- “Kadın erkeğe göre biraz daha narin, biraz daha kırılgan, biraz daha duygusal mı diyim yoksa daha idare edebilen anlamında. Erkekler biraz daha nasılsa asabi olabiliyor. Erkekler biraz daha kırıcı olabiliyor. Kadın ona keza biraz daha yapıcı ve karar verirken en azından erkeğe göre biraz daha sakin karar verebiliyor. Kadın biraz daha hoşgörülü olabiliyor. Aynı şekilde erkeğin de olması lazım aslında” (K9).

Erkeklere güçlü, sert, duygusallıktan uzak roller biçilirken kadınlar tam tersi kırılgan, duygusal, narin varlıklar olarak görülmektedir. 18 yıllık evli olan katılımcının bu ifadeleri de geleneksel toplumsal cinsiyet kalıplarının nasıl yerleşik olduğunu ve yeniden üretildiğini göstermektedir.

-“Kadın aslında ince narinlik... Aslında bizim evde de mesela bu ince işlerin hepsini eşim yapar. Benim o ince işlerde yeteneğim yoktur. Kadın yapıcıdır her zaman. Yuveyi nasıl dişi kuş yapıyo? Benim gözümde de kadın her zaman o işi tamamlayıcı kişidir. Kadın olmadığı zaman bi yerde böyle bir eksiklik oluyo mesela bizim evde ben yalnız kaldığımda, eşim olmadığı zaman ev hep dağılır. Ama kadın hep toplayıcı, yapıcı, eşimle beraberken her zaman düzenliyizdir biz o konuda” (K22).

Erkek üzerindeki beklenti her zaman güçlü, dayanıklı, sert, cesur, atak olmak iken kadın daha çok kırılgan, narin, korunup kollanması gereken bir varlık olarak görülmektedir. Bu durum kadını, erkeğin varlığına muhtaç bir konuma sokmaktadır. Katılımcıya göre erkeğin asabi olması doğal karşılanan bir durumdur ve bu durumun, erkeğin “yapısı gereği” olduğu savunulmaktadır. Kadın ise şefkate ve sevgiye muhtaç bir varlık olarak sakin ve hoşgörülü olmalıdır.

4.8.2.2. “Erkeğin Önemi Evde Orta Direktir” Erkek ve Sorumlulukları

Cinsler arasındaki doğal ayrım aslında toplum tarafından kaçınılmaz bir bölünme olarak görülmektedir. Bu ayrımda bireyin, toplumun o cinsiyete özgü belirlenen rolleri yerine getirmesini beklenmektedir. Uzun bir süreçte erkek olmanın gerekliliklerini farkında olmadan içselleştiren erkeklere göre erkeklik güç ile doğrudan ilişkilidir.

-“Erkeğin de kadının da çok sorumlulukları var. Erkekler adeta evlilik okulu ya da bi eğitimi ya da bi sertifikası alması gerekir ondan sonra evlenmesi gerekir. Şimdi erkek olarak evlendiğinde bir ailenin sorumluluğunu almak gerekir. Sonra da o insanlar evlendiğin kadın olsun sonra çocuklar olacak yani onların iyi bi yaşam geçirmesini sağlamak için çaba göstereceksin erkek olmak buymuş gibi geliyor. Burada da eğer ki şöyle bişey evin kadının çocukların ihtiyaçlarını giderebilirsen mutlu oluyorsun. Gideremezsen eğer bunları, mutsuz oluyorsun. Mutsuzluk herkese yansıyor” (K2).

Geleneksel değerlere göre ailenin korunması görevinin üstlenilmesi, ekonomik sorumluluklar yalnızca erkeğin görevi olarak görülmektedir. Geleneksel düşünce yapısına sahip katılımcı da ifadeleriyle bu algıyı nasıl içselleştirdiğini göstermektedir. Aile içinde herkes kendine düşen görevi yerine getirmeli, aksi takdirde ailenin mutsuz olacağını belirtmektedir. Cinsiyet rolleri

kesin sınırlarla ayrılmış ve herkesin üzerine düşen görevi yerine getirmesi bir zorunluluk halini almıştır.

- “Erkek tabi evin ne derler? Kemal Sunal’ın eski bi filmi Orta Direk Şaban’da erkeğin önemi evde orta direktir. Evin geçincemesini, gelirini, giderini hepsini kapsıyan, sağlayan evin erkeği budur yani. Yiyeceği, içeceğini, çalışması etmesini hepsini şey yapan hazırlayan erkektir” (K12).

Katılımcının düşüncesine göre erkeğin orta direk olması evin maddi ağırlığını yüklenmesi, aile bireylerinin yeme-içme vb ihtiyaçlarını eksiksiz tamamlaması anlamına gelmektedir.

- “Erkeklik evine bakması lazım, işine gücüne bakması lazım, eviyle ilgilenmesi lazım, çocuklarına bakması lazım, eşine bakması lazım. Evine bakmazsa evin huzuru kaçır odur erkeklik” (K16).

Toplumumuzda erkeğin ücretli bir işte çalışması evli bir erkeğin en temel sorumluluğu olarak algılanmakta, erkeğin para kazanarak ekonomik yönden güç kazanması onun varlık göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ataerkil toplumsal yapı gereği evin ekonomik yükünü alan erkek evini çekip çevirmek zorunda hissetmektedir. Boratav vd. (2017) de dediği gibi para kazanma görevini yerine getiremeyen erkekler kendilerini değersiz/eksik hissetmekte ve bu da erkekliklerini tehdit altında görmelerine neden olmaktadır.

- “Türk toplumunda erkek sorumluluk alan kişi, güçlü karakter diyebilirim kadına göre. Karakter derken fiziksel anlamda söylemiyorum bunu. Sürekli hani direkt böyle yansıtmassa duygularını, güçlü kalmak zorunda... Yani erkek karakteri gerçi bütün dünyada öyle ama Türk toplumunda biraz daha sorumluluk alması gereken, kişidir yani ona göre de evlatlarına olsun eşine olsun bi güç vermiş oluyor manevi yönden güç vermiş oluyor. Onlar da özgüven geliyor tüm aile içerisinde özgüvenli bi aile içerisindeki çocuk da başarılı olur hayatta” (K3).

Erkekliğin inşasında önemli kurucu unsurlar güç ve iktidar ilişkilerinin başında yer almaktır. 53 yaşındaki katılımcı da benzer şekilde Türk toplumu içinde erkeğin güçlü olması gerektiğini vurgulamıştır. Erkek fiziksel gücünün yanı sıra duygusal olarak da güçlü kalmak zorundadır. Erkekliği tanımlayan değerler açısından bakıldığında, duygusallık zayıflık olarak kodlanmaktadır. Bu nedenle erkekten, fiziksel gücün yanında duygusal olarak da güçlü kalması, ailesine bu yönde destek olması beklenmektedir.

- “Erkek bi evde ya da bi ortamda alfa konumuna gelen bir kişi olarak görülür ama tabi bunu erkek kendisini belli ederek bu fiziken ondan sonra güç bakımından. Bu güç sadece fiziki güç olarak değil mesela

maddi, manevi her konuda karşısındaki kişinin arkasında olduğunu hissettirirse ki hissettiren kişidir yani bence erkek budur yani” (K4).

- “Atadan gördüğümüz kadarıyla karşılıklı olarak otorite demektir. Sonuçta evine sahip çıkacak, bir şekilde koşturacak. Biraz güven vermesi lazım erkeğin. Hani güçlü olması gerekir her koşulda her zorlu şartlarda bile güçlü olması gerekir. Biraz daha kısa anlatsam güçlü...” (K21).

Demez’in (2005: 122) de belirttiği gibi erkek eşine ve çocuklarına söz geçirebilen, evinde otoriter olan kişidir. Aksi durum ise “erkeklik görevlerini” aksatmış olarak görülmektedir. Ataerkil ideolojiye göre erkeğin görevi ailesi üzerinde otoriteye sahip olmaktır. 50 yaşındaki bu katılımcı da ataerkil ideolojiyi kanıksayarak erkeği otorite olarak tanımlamaktadır. Ancak üstünlüğe duyulan inanç arttıkça erkekler yaşamları içerisinde devamlı olarak kendilerini ispata mecbur hissetmektedirler. Statüsü ya da ekonomik durumu fark etmeksizin erkek, daima ailede otorite sahibi, iktidarın merkezi olmak istemektedir.

Yaşanan toplumsal dönüşümlere paralel olarak erkeklığe ilişkin algıda da birtakım dönüşümler yaşanmaktadır. Kadının iş hayatında daha görünür olması, evliliklerin aşk temelinde kurulması, geniş aileden çekirdek aileye dönüşüm gibi toplumsal değişimler cinsiyet rollerini de değişime uğratmaktadır. Bu toplumsal cinsiyet düzeni yüzyıllar içinde oluşmuştur, bu nedenle de dönüşümü çok yavaş gerçekleşmektedir.

-“Cinsiyetçilik sadece, başka hiç bişey değil. Erkek deyince cinsiyetçilik başka hiç bişey değil yani toplum açısından cinsiyetçilik. Hani erkektir yapar modu var ya toplum açısından değerlendirirsen sadece cinsiyet...” (K15).

28 yaşındaki katılımcı için erkek ya da kadın cinsiyetçi bir ayırımdan ibaret görülmektedir. Geleneksel kültüre bağlı olarak yetişen erkeklere kıyasla yeni nesil cinsiyet eşitsizliği noktasında kabuğunu kırmaya başlamıştır.

-“Ya erkeklik ne demektir... Biraz hani çok arabesk bi şey yani ama erkeklik yani ama bence şu: bence erkeklik iyi bi insan olmak demektir. Vicdanlı biriyseniz, gerçekten hani... İyiliğin de şeyi çok farklı göreceli bişey ama vicdanlı olmak toplumumuzdaki tabirle hani ne biliyim... bi şekilde anlayışlı biri olmak. Bence hat hut olmaktansa erkeklik bunu gerektirir bence” (K14).

Erkek olmaktan önce insan olmaya vurgu yapan katılımcı erkeğe yüklenmiş sert ve güçlü olmayı “hat hut olmak” şeklinde ifade etmektedir. 32 yaşında üniversite mezunu olan bu

katılımcı toplumsal dönüşümü içselleştirmiş, kadın-erkek eşitliği fikrini tam anlamıyla benimsemiştir.

- “Ben çok gerçekten samimi olarak buna inanıyorum yani biz nihayetinde bi bireyiz. İnsanlara, erkek ya da kadın misyonu yüklemek gerçekten çok yanlış. Misyon yüklediğiniz zaman insanlar o misyona göre hareket ediyolar. Aile tarzımızdan, yetiştiriliş tarzımızdan, komşularımız vesayre... Erkek her şeyi yapar, erkek için her şey okeydir ama kadın için değildir. Kadın gidemez, yapamaz, edemez, karar alamaz ama erkek her şeyi yapar eder. İşte bu misyonu yüklediğimiz zaman bu sonuçlar ortaya çıkıyo. Bence erkeklik ya da kadınlık diye bişey yok bireyiz” (K23).

Erkeğin bir birey olduğu, çeşitli sorumluluklar ve anlamlar yükleyerek ona bir misyon kazandırmaya çalışmanın sadece bir cinsiyetçilik olduğu şeklinde görüşler de erkekler arasında yer almaya başlamaktadır. Erkek ya da kadın değil bireyin, bireyselliğin önem kazanmaya başlaması, iyi ve vicdanlı olmaya yönelik değerler de erkekler arasında küçük de olsa bir paya sahiptir.

4.8.3. Evliliğin Kutsallığı “Evlilik Hakkaten Kutsal Bi’ Kurum”

İnsan hayatının önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilen evlilik; duygusal, sosyal, kültürel, fiziksel ve ekonomik özellikleri kapsayarak farklı kültürel özelliklere sahip karşı iki cinsi yasal çerçevede birbirine bağlar (Maden, 1991: 493). Evlilik, aile birlikteliğini yasal hale getiren bir başlangıçtır. Bu başlangıç biçimi bir sözleşme ile evliliğin iki tarafı olan kadın ve erkeği birbirine bağlar. Bu bağlılık duygusal, sosyal, kültürel, fiziksel ve ekonomik olmak üzere birçok özelliği içinde barındırmaktadır. Evlilikle meşruluk kazanan bir birliktelik olan aile, insan yaşamı içerisinde en önemli kurumlardan bir tanesidir. Bireylerin içerisine doğduğu yuva, ailemizin beraberlik sembolü olan bir mekândır (Ermez, 2020: 6-15). Geleneksel toplumlarda aile ve evlilik çok değerli kavramlar olarak görülmektedir. Toplumsallaşmanın ilk basamağını oluşturan aile toplumun çekirdeğidir.

- “Evlilik hakkaten kutsal bi kurum. Çünkü hep inişli çıkışlı günler geçiyo. Yani en ufak bi fırsatta boşanmaya yönelmek bence çok yanlış. Evlilik çok ciddi bi konu...” (K7).

Evliliğe ve aileye atfedilen kutsiyet çoğu katılımcının ifadeleriyle kendini göstermektedir. Evliliğin, ailenin kutsallığına yapılan bu vurgu onun parçalanamaz olduğu fikrinin kabullenilmesine neden olmaktadır.

-“Evlilik güzel, kutsal bir müessese... Yani bunu kaldırabilecek olan kişilerin evlenmesini tavsiye ederim. Çünkü evlilik güzelliklerin yanında, iyiliklerin yanında biraz meşakkatli olan, sabır gerektiren ve iyi bir koca ve baba olmak için güzel bişey” (K6).

Evliliğin kutsal olması durumu geleneksel değerlere bağlılıkla ilişkilidir. Toplumun çekirdeğini oluşturması, duygusal bağlılığı barındırması, bireylerin yetişmesinde temel mekanizma olması gibi nedenlerden dolayı toplum içinde evliliğe ve aileye kutsiyet atfedilmektedir.

-“Benim yapım itibariyle zaten evlilik bir olmak bir yuva kurmak, bana huzur veriyö. Evlilik bazı şeyleri beraber yapmak o yalnızlıktan çıkmak aslında benim için “(K22).

Sevgi ve aşk temelli kurulan evliliklerde öncelikli olarak çiftler evlilik içinde huzurlu bir ortam istemektedir. Bunun yanı sıra toplumda aile ve evlilik “yuva” olarak adlandırılmaktadır.

4.8.4. Boşanmanın Laneti

Ailede değişimler yaşansa da yüzyıllar boyunca Türk toplumunda aileye özel bir kutsiyet atfedilmiştir. Bu derece kutsallık atfedilmesi Gökçe’nin açıklamalarıyla anlaşılabilir hale gelmektedir. Gökçe’ye göre aile, toplumsal yaşamın ana unsuru olarak ana-baba-çocuklar ve tarafların kan akrabalarından meydana gelmiş toplumsal bir kurumdur. Ailenin toplumsal kurumlar içinde birinci sırayı almasının nedeni insan türünü üretmek ve devam ettirmek görevini üstlenmesidir. Ailenin toplumun temel kurumu olmasının bir diğer nedeni ise çocuğun yetiştirilmesinde oynadığı roldür. Aile çocuğun dünya getirilmesi, yetiştirilmesi, korunması ve toplum tarafından kabul edilmesinde temel bir göreve sahiptir (Gökçe, 2007: 51).

-“Şimdi boşanmaları hep ekonomiye yapıyöz ya bazı çalışan bayanlar da vardır, ben de kazanıyom der. Erkeğinin kazancını düşük görenler de vardır. Ama bunun yanı sıra hemen boşanalım diye bişey olmaması lazım. Çünkü anlaşmak lazım, baştan nasılsa sonunda da götürmen lazım. Çözüm varken niye boşanayım, güzellik varken niye kötüyü seçeyim? Boşanmak demek kötülük demektir. Kötüsü gitti de iyisi mi gelecek? Hayır, öyle bişey yok. Onun için ben boşanmayı hemen tasvip etmiyorum. Başta güzellikle anlaştıysak yine güzellikle sorunlarımızı çözerek boşanmayı iptal edebiliriz, boşanma olmaz” (K5).

Kadının ekonomik gücünü kazanması erkekler için bir tehlike anlamına gelmektedir. Ekonomik özgürlüğünü almış kadının özgüveni artmaktadır. Katılımcı için bu durum erkeğin aşağılanması anlamına gelmektedir.

-“Boşanmadaki en büyük sebep flört sonrası evlilikler, görücü usulü evlilikler daha sağlam temellere dayanıyor. Örneğin bi çift 3 sene, 5 sene flört yaşıyorlar. Artık her türlü huylarını keşfediyorlar ve onlar için artık evlilik monotonlaşıyor. Hani bi hani tabir vardır ya arı gibi daldan dala, çiçekten çiçeğe konmak. Bu tarz yaşayan gençler evlilikte kendilerini bi baskı altına girmiş gibi hissediyor, yani bayan da özgür bi şekilde yetişiyo, erkek de. Bundan sonra artık tat almamaya başlıyorlar evlilikte. Örneğin ben eşimle bir kere görüştük, anlaştık, evlenmeye karar verdik. Yıllar geçti daha yeni yeni huylarını öğreniyorum. Görücü usulünün ortadan kalkmaya başlamasıyla boşanmaların çoğaldığını düşünüyorum. Ama böyle bu kadar da basit olmaması gerekiyor boşanmaların bence. Çünkü illa ki bi zorluktan geçiyoz.. Bu ekonomik olabilir, saygısızlık olabilir. Aşılamayacak şeyler değil” (K7).

Kendisi görücü usulü evlenen 44 yaşındaki katılımcı flört sonrası gerçekleşen evliliklere karşı çıkmaktadır. Bu durumu boşanmaya neden olarak görmektedir. Aile içinde, okulda, kitaplarda aile klişeleşmiş bir şekilde kutsal olarak tanımlanmaktadır.

-“Boşanma günümüzde çok daha fazla bunun nedenini medyaya bağlıyorum. Özellikle televizyonlarda Türk aile ve ahlaki yapısına çok aykırı programlar, diziler var. Yeni yetişen gençlik, bunları normal sanıyorlar ve bize göre kutsal olan aile yapısı onlara göre kutsal değil gibi geliyor. Hatta işte bu ünlüler bugün şunla çıktı, yarın bunla çıktı. Eskiden biri biriyle görüşüyorsa bunu evliliğe yönelik ciddi bi şekilde görüşüyodur. Şimdi öyle oldu şimdi gençler bunu görüyo. Evleniyor, iki anlaşmazlık oldu mu aa biz yapamıyoruz diyorlar boşanıyolar. Kutsal aile yapısı artık kutsallığını yitirdi. Avrupalılaşmayı bizimkiler farklı anlıyor Anlaşma yoksa evlenmicek o zaman... En ufak sürtüşmede de hemen boşanmaya koştuktan ziyade çevrede ortak tanıdıklarla bişeyler paylaşabilirler ya da bu evlilik danışmanları çok daha fazla artmalı” (K9).

Türk kültüründe “kol kırılır yen içinde kalır” düşüncesiyle evlilik içinde yaşanan tüm sorunlara rağmen birlikteliklerin devam etmesi yönünde bir algı hâkimdir. Katılımcı da boşanmaların artmasında medyayı sorumlu tutmaktadır. Toplumda medyanın, kutsal olan aile yapısını yıktığına dair güçlü bir inanç vardır. Katılımcı da bu inancı kanıksamış gözükmektedir.

-“ Gençlerimizin şu son zamanlarda evliliği bi oyuncak gibi görüyorlar. Yani kutsal bi yer olduğunu görmedikleri için işte evleniyorlar bir ay iki ay üç ay sonra işte biz elektrik alamadık, anlaşılmadık diye boşanıyolar. Kız veya erkek kendine güveniyorsa evlensin. Ama güvenemiyorsa hem kendine yazık etmesin hem de karşı tarafın şeyini bozmasın. İki tarafın da konuyla ilgili olarak gerçekten ben evliliği yürütebilirim, bunun üstesinden gelebilirim diyorsa evlensinler. Ama evlenip de birbirlerini ziyen etmesinler” (K6).

Evliliği son derece ciddi bir müesse olarak gören katılımcı evliliğe kutsallık atfetmektedir. Boşanmaların nedeni olarak çiftlerin birbirini tanımadan evlilik kararı almasına bağlamaktadır.

- “İki medeni insan arasında anlaşmazlık varsa boşanmaları daha güzel. Eşler arasında birbirleriyle konuşmama olayları var. Kadınların erkeklerden boşandığı malum, o da ne? Erkeklerin sürekli şiddet yapmasından dolayı... Mesela eşlerinden ayrılan erkekleri bir psikolog tarafından eğitim yapılması lazım. E napıyo devlet? Alıyo mahkemeye boşuyo, bi şiddet yaptığı zaman hapse atıyo attıktan sonra da üç ay, altı ay kalıyo dışarıya çıkıyo. O hapishanede tutulduğu zaman eğitime tabi tutulmuş olsa...” (K18).

Katılımcının da ifade ettiği gibi anlaşmazlıklar durumunda boşanmanın gerçekleşmesi olağan bir durumdur. Katılımcı bunun yanında bu boşanmaların nedeni olarak erkek şiddetini görmektedir. Şiddet sonucu yaşanan boşanmalar sonrasında kişilerin uzmanlar tarafından rehabilite edilmesi bu kişileri topluma kazandırmada ve ileride yaşanabilecek daha büyük sorunların önüne geçilmesinde en önemli çözümdür.

- “Benim prensibim evlendiğim insanla ölene kadar... Ben hiç boşanmayı da düşünmedim bu zamana kadar” (K25).

Evlenmek kadar boşanmanın da yasal bir hak olduğu, anlaşmazlıklar durumunda ayrılıkların olması gerektiği fikri katılımcıların ifadelerinden hareketle toplum tarafından kabul gören bir durum değildir. Evliliğin “ölene kadar” devam etmesi gerektiği düşünülmektedir. Bunun nedenlerin arasında dini ve ahlaki değerler, toplumsal normlar ve aterkil aile düzeni yer almaktadır.

4.8.5. Erkek Şiddeti “Teorinin Bittiği Yerde Pratik Başlar”

Şiddet, öfkenin kontrol edilemediği zaman ortaya çıkan ve kişiye fiziksel ya da psikolojik zarar vermeye yönelik bir eylemdir. Toplum içinde şiddetin varlığı özellikle son yıllarda hızla artmaktadır. Kadına, çocuğa, hayvana kısacası fiziksel açıdan daha zayıf görünen her canlıya şiddet uygulanmaktadır. Şiddet ortamı içinde büyüyen insanlar yine şiddetin uygulayıcısı haline gelmektedir. Özellikle erkeklerin öfke kontrolü sağlayamama, devamlı şiddete başvurma eğilimleri artmaktadır.

- “Erkek bence bi tık daha üstün birincisi bu. Ama bence en büyük sebep saygı kesinlikle saygı. İkincisi şimdi erkekler dışarda yüzlerce sorunla uğraşıyoz para kazanma çabasıdayız. Yani herkesin işi l çok rahat

masa başı iş değil. Bir sürü stres vesayre işte eve geliyorsun. Burda da tabi ki eşlere büyük görevler düşüyor. Eğer bayan eşine saygılı olursa, anlayışlı olursa kesinlikle ne şiddet olur, ne kavga olur. Yine iş ekonomiye bağlanıyor. Yani muhtemelen karı-koca evlilikteki tartışmaların eğitimden sonraki en büyük sebebi ekonomi” (K7).

Katılımcı şiddete neden olarak ekonomik sorunları göstermiştir. Ancak bundan ziyade erkeğin aile içinde üstün olması gerektiği inancını da taşımaktadır. Ataerkil toplumsal düzen bu inanç üzerine kurulmuştur. Erkeğin üstün ve otorite konumunda olması, kadının ise ikincil konumda itaat etmesi gerektiği algısı son derece hâkimdir.

- “Bi insan bence haksız olduğu ya da yenildiği zaman gerginleşir bir öyle, ikincisi de hani dediğim gibi biz ataerkil bi toplumuz kadın bi adım geriden gider, kadın cevap vermez, kadın konuşmaz, işte kadın evine bağlıdır, kadın erkeğinin dediğini yapar, kadın çocuklarına bakar. Hani biz hep böyle gördük, hep böyle büyüdük yıllardır. Sonuçta şu an değişen bi nesil, cevap veren, sorgulayan insanlar, bunlar olduğu için de bence karşı tarafı sindiremiyor bunu uygulayan erkekler, karşı tarafı kabul edemiyorlar o yüzden maalesef şiddetten medet umuyorlar” (K14).

Ataerkil ideolojiye göre kadın her daim susmalı, kocasının/babasının sözünden dışarı çıkmamalıdır. Ancak 32 yaşındaki katılımcının da ifade ettiği gibi değişen, dönüşen, sorgulayan, kalıplara uymak zorunda olmadığını fark eden bir nesil ortaya çıkmaktadır. Bu dönüşümün temelinde kadının eğitime ve iş hayatına katılımının artması yatmaktadır.

- “Erkekler neden şiddete gelir? Erkek konuşmaya gelemmez, erkek eleştiriye gelemmez, erkek güçsüz olduğuna gelemmez, erkek aciz olduğunu hissettiremez. Erkek aciz olduğunu, güçsüz olduğunu ve eşit olmadığını hissettiği anda bir güç unsuru olarak fiziksel kuvvetini uygular” (K19).

Sancar’ın (2009) da belirttiği gibi erkeklik imkânsız bir iktidar peşinde koşmaktır. Çünkü bir kez kazanılmakla bitmez. Devamlı olarak kendini ispata mecburdur. Erkekler çocukluktan itibaren aile içinde kendini güç ile özdeşleştirmektedir. Gücünün ve iktidarının sarsıldığı anda tekrar elde edebilmek için şiddete başvurmaktadır.

- “Şiddet insanın doğasında var her canlının doğasında olduğu gibi. Teorinin bittiği yerde pratik başlar. Pratik de eğer yeterli gelmiyorsa bu sefer şiddete dönüşür. Bu küfürlü şiddet olabilir, fiziksel olabilir. Önemli olan onun gemini tutmak ya da yavaşlatmak, eğileştirmek... Onu yapamayan insanlar zaten çoğunlukla şiddete meyilli insanlardır ya da teorisi güçlü olmayan insanlar şiddete meyillidir. Sonuçta insanoğlu zor bir varlık karşılıklı konuşurken senin hiç ummadığın yerlerden farklı şeyler çıkartabiliyor. Özellikle kadınlarda bu çok yoğun... Çok farklı yerlerden girip kendini haklı çıkarmaya çalışıyor. Sende orda teorin bittiği zaman şiddete dönüştürebilirsin. Ama ya ordan uzaklaşacaksın ya da tartışmayı bırakacaksın” (K21).

Sosyal psikoloji alanında yapılan çalışmalardan hareketle şiddetin içgüdüsel değil, toplumsal faktörler aracılığıyla maddi ve bilişsel olarak kurulduğu bilinmektedir (Selek, 2018: 134). Şiddetin kaynaklarına ilişkin görüşler incelendiğinde saldırganlık dürtüsünün içgüdüsel bir durum olduğu da iddia edilmektedir. Ancak her insanda bu içgüdüünün olduğunu varsayarsak şiddetin de her bireyde davranışa dönüşmesi gerekir. Bu nedenle saldırganlığı içgüdüsel bir durum olmaktan ziyade içinde yaşanan sosyal yapının yarattığı bir durum olarak ele almak gerekir. Kişinin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik yapı, ataerkil sistem saldırganlık ve şiddet davranışına kaynak oluşturmakta ve birey bu sistem içinde bu davranışları gözlemleyip öğrenmektedir. Özellikle ataerkil toplumsal düzen çerçevesinde bakıldığında şiddet daha çok erkeklerle özdeşleşmiş bir konumdur. Çünkü bu sistem içinde “erkeklik”, “sertlik, peklik, kuvvet” kavramlarına dayandırılmaktadır. Yani erkek şiddet uygulayabildiği sürece erkektir.

-“Neden şiddete başvurur? Şöyle bişey ki yani ben erkeğim, güçlüyüm, karşımdaki de bunu görsün. İlk vuran kazanır diye bi laf var ya işte onu ispatlamak için erkek her zaman için ilk şeyde şiddete başvurur” (K6).

Erkekliğin en önemli kuralı tüm erkeklere öğretilmektedir: Güçlü güçsüzü ezer. Bu kodlarla yetiştirilen erkekler tarafından keyfi ve kaba şiddet, dünyanın her köşesinde sistematik bir şekilde en alttakilere uygulanmaktadır. Hükmeden cins sınıfına ait olan bu bilinç ve kural ise “Değer! Erkek olmak için değer...” sözüyle sürekli olarak tekrarlanmaktadır (Selek, 2018: 135). Erkeklik daima güç ve şiddetle ilişkilendirilmiştir. Öfkenin bir yansıması olan şiddete başvurmak erkekliğin alemetifaikalarından sayılmakta, erkek olmanın somut göstergesi olarak toplumda yerini almaktadır. Erkek olmayı ispatlamak için güçsüz olanı ezmek hâkim cins olmanın temel unsuru olmaktadır.

-“Şimdi bişeyi elde edemedikleri zaman ya da o konuda yeteri kadar söyleyecek sözleri olmadığında bu eksikliğini kapatmak için... Mesela bir kadın haklıysa fikirleriyle ya da yaptıklarıyla erkekten üstünse erkek o üstünlüğü hazmedemeyip bence şiddete başvuruyor. Şimdi bir eziklik duygusu bence... o eziklik duygusunu ortadan kaldırmak için erkekler şiddete başvuruyo sadece bunun sebebi budur diyemeyi” (K22).

Katılımcılar devamlı olarak şiddetin güç yerine aslında bir güçsüzlük göstergesi olduğunu dile getirmektedirler. Erkeklik üstün olmak demektir ancak diyalog aracılığıyla üstünlük sağlayamadığı durumda erkek, iktidarını geri kazanmak için şiddete başvurmaktadır. Çünkü teorisinin yetmediği yerde pratiğe sarılır. Yani anlatılardan hareketle diyebiliriz ki konuşarak kendini ifade etmekten yoksun kişiler daha çok şiddete meyil etmektedirler.

- “Kendilerinin güçlü olduğunu düşünüyorlar. Bizim toplumumuzda zaten okuma eksikliği var. Belki çoğu insan hayatını 400-500 kelimeyle idame ettiriyor. Karşısındaki insana tartışırken kelime haznesi yetmiyor şeyi anlatmak için. Belki haklı ama hani anlatamadığı için yenik düştüğünü sanıyor, ezildiğini sanıyor. İnsanların bence en büyük psikolojik sorunlarından bir tanesi bu mesela erkeğin kadına karşı gösterdiği şiddeti bi yana bırakalım erkeğin erkekle olan ilişkisinden doğan şiddette de bu var. Her zaman karşısındaki insana yenildiğini onun karşısında aciz duruma düştüğünü hissettiği zaman insan bence şiddete başvuruyo. Yani kelimeyi yetiremediği yerde kaba kuvvet bir çözüm yolu olarak çıkıyor onun karşısına” (K23).

İnsanlar kendilerini sözel olarak ifade edemediği noktada güçlü bir öfke duygusuna kapılmaktadırlar. Kendini ifade edememek ya da sözlü bir tartışmada üstün gelememek erkekler için kabul edilebilir değildir. Üniversite mezunu katılımcıya göre özellikle erkeklerin kendini ifade etme eksikliği kitap okumamalarından kaynaklanmaktadır. Kitap okumak insanı daha iyi anlamayı, kelime haznesinin gelişmesini, detayları fark etmeyi, empati kurmayı sağlar.

- “Belki biraz aile içersindeki yetiştirilme tarzından... Mesela bazı anneler vardır ki kendi oğluna işte “erkek adam şunu yapmaz, erkek adam bunu yapmaz” gibi bazı sorumluluklardan uzak tutar. Mesela ev işlerinde diyelim ütü yapmaz, yemek pişirmez, ev temizlemez işte ya da dışarda bir kızla konuştuğu zaman, flört ettiği zaman “erkek adamdır yapar” olur. Yani burda hep kadınlar da zaten kızlar, kadınlar ikinci plana itilmektedir böyle düşünülerek” (K11).

Günlük yaşam içinde, toplum tarafından erkeğe yüklenen roller “erkek adam dediğin...”, “erkek adam ev işi yapmaz” şeklinde kullanılan cümlelerle sık sık hatırlatılmakta ve pekiştirilmektedir. Bu kalıplar nedeniyle erkekler kendilerini, toplumun beklentilerine uygun davranmaya mecbur hissetmekte, ona yüklenen rollerin dışına çıkmamaya çalışmakta ve erkek olmanın gerekliliklerini yerine getirmeye çalışmaktadır (Zeybekoğlu, 2009: 75). İnsanlar doğdukları andan itibaren cinsiyetlerine özgü kalıplar çerçevesinde yetiştirilmeye başlanır. Kız çocukları için bu kalıplar namuslu olmak, babanın sözünden çıkmamak, ev işlerini öğrenmektir. Erkekler için ise “erkek adam ev işi yapmaz” kalıpları ile ev işi yapmanın adeta erkekliğin yitirilmesine sebep olduğu algısı yüklenmektedir.

- “Erkek olduğu için... Bağırıldığı zaman veya söz söylendiği zaman kadın susacak. Onun söz söylemeye hakkı olmayacak. Bu olduğu zaman çoğu erkek kendini kadından daha düşük konuma düşürüyor kendi gözünde bu sefer de kaba kuvvete başvuruyo. Mantığıyla değil de işte tokadıyla, yumruğuyla, küfürüyle, yönlendirmeye çalışıyor. Şimdi bizim toplumumuzda erkeklerle karşı bir her zaman olduğu gibi hani erkektir yapar, erkek adam döver, erkek adam şöyle yapar böyle yapar diye diye erkeklerin bi yüceltilmesi var. İşte bunun vermiş olduğu

etkiyle kalkıp bu zamana kadar geliyolar tabi aile içinde mutlaka şiddet vardır. Hani kalkıp düzenli bir aileden çıktığını zannetmiyorum şiddete başvuran. Ama bu tip insanlar da kendini geliştiremeyen hala cehalet dolu insanlar” (K13).

5 yıllık evli katılımcı erkek şiddetinin yetiştirilme kaynaklı olduğunu düşünmektedir. Ataerkil toplumda kadının susması, erkeğin üzerine söz söylememesi gereken bir varlık olarak görülmektedir. “Erkek dediğin” ile yüceltilen ya da erkek kimliğinden uzaklaştırılan davranış kalıpları kültür sayesinde kanıksanmış, doğal bir şey gibi algılanır hale gelmiştir. Küçük yaştan itibaren aile içinde babası tarafından annesinin/kadının değersizleştirildiğini, ikincilleştirildiğini öğrenen çocuklar ileriki hayatlarında da bu algıyı devam ettirmektedir.

- “Ataerkil bir yapıya sahip olduğumuz için erkeğe sorumluluk çok yükleniyo. Mesela senin hiç bebeklik resminde çırılçıplak resmin var mı? Yok, ama benim var. Mesela kız için ayıp olan unsur erkek için kapatılmıyor, ilerleyen zamanlarda erkeğe yüklenen güç unsuru erkeği erişilmez noktalara kadar getiriyo. Erkek ailede kral gibi yetiştirilirken topluma girdiği zaman aciz ve ezik olduğunu hissettirildiği zaman bu şiddete maruz kalıyo... Erkeğin tek sorunu aile eğitiminde çok önemli birer varlık olarak yaşatmalarından kaynaklanıyo... Topluma baktığımızda erkekleri genellikle şöyle severiz “aslan oğlum, yerim senin pipini” diyosun ama kızına bunu diyemiyosun, sus ayıp diyosun mesela. Ya şöyle bişey var psikolojide bir hani olmamış bir türü oldurmuş gibi yaşatmak... Aslan diyo paşam diyo çocuk bi çıkıyo piyasaya, kimse ona aslan demiyo, paşam demiyo, çocuk bi eziklik yaşıyo ve o olmadığını anlıyo. Sonra toplumda ezik olarak yaşamaya başlıyo sonra evleniyor karısından da aynı şeyleri görmediği zaman, karısıyla karşısında bi soğukluk, kavga başlıyo” (K19).

Katılımcının “Erkeğe yüklenen o güç unsuru erkeği erişilmez noktalara getiriyor” ifadesine baktığımızda erkekliğin ne derece ulaşılması güç bir iktidar olduğu daha net ortaya çıkmaktadır. Sorunun kökeni aile içinde verilen eğitime dayanmaktadır. Erkekler aile ortamında “paşa oğlum, aslan oğlum” gibi sıfatlarla büyütülmekte, güçleri daima vurgulanmaktadır. Bu sayede erkek, gücüne dair son derece yıkılmaz bir algıya sahip olmaktadır.

-“Kadın çocukluğundan beri yalana endekslenmiştir, erkek endekslenmemiştir. Ben kız arkadaşı yaptım mesela sen erkek arkadaşını pat diye babana söyleyemezsin ama erkek bunları paylaşabilir. Bu da ataerkil bir yapıya sahip olduğu için... Erkeğin eski dönemlerden bu yana güç unsuru olarak cinselliğine şey göstermesi... Bu da erkeği şiddete ayartıyo. Ben ailemde sürekli bunları yaparken, aman oğlum benim oğlum yapar mantığıyla yaparken evlendiğin zaman eşinin yanında bir kadına baktığın zaman ailenin seni maruz gördüğü yerleri eşin kabul etmediği zaman tartışma başlıyo ve şiddet başlıyo. Yani sorun aslında en kökeni çocukluk

yıllarında verilen eğitim.... Erkeğin daha özgür olarak yetiştirilmesinden kaynaklanıyor. Erkek özgür yetiştirilmese, kadına getirilen kurallarla yetiştirilse, o sorun olmaz” (K19).

Erkekler ataerkil düzende özgür olarak, güç unsuru olan “aslan, paşa, kral” gibi sıfatlarla yetiştirilmektedir. Erkeklerin toplumsallaşma süreci içinde bu sıfatlar aracılığıyla şişirilen egoları sosyal dünyada beklediği değeri göremediğinde kriz içine girerler. Girdiği krizden kurtulmak, aile içinde sahip olduğu değeri eşi/sevgilisi karşısında da kazanmak için ise şiddete başvurmaktadır.

Katılımcılara eşlerine şiddet uygulayıp uygulamadıkları da sorulmuştur. Çoğu katılımcı uygulamadığını dile getirirse de uyguladığını itiraf eden katılımcılar da mevcuttur.

+ “Şiddeti bir çözüm aracı olarak hiç düşündünüz mü?”

-“İlk zamanlar düşündüm. İlk evlilik sıralarında düşündüm, evet, düşündüm.”

+”Peki, hiç şiddet uyguladınız mı?”

-“Yok, uygulamadım ama şey şimdi şöyle diyelim. Biraz kaba bir tabir olsun. Tartıştığın kişi karşında bir erkek olursa anlaşılmadığın durumlarda mecburen şiddete yöneliyosun. Ama işte karşında bi bayan olunca uygulamamaya çalışıyo zaten. Ya uygulayamıyor zaten öyle diyim. O yüzden uygulamadım “(K7).

Görücü usulü evlenmiş olan katılımcı eşine evliliğinin ilk yıllarında şiddet uygulamayı düşündüğünü ifade etmiştir. Eşini kıskançlık yüzünden kısıtladığını söyleyen katılımcı da diyalog yoluyla anlaşma sağlayamadığında şiddete başvurabileceğini dile getirmektedir.

-“Bu soruyu neden sordun şimdi bana(gülüyor). Ya evliliğimin ilk yıllarında o da noluyo? Ben 84 yılında evlendim. 85-86 daha gençlik yılları bide o dönemde biraz daha maddi olarak iyi değiliz. O konuda biraz anlaşmazlıklardan dolayı küçük çaplı... Ha aşırı bi şiddet değil. Ona da... Şiddet denir ama olmaması daha iyi. Şuanda aklıma geliyor da ben bunu nasıl yaptım diye pişman oldum. Maddi koşullar... Daha gençtik... 22-23 yaşındaki bir insansın onun heyecanı onun şeyi nasıl diyim ataklığı... Evliliğin ya da ailenin olduğunu çok şey yapamamışsın. O yönden aşırı bi şiddet değil ama şiddete girer tabi” (K24).

Katılımcı eşine şiddet uygulamasına neden olarak ekonomik sebepleri göstermektedir. Geleneksel değerlere göre erkeğin rolü evin ekonomik geçimini sağlamaktır. Sancar’ın (2009: 97) da belirttiği gibi özellikle alt sınıfa mensup erkekler para kazanarak saygın bir statü elde edemedikleri, "egemen erkeklik" standartlarını gerçekleştiremedikleri durumlarda bir erkeklik kaybı yaşarlar. İçlerinde biriken öfkeyi saldırganlığa dönüştürerek eşlerine şiddet uygularlar. Bu sayede kaybettikleri erkekliklerini geri kazanırlar.

- “Bir kere uyguladım. Tokattı... Ya ben onu daha önce uyardım kaç kere. Hala kendi bildiğini yaptı bide beni şey içinde küçük duruma düşürdü toplum içinde, arkadaşlar içinde. O yüzden onlar gittikten sonra bir tane vurdum.”

+ “Peki, pişmanlık yaşadınız?”

- “Uyardığım için şuanda doğru olduğunu düşünüyorum. Uyarmasam tamam, kaç kere uyardım onu “ (K27).

55 yaşındaki katılımcı için toplum önünde küçük düşmek ve özellikle bunun bir kadın tarafından gerçekleşmesi kabul edilemezdir. Erkekliğin alametifaikası her daim üstün olmaktır. Üstünlüğüne düşen en ufak gölgeden dahi tedirgin olan erkekler şiddete başvurmakta ve daima bu şiddete kendince haklı sebepler bulmaktadır. Bu sebepler kimi zaman ekonomik sıkıntılar olurken kimi zaman kıskançlık olabilmektedir.

4.8.6. Kadın Cinayetleri “Erkeğe Sen Neden Bunu Yaptın Diye Sormuyorlar”

Selek’in (2018: 133) de sorduğu gibi masum olarak doğan bir bebek yıllar içerisinde nasıl katil bir yetişkine dönüşmektedir? Hangi şartlar masum dünyaya gelen bir bebeği şiddet uygulayıcısı yetişkin bir özneye dönüştürmektedir? Şiddetin toplumsal zeminde üretilmesiyle erkeklik arasındaki ilişki nedir?

Kadın cinayetleri özellikle son yıllarda giderek artmaktadır. Kadın cinayetlerinin artış mı gösterdiği yoksa medya aracılığıyla da çok mu gündeme geldiği tartışılması gereken ayrı bir konudur. Cinayet, şiddet eyleminin en son noktasıdır. Femicide olarak adlandırılan bu cinayetler çoğunlukla kadınların tanıdıkları kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir (Campbell vd., 2007). Özellikle son dönemde kadınların boşanmak istemesi kaynaklı gerçekleşen bu cinayetler toplum için ciddi bir sorun haline gelmiştir. Çetin (2014) tarafından “başkaldırı cinayetleri” olarak adlandırılmış olan bu durum tez içerisinde “boşanma cinayetleri” şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Çetin (2014) bu durumu neden “başkaldırı cinayetleri” olarak adlandırdığını şu şekilde açıklar:

“Bu kavram Albert Camus’un (2012) Başkaldıran İnsan eserinden esinlenerek geliştirilmiştir. “Hayır” diyen biri olarak tanımladığı başkaldıran insan metaforu, kadın cinayetleri konsepti içinde “itiraz ediyorum” şeklinde formüle edilmiştir. Başkaldırı cinayeti kavramı temelde kadının süregelen düzene başkaldırması, erkeğe itirazı ve irade beyanında bulunması neticesinde öldürülmesini ifade eder. Özelden boşanmak/ayrılmak isteyen bir kadının kocası veya sevgilisi tarafından öldürülmesi durumuna denk düşen başkaldırı cinayetleri, namus ve töre cinayetlerinin aksine, belirli bir sınıfa, etnik-dini gruba veya sosyal gruplara özgü olmadığından bahsedilebilir.” (Çetin, 2014: 56).

Bu araştırma içerisinde boşanma talebi sonrasında gerçekleşen kadın cinayetlerinin “boşanma cinayetleri” şeklinde kavramsallaştırılması tercih edilmiştir. Çünkü boşanma isteği genel olarak bir erkek düzenine başkaldırı ya da isyan değil; şiddet, geçimsizlik gibi kadınların kendi “öznel deneyimleri” içinde yaşadıkları durumlara devam etmek istemedikleri için gerçekleşmektedir. Yani kadınların kendi hayatları hakkında karar almak istemeleridir. Boşanma, yasal olarak kadına sunulmuş bir hak olduğu için eril düzene başkaldırı şeklinde ifade edilmesi sorunlu gözükmemektedir. Erkeğin şiddetine ya da saldırganlığına karşı bir itiraz olarak gerçekleşmekte fakat kadınlar bağımsız ve özgür bireyler olarak kendi yaşamları hakkında karar vermeye çalıştıkları ve boşanmanın da yasal bir hak olarak kadına sunulması nedeniyle bir düzene başkaldırı anlamı taşımamalıdır. Bu nedenle de boşanma isteği sonrası gerçekleşen cinayetler “boşanma cinayetleri” şeklinde kavramsallaştırılmıştır.

-“İşte arkasına bakamıyoruz ki mesela televizyonlarda hep kadın şunu dedi, kadına bu yapıldı. Hiç bi zaman erkeğe sen neden bunu yaptın diye sormuyorlar, tek tarafın ifadeleriyle... Doğru mu söylüyor, yalan mı söylüyor, arkasında başka sebepler mi var? Özellikle mesela kadının aldatması mı var? Sorunu öğrenemiyoruz. Çünkü o erkek konuştuğunda toplum erkeği haklı görebilir diye belki bunu yapıyorlar ki erkeği de haklı görürse şiddet devam eder belki diye düşünüyorlar ama bence iki tarafı da dinleyip... Yani bunlar demek ki bunlar yapılmamalı. Yapıldığı zaman erkeklerde işte böyle bie tepkiye neden oluyo. Bunun, bunların olmaması lazım “(K2).

Kadın mağdur olsa da hayatını kaybetse de ona yönelen suçlamalardan kurtulamamaktadır. Başkomiser olan katılımcı bu ifadesinde cinayeti işlemiş olan erkeği anlama çabası içindedir. Kadın, erkek şiddeti nedeniyle hayatını kaybetse de haklılığını ispata mecbur görünmektedir. Özellikle “erkeğe sen neden bunu yaptın diye sormuyorlar” vurgusu bu suçları işlemiş erkeğin haklı gerekçeleri olabileceği şeklinde bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Bu ifadeler şiddete gerekçe bulmakta, şiddeti rasyonalize etmektedir. Ancak cinayete haklı gerekçeler aramak da ciddi anlamda bir sorun teşkil etmektedir.

-“Kaynağı işte aile içersinde baştan sona kadar gelmiş olan şeylerin tetiklemesi, son noktaya kadar gelip de tamam eşinden boşandın veya şuandaki üst tabaka zengin kesimler gibi 3 ay onla evli, ayrılıyo, onla evli... Yani alt tabadaki erkek kısmının ruh hali değişik... Belki tamam o da bişeyler yaşadı, kırdı, döktü, şiddet uyguladı ama eşini paylaşmak istemiyordu” (K6).

Katılımcının “tamam kırdı, döktü ama eşini paylaşmak istemiyordu” ifadesi “boşanma cinayetlerinin” kadına yönelik eril sahipleniciliğin sonucu olduğunu göstermektedir. Bu bakış açısı ataerkil değerlerin ne derece baskın olduğunu ve şiddeti bile meşrulaştırdığını

göstermektedir. Kadına bir değer verilmemekte, adeta erkeğin sahip olduğu bir nesne olarak görülmektedir. Erkeğin şiddet uygulaması, kadının canına dahi kastetmesi göz önüne alınmazken boşanma talebi yüzünden ortaya çıkan kaybetme korkusu cinayeti meşrulaştırmaktadır.

Selek'e göre (2018: 136) egemenlik miti ile donatılan, sürüne sürüne hizaya giren, özgürlük alanları genişleyen kadınlar karşısında özne erkeklerin erkeklikleri krize girmektedir. Toplumda düşünüldüğü gibi şizofren oldukları ya da psikolojik sorunları olduğu için değil, hiyerarşik sistemde konum aradıkları ya da kaybettikleri konumu geri kazanmak için öldürmektedirler. Ancak cinayete iktidar olunmamakta ve erkeklik tekrar krize girmektedir. Bunun bir diğer adı da iktidar krizidir, yeteri kadar iktidar olamama krizidir.

-“Bana göre eğitimsizlik ve sonrasında kıskançlık... Yani kıskançlık en büyük sebep ama hiç bişey karşılıksız değildir. Genelde ölenler suçludur ama bunu hani kadın cinayetlerine bağlamak belki yanlış olacak. Hiç bişey karşılıksız değildir. Aynı trafiği düşünün. Trafikte kaza yapıyorsunuz suçun belli bi oranını size veriyο. Çünkü diyo trafiktesiniz diyo. Trafiğe çıktıysanız siz de biraz suç almış alıyorsunuz. Bu cinayetlerde de ben böyle olduğunu düşünüyorum. Yani düşünsenize milyonlarca evli çift var ama bu işte atıyorum günlük bi kişi iki kişi tabi ki olmasın ama herkeste neden olmuyo? Çünkü her şey karşılıklı bütün suç erkekte veya bayanda olamaz. Dediğim gibi bu sorunu bu aşamaya getirene kadar mutlaka şey vardır iki tarafın da suçu vardır” (K7).

Diğer katılımcılar gibi bu katılımcı da yine cinayete haklı bir gerekçe aramaya çalışmaktadır. “Genelde ölenler suçludur. Hiçbir şey karşılıksız değildir.” ifadesi bu durumun toplum içinde hangi boyutlarda kanıksandığını bizlere göstermektedir. Öleni suçlu bulan, öldürene haklı gerekçeler arayan bu zihniyetin toplumda yaygın oluşu kadınları açıkça bir hedef haline getirmekte, kadın cinayetlerinin önüne geçilmesine engel olmaktadır. Erkeği egemen olarak gören bu zihniyette erkeğin her şeyi yapmaya hakkı vardır, kadın ise daima suçludur. Çünkü geleneksel kültüre göre erkek, kadının davranışı üzerinde kontrol hakkına sahip olmakta, bu aynı zamanda erkeğe en ufak bir olayda şiddet kullanma hakkını vermektedir (Şenol ve Yıldız, 2013: 8).

-“Bana göre bir çocuğun elinden alınmış oyuncacı gibi oluyo. Çünkü evinde büyük bi ihtimalle bütün işlerini kadın yapıyodur. Yemeği di işte temizliğidir... Bunların hepsi birden elinden gidince erkeğin... O zaman şiddete başvuruyolar. Bide hani derler ya erkekler kısmış “ya benimsin ya kara toprağın “ diye onu herhalde kendilerine yediremiyorlar mı? İşte o erkeklik şeyi o dışarda demesinler işte falancanın karısı onu terk etti gitti. Onu işte gurur yapabilir” (K11).

Çetin (2014: 55) bu boşanma cinayetlerini erkeğin kadını sahiplenmesi ve onu kendi mülkiyeti gibi algılaması ile kadının değişen statüsü arasında yaşanan çatışmaların bir sonucu olarak yorumlamaktadır. İngilizcede ‘if i can’t have you, no one can’, Türkçe’de ise özellikle filmlerde ve şarkılarda ‘ya benimsin ya da toprağın’ mottosu cinayetleri romantize etmektedir. Katılımcının ifade ettiği gibi kadının ayrılması ile erkek “elinden oyuncağı alınmış çocuğa” dönmektedir. Erkekliğin yaşam boyu yüceltilmesi, ulaşılması zor, kaybedilmesi kolay bir mit halini alması erkeklik krizini besleyen ana unsurdur. Ayrılık ve boşanma talebi de erkeklik krizini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü erkekler ayrılığı bir kontrol kaybı olarak görmekte ve bu kaybı önlemek için son kertede cinayet dahi işleyebilecek bir duruma gelmektedirler.

-“Orda biraz toplum baskısı... Ahmet’in eşi terk etmiş, Mehmet’in eşi işte evinden ayrılmış. Ataerkillikten geliyor yani hat hot toplum olduk biz şu an baktığın zaman en çok izlenen diziler mafya dizileri, en çok sevilen filmler işte insanların sokakta birbirlerini öldürdüğü filmler... İnsanlar bu şekilde çözüm sanıyor artık silahı, kavgayı. Çözüm sandıkları için yani sadece kadın-erkek ilişkilerinde ben görmüyorum. Bi çok şeyde maalesef artık şiddet eğilimimiz var” (K14).

Üniversite mezunu katılımcı kadın cinayetlerine farklı bir açıdan bakmıştır. Daha çok “elalem ne der?” düşüncesi yüzünden bu cinayetlerin işlendiğini dile getirmesi mahalle baskısını gözler önüne koymaktadır. Bu bağlamda katılımcıya göre erkekleri bu cinayeti işlemeye yönlendiren baskı “mahalleli ne der?” baskısıdır. Erkeği şiddete ve cinayete yönlendiren motivasyon akraba, dost, komşu gibi yakın çevrenin boşanma sonrası alacağı tutumdur. Çevresinden bu konuda eleştiri almak yine erkek için erkeklik krizi olarak görülmektedir. Güç ve iktidar arzusu erkekleri öylesine donatmıştır ki insan hayatına kastetmek gibi hukuki açıdan en ağır görülen suçu işlemeyi yitirilen erkekliği kazanmak için bir çözüm olarak görmektedir.

-“Çünkü bizde evli erkekler evli oldukları insanı bu benim namusum gözüyle baktıkları için. Benim namusum, ben boşanırsam başıboş bırakıcam, benden sonra kimseyle birlikte olamaz yaşayamaz diyo. O yüzden boşanmaya karşı duruyo ve kadın da boşanmayı direttikçe erkek şiddete başvurmak zorunda kalıyo kendi bazı eksikliklerinden kaynaklı olarak. Karşı çıktığından dolayı da şiddete başvurup o şekilde çözmeye çalıştığını zannediyor. Evet, sahiplenme duygusu var ama bence çok fazla bi sahiplenme... Çünkü ne kadın için ne erkek için sahiplenme onu aslında severek koruma başka bişey sahiplenirken onu bi kedi gibi o bana muhtaç gözüyle bakmak ayrı bişey. Ne yazık ki bizim toplumumuzdaki erkek bakış açısının çoğunluğu o bana muhtaç, ben ona bakmakla yükümlüyüm gözüyle bi sahiplenme olduğu için problem oradan kaynaklanıyo olabilir” (K17).

“Bu benim namusum”, “boşanırsam başıboş bırakacağım”, “şiddete başvurmak zorunda kalıyor” ifadeleri katılımcının bu konudaki algısını göstermektedir. Çünkü zihinde varolan kalıplar kullanılan kelimelerle ortaya çıkar. Erkeği, kadının namus bekçisi gibi gören zihniyet boşanmayı ise namussuzluk olarak görmektedir. Çünkü boşandıktan sonra kadınlar erkeklerin kontrolünden çıkmakta, “başıboş kalmakta” ve bu yüzden de erkekler boşanmaya ılımlı bakmamaktadırlar.

- “Neden kabullenemiyor? Çok seviyodur ama aralarındaki bişeyler bittiği için kadın reddediyodur sürekli ya da gurur yapıyodur. Çünkü Türkiye’de bu var, iki taraf da gurur yapıyo. Ben terk ettim, sen terk ettin. Terk edilmeyi yediremiyo kendini öyle görüyor reddedilme o pozisyonda... Yani aralarındaki çatışma da en sonunda şiddete dönüşüyo. Çünkü o bir günde oluşacak iş değil. Bir günde sen boşandın lan nasıl boşandın küt diye kadını öldürdüğü zannetmiyorum. Kabullenememe... Ondan sonra Türkiye’deki yerleşik insan yapısında var olan gurur” (K21).

Erkeğin bir kadın tarafından terk edilmesi “kabullenilemez” bir durum olarak görülmektedir. Bunda erkek çocukların bağımsız, kız çocukların ise baba/erkek kardeş/sevgili/koca gibi daima bir erkeğe bağımlı yetiştirilmesi en önemli etmendir. Kadını, kendine bağımlı, o olmadan var olamayacak derecede aciz bir nesne olarak kodlayan erkek bu terk edilmeyi zihninde anlamlandıramaktadır. Kendine bağımlı olarak gördüğü kadın tarafından terk edilmek “bir gurur meselesine” dönüşmektedir. Ancak evlilik, bireyleri bir araya getiren yasal bir sözleşmedir ve bir arada olmak katlanılamaz bir noktaya geldiğinde boşanmak da aynı şekilde yasal bir hak olarak sunulmuştur. Yasal bir sözleşme olan evliliği gurur meselesi şeklinde romantize etmek erkeklerin içine girdiği bir çıkmazdır.

- “...Hazımsızlık, terk edilme, yalnız kalma duygusu bide erkek kendisini üstün gördüğü için o beni nasıl terk eder böyle bi kendini üstün görme duygusu geliyor. İşte beni kesinlikle terk edemez, terk edersem ben terk ederim mantığı. Kadının üstün olma durumu yine burda kadın kendi ekonomik özgürlüğünü almıştır. Ama erkek bunu hazmedemiyor çünkü kadının terk etmesi erkek için bir acizlik olarak gözüküyor onun dışında elde edememe, elindekini kaybetme duygusundan anlık cinayetler olabiliyor. Ama genelde erkek kendisini üstün gördüğü için erkeğin gözünde aciz olan bir kadın nasıl olur da beni terk eder hazımsızlığıyla bence o cinayetler gerçekleşiyor” (K22).

Katılımcı da erkeğin kendini kadından üstün gördüğünü dile getirmiştir. Bu zihniyetin temelinde ataerkil ideoloji yatmaktadır. Ataerkil sistem erkeği kadından daha üstün bir konuma yerleştirmekte ve kadınların denetim altında tutulmasına neden olmaktadır. Bu üstünlük nedeniyle boşanmanın reddi katılımcıya göre hazımsızlık olarak algılanmaktadır.

- "...Kadın boşanmak ister. Ama erkek seviyodur bu yüzden boşanmak istemez. Ama neden cinayet işliyo? Toplumda boşanmış erkeğe bakış açısıyla alakalı bişey. Erkek güçlüydü, kadın güçsüzdü, acizdi, kadın boşanmak istiyo böyle bişey olabilir mi? Bu erkeği alt etmektir erkeğin gözünde. Ama onun gözünde erkek ezilmez bu bir. Bide şöyle bi algı var biz hep bütün kararlarımızı komşularımıza, akrabalarımıza, çevremize göre alıyoruz. İnsanların ne düşündüğü, bizi nereye koyduğu, bizi nasıl yargıladıkları... Mahalle baskısı diyelim.. İşte boşanmak istememesi de erkeğin o mahalle ne der, beni nereye kor? Hani biz insanlara lakap takmayı çok severiz toplum olarak, boşanmış kadına bişey deriz, boşanmış erkeğe bişey deriz, bir yafta yapıştırırız yani ona. Erkek hazmedemez o şiddete başvuran ya da öldürmeye eğilimli insan hazmedemez bunu, kendine yafta yapıştırılmasını ya da ezilmeyi kabul edemez. Çünkü onun gözünde kadın acizdir. Bu sebeplerden dolayı bence cinayete meyilliler daha fazla" (K23).

Toplumun bu konuya ilişkin bakış açısı katılımcının ifadesiyle daha net ortaya çıkmaktadır. Erkek kendini ataerkil toplumsal yapı sayesinde kadından daha üstün bir konumda görmektedir. Boşanmak ya da ayrılmak erkeği "alt etmek" olarak görülmektedir. Erkeğin gücünün ve otoritesinin toplumda bu denli kutsanması erkeği yıkıcı bir etkidir. Ezilmek, güçsüz ve aciz görünmek çocukluktan itibaren şahlanan erkekliğini yıkmaya sebep olmaktadır. Aslında bu hazmedememenin altında yatan sebep sevgiyi ya da eşini kaybetme korkusu değil erkekliğini kaybetme korkusudur.

- "Bence bi düzenleri var o düzen boşandıktan sonra alt üst oluyo. Boşanmak istemiyolar ama kendilerini düzeltmeye de çalışmıyolar. Kendilerini düzeltmeye çalışsalar belki bir hak, bir şans daha verebilir kadın. Bu boşanması kadının erkeğin yüzünden olmuyo, kadınların yüzünden de oluyo. Bissürü duyuyoruz. Bu sosyal medya yüzünden kadınlar mesela değişik insanlarla tanışıyorlar kadınlar da kocalarını aldatıyorlar bilmem ne. Adam çalışıyo işe gidiyo, çalışıyo evini geçindirmek için icabında çift iş yapıyo. Ondan sonra eve geliyor yorgun argın. Yok, benle ilgilenmedin. O ilgiliyi dışarda arıyo, dışarda aradığı için de sıkıntılar çıkıyo" (K25).

"Düzen" olarak vurgulanan şey ev içinde kadın tarafından gerçekleştirilen görevlerin yitirilmesine karşılık gelmektedir. Geleneksel toplumlarda aile içindeki düzen net bir biçimde sınıflanmıştır. Kadın için ev temizliği, yemek yapmak, ütü yapmak, çamaşır-bulaşık yıkamak; erkek için evin ekonomik geçimini sağlamak, ailenin reisi olmak, dışarıya karşı aileyi korumaktır. Boşanmayla birlikte kadın tarafından gerçekleştirilen ev içi sorumluluklar erkek için bir sorun haline gelmektedir. Düzenin alt üst olmasına yapılan vurgunun nedeni bu şekildedir.

Katılımcılar, erkeklerin boşanmayı reddetmesine ve kadın cinayetlerinin meydana gelmesine gurur, namus, terk edilme korkusu, mahalle baskısı, üstün olma arzusu, aldatılma gibi birçok neden öne sürmüştür. Bunların yanında katili haklı göstermeye, mağdur veya yaşamını

kaybetmiş kadınları suçlamaya çaba gösteren zihniyet de toplum içinde güçlü bir konumda yer almaktadır. Kadın cinayetlerine neden aramak, katili anlamaya çalışmak olayları temel noktasından saptırmaktadır. Her şeyden önce bunun temel insan haklarından biri kabul edilen yaşama hakkının ihlali olarak görülmesi gerekmektedir. Erkekleri anlama çabası ve cinayetlere haklı gerekçeler bulma arayışı erkek egemenliğinin ne derece kanıksandığını göstermektedir. Bunların yanında kadın cinayetlerine ve boşanmaya daha rasyonel bakan katılımcılar da mevcuttur. Erkekliğin yarattığı iktidar arzusunu ve eril sahipleniciliği sorgulayan bu katılımcılar kadın cinayetlerini erkeklik krizi noktasında değerlendirmektedirler.

4.8.7. Boşanma ile Hayatın Devamı “Erkekler Karılarına Sahip Çıksınlar”

Boşanma yasal bir sözleşme ile kurulmuş evliliğin yine yasal olarak sona erdirilmesidir. Boşanma sonrası hayatın devam etmesi ise olağan bir durumdur. Devamında bireyler hayatlarına yeni birini alabilir, tekrar evlenebilir. Erkeklerin özellikle boşanma sonrası hayatla ilgili bakış açıları önem arz etmektedir. Çünkü evlilikle kurulan bağ, boşanma ile sona ermektedir. Bunun kabullenilmesi kadına verilen değeri de göstermektedir. Çünkü boşanma sonucunda kadın ile olan bağın sona ermemesi erkeğin eril sahipleniciliğini göstermektedir. Eril sahiplenicilik ifadesi Çabuk Kaya ve Ural’ın (2018) çalışmasından hareketle bu temaya uyarlanmıştır. Bu amaçtan hareketle katılımcılara “boşanma sonrasında eşinizin hayatına birini alacak olma ihtimali sizi etkiler miydi?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların eşlerini “sahiplenme” potansiyellerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir.

-“Bütün erkekleri kadın için de aynı olur öyle tahmin ediyom. Yıllarca beraber, eşin olmuş. Bi başkasıyla onu düşünmek zaten. Ha demek istediğim konu bu şiddetin, genelde burda da şiddet öyle oluyor. Yani bazen hatta düşünüyö ben evliyken başlamış bu ilişki. Tamam, o zaman mesela erkek gerçekten bunu kabullenemiyor. Bence kadınlar da kabullenemiyor aynı şeyi. Onlar için de geçerli” (K2).

Evlilik ile kurulan bağın boşanma ile bir anda sona ermesi beklenmemektedir. Sevgi temelli olan bu bağ elbette bir süre daha devam etmesi mantık çerçevesindedir. Ancak soruya temel oluşturan bağ, eril sahipleniciliğin sonucu ortaya çıkan durumdur. Katılımcı eril sahiplenici bir bağdan söz etmektedir. Kadının boşansa dahi hayatına birini alacak olması ihtimali çoğunlukla erkekler tarafından aldatılmak biçiminde kodlanmaktadır. Bu da erkeklerin gözünde şiddete haklı bir gerekçe oluşturmaktadır.

- “Beni etkiler. Çünkü ben paylaşamam yani onun için de erkekler karılarına, kadınlarına sahip çıksınlar. Onlara gerekli hürmeti, saygıyı ondan sonra yapılacak her şeyi yapsınlar yani. Ben mesela eşimden boşanmış olsam ben onun başka birisiyle evlenmesini istemem” (K6).

“Ben paylaşamam” ifadesi katılımcının evliliği kadın üzerinde kontrol sahibi olmak şeklinde algıladığını göstermektedir. Aynı şekilde boşanma olsa dahi kadının başka biriyle birlikte olmasının kabul edilmemesi de aradaki bağın eril sahipleniciliğin tezahürü olduğunu göstermektedir.

- “Eğer boşanmışsanız zaten bağlarınızı koparmışsınızdır bana göre insan boşanmışsa zaten bi aşk sevgi kalmamıştır eşine karşı. Daha sonra hayatına başka birinin girmesi bence etkilememeli. Ama gördüğümüz gibi zamanda etkiliyor. Yani adam üç yıl beş yıl önce eşinden boşanmış, eşi yeni bi evlilik yapmış adam gidiyor şiddette de bulunuyor Allah korusun bazı şeyler de yapıyor hatta cinayet de işliyor. O zaman niye ayrıldın? Eski Türk filmlerinde vardır ya “ya benimsin ya kara toprağın” onun gibi bişey oluyor. Bence olmamalı. Çünkü zaten ipleri koparmışsan, hayatını karşıdaki kişiyle ayırmışsan onla bi işin olmamalı. Bu maalesef günümüzde olmuyor Türkiyede” (K8).

Katılımcı için sevginin bitmesi bağın kopmasında yeterlidir. Böyle bir durumla karşılaşmaktan etkilenmeyeceğini ifade etmiş, aynı zamanda Türk toplumu içinde yer alan bu algıyı da eleştirmiştir. Devamlı “ya benimsin ya kara toprağın” repliğinin katılımcılar tarafından dile getirilmesi kadını bir nesne gibi sahiplenmenin ve ayrılığın ancak ölümle gerçekleşebileceği algısının toplum içinde ne derece yerleşik olduğunu göstermektedir. Özellikle filmlerde bu durum eril sahiplenmeyi romantize etmek amacıyla kullanılmaktadır.

- “Yani şimdi Türkiye’de bu zor oluyo tabi ki düşünürsen. Napıyo bu benim nikâhımdayken gidiyo başka birinin nikâhına gidiyo, tahammül edemiyo. Bunu belki Türkiye’de yüzde yirmi veya yüzde otuz erkek anca doğal karşılar bunu. Çünkü biz Türkiyeyiz, kazak erkeğiyiz. Çoğu bunu şey yapamadığı için şiddete şey yapıyor yani. Ama doğru bişey değil. Çünkü hepimizin canını biz vermiyoruz. Cenab-ı Allah veriyor. Bu söz konusu olamaz yani Allah’ın verdiği canı Allah alır” (K12).

Katılımcının “Benim nikâhımdayken başka birinin nikâhına gidiyor.” cümlesindeki nikâha yaptığı vurgu evlilik akti ile ilgili değil erkeğin kadına sahip olduğunu resmi hale getiren bir olgu şeklinde algıladığını göstermektedir. Türk erkeklerinin “kazak erkeği” olduğunu da belirten katılımcı yine de şiddete ve cinayetlere dini çerçevede baktığı için doğru bulmadığını belirtmektedir. “Kazak erkeği” Türk toplumunda karısına söz geçirebilen erkek şeklinde kodlanmaktadır.

-“Şimdi eşini seviyorsan etkiler. Ha sevmiyorsan, benden ayrıldı gitti diyebiliyorsan o sorun değil. Ama eşini sevip de işte bazı nedenlerden dolayı ayrıldıysan, eşin de başkasıyla evlendiyse onu hiç bi erkek yediremez. Yediremediğinden dolayı da bu bazı şiddetlere neden olayabiliyo” (K18).

Katılımcı bu durumu sevgi sonucu oluşan bağ şeklinde görse de “yedirememek”, “kaldıramamak” tamamen erkeklikle ilişkili sahipleniciliğin tezahürleridir. Bunun sonucunda meydana gelen şiddeti de olması gereken bir durum olarak algılamaktadır.

-“Sonuna kadar gitmeli çok büyük bi bişey olmadığı sürece sonuna kadar gitmeli. Saçma sapan şeyler yüzünden boşanmanın bir anlamı yok. Aldatma olmadığı sürece bir sıkıntı yok.. Başkasıyla olması etkiler ister istemez” (K26).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşıldığı üzere ataerkil kodlar içerisinde evlilik, sonuna, ölene kadar devam etmesi gereken kutsal bir kurum olarak görülmektedir. Bu nedenle boşanma ve sonrasında hayatın başka bir erkekle devamı özellikle erkekliğe tehdit olarak algılanmaktadır. Öğrenilmiş erkeklikte erkek kadına sahip olur, kadın ise erkeğe ait olur. Görüşmecilerin ifadelerinden hareketle diyebiliriz ki kadının kendi isteği ile erkekten ayrılması ve başka biriyle hayatını devam ettirmesi Türk toplumunda yıkılması zor bir tabu halindedir.

4.8.8. Namus “Kadının Namusu Bi’ Lekelendiği Zaman”

Namus kavramı özellikle ataerkil toplumsal yapı içinde hassas bir yere sahiptir. Kadının ve erkeğin namusu ayrı anlamlara sahiptir. Kadın için bekâretin korunması, eşinden başka kimse ile cinsel ilişkide bulunmamak gibi tamamen kadının bedenine ve cinselliğine yönelmiştir. Erkeğin namusu ise dürüst, çalışkan, evinin geçimini sağlaması gibi karakterle ilişkilidir. Napoleon Banaparte bu durumu “İnsanları yücelten iki büyük değer vardır: Erkeğin mert, kadının da namuslu olması” (akt. Kalav, 2012: 154) sözleriyle ifade etmiştir. Yine ataerkil düzende kadının namusunun korunması görevi erkeğe verilmiş, erkek kadının “namus bekçisi” olarak görülmüştür.

-“Namuslu erkek eşini, çocuğunun sorumluluğunu alan kişidir. Yani namuslu erkek nefesine hâkim olabilir. Yani dışardan öyle sanal övgülere kapalı olacak erkektir. Atasözümüz var “insana güzelsin derler candan ederler, zengindir derler maldan ederler” bu atasözüne istinaden devamlı dikkatli olacak. Yani kendini bilecek, erkek kendi, namuslu erkek, sorumlu erkektir aile içerisinde saygılı, işinde, gücünde olan erkektir yani” (K3).

Namus kavramı “toplumsal cinsiyet sınırları” içerisinde yaşamak olarak görülmekte ve bu sınırlar ise ataerkil sistem aracılığıyla üretilmektedir (Kalav Köken, 2019: 215). Ataerkil sistem cinsiyetleri roller bakımından ayırdığı gibi namus kavramının sınırlarını da cinsiyetlere göre ayırmaktadır. Namus açısından toplum kadın ve erkekte farklı davranışlar beklemektedir. Erkek için namus kriterleri katılımcının ifade ettiği gibi eşini aldatmayan, sorumluluğunu bilen, ailesini geçindiren erkek şeklindedir.

-“Valla namus bir ailenin bazı kırmızı çizgileri vardır. Bu özellikle İç Anadolu’da çok geçerli bir olay namusa sahip çıkmak demek senin vermiş olduğun çocuğuna, bu kız ya da erkek çocuğuna karşı tarafın, genelde kız ailesinin yapmış olduğu bir tercihtir bu. Sahip çıkmasıdır. Sahip çıkamayıp da bazı yanlışın arkasına saklanarak, çevrenin yanlış telkinleriyle gidip ondan sonra da yanlış yollara sapan insanlardır. Aileyi fazla içine karışmadan yönettiğin zaman, doğruyu ve yanlış çözümleri de daha kolay olur. He namus herkes için geçerli bir kavramdır. Herkesin bu erkek de olabilir bayan da olabilir kendine sahip çıkmasıdır diyebiliriz bence” (K4).

Doğan’ın belirttiği gibi (2016: 93) kadının cinsel saflığının kontrol altına alınması erkeklerin “namussuzluk” tehdidinden korunmasının ön koşuludur. Öyle ki geleneksel toplumlarda namusa verilen değer çok büyüktür. Bu durumu katılımcı “kırmızı çizgimiz” şeklinde adlandırarak ailelerin çocuklarına sahip çıkmaları gerektiğini ifade etmiştir. Aile, sosyalizasyon sürecinin gerçekleştiği ilk ve en temel kurumdur. Bu sosyalizasyon sürecinde kız ve erkek çocukları için ayrı namus normları öğretilmektedir. Bu normlara aykırı davranmak ise toplum tarafından hoş karşılanmayan ve hatta kişilerin dışlanması da içeren davranışlara yol açmaktadır.

-“Namus bi insanın şan ve şerefidir, namus her şeydir. Türk erkeğinin namusu pek önemli değil. Kadınların namusu affedersin bi lekелendiği zaman erkekler hemen asarım, keserim, vururum şeyinden gidiyorlar, kavgasından gidiyorlar. Kadının namusu nasıl kirlenir? Tabi ki başka erkeklerle ilişkiye giriyorsa, yanlış yola gidiyorsa, kafası oraya gidiyorsa... Mesela şeytan onu kandırıyorsa o tür yollardan kirliliyor ilişkisini” (K12).

Kadın açısından namus cinsel kurallar etrafında şekillenir. Bu kurallar evlenene kadar bekâret adı verilen cinsel saflığın korunması iken; evlendikten sonra cinsel ilişkinin yalnızca kocası ile gerçekleşmesidir. Ataerkil sistemlerde kadının namusunu koruma görevi erkeğe verilmiştir. Kadının cinsel saflığı erkek tarafından denetlenmektedir. Namus anlayışı kadın ve kadının

cinselliğinin kontrolü odaklı algılanmaktadır. Katılımcıya göre ise “Türk erkeğinin namusu pek önemli değil”dir. Namus tamamen kadınla ilişkilendirilmiştir.

-“*Namuslu erkek nedir günümüzde? Sabah işine gidip akşam evine gelip çocuğuyla beraber akşam evde olmak, beraber yemeğini yemek, tekrar sabah kalkıp işine gitmek, hiç kimseyle bi sıkıntısı olmayan, düzgün hayatını yönlendiren, geçindiren şeylere, kendi işini düzgün yapan insanlara düzgün erkek denir*” (K12).

Ataerkilliğin meşrulaştırılmasını ve yeniden üretilmesini sağlayan namus “eril bir gerekçe” olarak kadın bedenini tahakküm altına alarak “toplumsal cinsiyetine uygun” yaşamasının söylemsel koşulları belirler (Kalav Köken, 2019: 212). Kadın namusu beden üzerinden şekillenirken erkeğin namusu karakter ve kişilik üzerinden anlamlandırılmaktadır. Erkeğin namusu kendi işini düzgün yapan, kimsenin hayatına karışmayan, ücretli bir iş sahibi olan, evini geçindiren kişi olarak algılanmaktadır. Özellikle katılımcının vurguladığı “namusun lekelenmesi” ifadesi namusun çok derin anlamlara sahip olduğunu göstermektedir. Erkek açısından kadının kontrol altında tutulması kendi namuslarıyla ilişkilendirildiği için çok değerlidir.

- “*Türk gelenek-göreneklerine erkeğin namusu kadını oluyo veyahut yanındaki kız arkadaşı oluyo. Şimdi kadına da baktığın zaman kadın tek olarak gözükiyor, kadın kendinden sorumlu, kendi namusunu kendi korur diye görülüyor bizim toplumumuzda. Ama kalkıp da haysiyetiyle, şerefiyle yaşayan herkes bence zaten namusunu koruyan insanlardır. Bu erkek için de öyle kadın için de geçerli. Hani kadına tek bi birey veyahut erkeğe çift bi birey olarak bakmamak gerekiyor diye düşünüyorum*” (K13).

Namus, kadınların taşıyıcı olduğu, erkeğin kontrolünde olan bir olgudur. Kadınlar toplumca belirlenen ve namus olarak kabul edilen davranış kalıplarına uymak zorundadırlar. Kadınların rolleri pasifken erkeklerin aktif bir rol üstlendikleri görülmektedir. Çünkü erkekler kadınların bu kurallara uymasını denetlemek zorundadır (Kardam, 2005: 19). Katılımcının ifadesinde de namusun korunması kadın için yalnızca kendinden sorumlu olmak şeklinde görülürken erkekler için yanındaki kadını korumak olarak kabul edilmektedir. Kardam’ın da ifade ettiği gibi kadınlar namusu bedenleri aracılığıyla taşıyıcı konumda iken erkekler bunun denetimini yapan, koruyan bir mekanizma olarak algılanmaktadır.

-“*Toplumsal olarak kadını bacak arasında aradığımız, aradıkları şey... Şöyle söyliyim karısını namussuz... Boşanırken karısını namusu olarak nitelendiriyor ama karısını öldürüp bence en büyük namussuzluk bu...*” (K15).

Katılımcının ifade ettiği gibi “bacak arası” namus kadının cinselliği ile ilişkilendirilmiş namus anlayışıdır. Görece namusa daha rasyonel bakan bu katılımcı sadece erkek ile ilişkilendirilmiş karakter özelliklerini cinsiyet ayrımı yapmaksızın kabul etmektedir. “Boşanırken karısını namusu olarak nitelendiriyor ama karısını öldürüp bence en büyük namussuzluk bu...” cümlesiyle de kadın cinayetleri bir namussuzluk olarak görmektedir.

- “*Namus öncelikle iki bacak arası değildir. Namus bir kızlık zarı denilen hiçbir işlevi olmayan bir şey değildir. Yani namus çok göreceli bir kavramdır. Namus şerefle birlikte, eşinle, çocuklarıyla birlikte yaşamak demektir şerefli ve onurlu bir şekilde*” (K19).

“İki bacak arası namus” betimlemesi ataerkil toplumsal sistem içinde yer alan namus anlayışına eleştiri getirmek için ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu betimlemede kadının cinsel saflığına vurgu yapılması eleştirilmektedir. Katılımcı kızlık zarı kavramına vurgu yaparak namusun bu olmadığı aksine şeref ve onurla ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Bu noktada kızlık zarı ve bekâret kavramlarını açıklamak anlamlı görünmektedir. Bekâret sözcüğü: isim eskimiş, kızlık; temizlik, masumluk, saflık; doğallık, tazelik anlamlarına gelmektedir. Sıfat olarak kullanılan ‘bakire’ sözcüğü Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde şu şekilde bir tanımlanmaktadır: “Cinsel ilişkide bulunmamış (dişi), kız oğlan, kız oğlan kız.” (Türkdoğan ve Öztürk, 2012: 185). Bekâret kelimesi kadının cinsel saflığını betimlemek amacıyla kullanılmaktadır. Bekâreti temsil eden şey ise kızlık zarı olarak adlandırılmaktadır.

Yaygın kullanımı “kızlık zarı” olan kelime tıbbi karşılığı Hymen’dir. Toplum içinde bir zar olarak bilinmesine rağmen bir zar değil, embriyonik dönemde oluşmuş zarımsı doku olarak gelişen ve fizyolojik açıdan bir göreve sahip olmayan doku parçasıdır (Türkdoğan ve Öztürk, 2012: 186). Bu tanımdan da görüldüğü gibi tıbbi açıdan bir işlevi olmayan bu doku kadınlar üzerinde bir baskı mekanizması olarak işlev görmek ve bekâretin simgesi olarak namusla ilişkilendirilmektedir.

- “*Eşim benim namusum demektir. Namus çok önemli çok şeydir yani... Eşimiz namusumuzdur biz de eşimiz için öyle diye düşünüyorum. Kimse namusuna şey yaptırmaz yani... Aldatmamak da yani başka dış ilişkiler de olur o namussuzluk yani biliyorsunuz yani bilmiyorum ki o konuda şey...*” (K20).

Toplumda hâkim olan namus anlayışı kadın için “kocasına sadık”, erkek için ise “kadını namusu olarak kabul eden erkek” olarak kodlanmıştır. Bu nedenle kadının eşini başka biriyle aldatması sadakatsizlikten ziyade namussuzlukla ilişkilendirilmektedir. Böyle bir durumda ise erkek “namusunu kaybetmiş” olarak görülmektedir.

-“Namuslu erkek eşine, çoluğuna, çocuğuna laf getirmiycek işte dediğim gibi eşine, çoluğuna, çocuğuna laf getirmiycek. Namuslu kadın da eşinden başkasını sevmiycek, dışarda gözü olmayacak” (K27).

“Eşine, çocuğuna laf getirmeyecek” ifadesi erkeğin namus koruma görevini nasıl içselleştirdiğini göstermektedir. Erkekler yalnızca kendi yaptıklarından sorumlu olmamakta, aynı zamanda aile üyelerinin davranışlarından da sorumlu görülmektedir.

4.8.9. Kadın-Erkek Eşitliği “Eşitlik Diye Bişey Yoktur”

Kadın-erkek eşitliğinden kastedilen şey aynılık değildir (Fromm, 1995; Doğan, 2016). Çünkü aynılığa vurgu yapılması elbette ki kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığa götürecektir. Sözü edilen eşitlik aynılık değil, eşit vatandaşlık haklarıdır. Bu nedenle tüm insanlar yasalar önünde eşit haklara sahip olmalı, cinsiyeti nedeniyle ayrımcılığa maruz bırakılmamalıdır. Bu tema altında katılımcılara kadın-erkek eşitliğine ilişkin iki soru sorulmuştur. Bu sorulardan ilki katılımcıların eşitliğe ilişkin bakış açılarıdır. İkinci soru ise bu konudaki sosyal, politik anlamdaki çalışmalar ile ilgilidir.

-“Devletin göreceli yaptığı şeyler var gibi duruyor. Uygulamalar var ama peşinden onun takibi önemli. Yani bunu buraya koydun bu kalemi, burada duruyor mu? Gidip bakacaksın. Bu kontrol mekanizması zayıf olduğu için adli anlamda da yeterli ceza da verilmediği için... Devletin yaptığı çalışmalar da bir yerde zayıf kalıyor” (K1).

Katılımcı devletin çalışmalarını takdir etmekle birlikte yetersiz görmektedir. Özellikle devlet tarafından ortaya konmuş yasaların uygulanması noktasında kontrol mekanizması yetersiz görülmektedir.

-“ Eşitlik diye bişey yoktur o başka yaradılıştan bu başka bi yaradılıştan. Kadın haklarıyla ilgili olarak çok yapılacak bişey yok. Kadınlar fiziki olarak güçsüzlükleri var ve daha eşitlik seviyeleri yeni yeni kanunlarla bunları desteklemeye başlıyorsunuz ama bu sefer de yanlışlar çıkıyor ortaya? O zaman geleneklerle çatışıyor. Mesela kadın ölümleri şunlar bunlar... Basında her zaman mesela erkek tarafı da suçlanıyor. Tamam, hiç kimse birbirine şiddet göstermeye hakkı yok ama şiddetin arkasında yatan gerçeği iyi irdelemek lazım niye şiddet var? ? Ondan parayı alıyor başkasıyla evlenmeden ilişki yaşıyor. Bunu erkek kabul edemiyor bu sefer şiddetten başka çözüm bulamıyor. Yani yasalar bazen düzeltiyim derken her şeyi berbat edebiliyor” (K2).

Eşitlik kıstasını fiziksel güç ve yapıp etmeler olarak algılayan katılımcı kadın-erkek eşitliğine inanmamaktadır. Kadınları fiziki olarak güçsüz gördüğü için erkeğin üstün olduğuna dair bir

inanç beslemektedir. Bu nedenle devletin dengeyi kurmak için yaptığı çalışmaları desteklememektedir. “Tamam, hiç kimse birbirine şiddet göstermeye hakkı yok ama şiddetin arkasında yatan gerçeği iyi irdelemek lazım.” ifadesi ise geleneklerin korunması adına şiddetin meşru kılınabileceğini savunduğunu göstermektedir.

-“Kadın-erkek tamam eşittir ama evlilikte çatışmaların olmaması için hani kavgaların, dövüşlerin olmaması için... Tamam, iki taraf da saygılı olsun. Ama benim görüşüm tabi genelde yüzde doksan babanın veya erkeğin sözüne de saygı gösterilmesi gerekiyor” (K7).

Katılımcı kadın-erkek eşitliğini desteklediğini ifade etse evlilik içinde sorunların yaşanmaması için kadının bir adım geride olması gerektiğini, erkeğin sözünün sayılması gerektiğini düşünmektedir.

-“Hani yeterli mi dersek yeterli değil. Ama tamamen bu olayı sağlamak için kanunlarla yapmaya çalışmak da doğru değil. Bu belki daha temelden, tamamen eğitimle sağlanabilir. Dünya görüşüyle, anlayışla sağlanabilecek bişey yoksa her şeyi kanunlarla, yasaklarla bu eşitliği sağlamak pek mümkün değil” (K10).

Toplumumuz açısından düşünüldüğünde cinsler arasındaki eşitliği sadece sayfalara sıkıştırılmış bir yasadan oluşan fikirler, teoriler değil, eski geleneği yıkan eylemler olarak görmek gerekmektedir (Gökçe, 2007: 220). Gökçe’nin ifadelerine benzer biçimde kadın-erkek eşitliğinin sadece devlet eliyle getirilmiş yasalar ile gerçekleştirilecek bir durum olmadığını ifade eden katılımcı için bu eşitliğin gerçekleşmesi eğitim ve bilinç seviyesinin yükselmesiyle oluşabilir. Yasalar birtakım cezai yaptırımlara neden olmakta ancak kişiler bu cezaları göze alarak suç eyleminde bulunmaktan vazgeçmemektedirler. Bu nedenle yasal zorunluluktan ziyade toplumda var olan algının değişmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin ve ataerkilliğin sorgulandığı bir toplum oluşturulması gerekmektedir.

-“Yani o da canım devlet çok fazla hak veriyö, eşitlikten ziyade kadınlara daha fazla hak sahibi yapıyo. İstanbul Anlaşması var. İstanbul Anlaşmasını tam olarak bilmiyorum da fakat o İstanbul Anlaşmasında erkekleri daha pasif bi duruma düşürme gibi bi olay var galiba içlerinde” (K18).

Katılımcı politik arenada kadınlara daha çok hak verildiğini ve bu nedenle erkeklerin geri planda kaldığını savunmaktadır. İstanbul Sözleşmesini de desteklememektedir. Sözleşmenin içeriği hakkında bilgi sahibi olmadığını da ifade eden katılımcı erkeğin geri plana atılmasına neden olarak bu sözleşmeyi görmektedir. Erkeklerin geri planda kalması düşüncesi erkekliği

krize sokan bir durum olarak algılandığı için çoğu erkek açısından kadın-erkek eşitliği kabul görmemektedir.

-“Tabi ki eşittir bi kere bizim o geçmişten beri yüklenen şeyleri üzerimizden atmamız lazım. Yani benim en çok savunduğum şey kadınının üretime katılması... Bir kere toplumda sesi çıkıcak. Kadın siyasete daha fazla atılması gerekiyor. Hani şuan dünya da zaten erkek hegemonyası altında işte kadın üretime katıldığı zaman, siyasete atıldığı zaman, ya da daha fazla yazar daha fazla ressam, sanatçı, oyuncu kadın çıktığı zaman... Zaten şeyden bahsetmiycez kadın-erkek eşitliği nedir, bunun hakkında ne düşünüyorsunuz kelimesi olmayacak zaten aklımızda zaten doğal sürecin içersinde olduğu için kadın da, sorgulamıycaz... “ (K23).

Kadın-erkek eşitliğini destekleyen katılımcı kadının üretime katılmasıyla birlikte bu eşitliğin sağlanabileceğini düşünmektedir. Kadının ekonomik özgürlüğünü kazanmasıyla birlikte toplum içinde görünürlüğünün artacağı, siyasette, eğitimde daha fazla yer alacağı ve bu sayede eşitliğin tam anlamıyla sağlanacağına inanmaktadır.

-“Son bir yıldır görüyoruz televizyonlarda şiddete maruz kalan kadınlar, hatta sığınma evleri basılıp ordan katledilen kadınlar Tabi ki bişeyin değişmesi için toplumsal baskının olması lazım. Halktan bi talep gelir ama nihayetinde çözüm iktidardır, yasadır. Yasanın sert bi şeklide yapılması lazım zaten yapılmakla da kalmıyor, uygulamanın düzgün bi şekilde yapılması gerekiyor. Ceza sisteminin caydırıcı olması gerekiyor ama cezayla insanları da terbiye edemezsiniz. 20 yıl hapis veriyosunuz insanlara çıkıyorlar sonra tekrar şiddete başlıyorlar, cinayet işliyorlar. Ceza da aslında terbiye mekanizması değil. Belki zihinleri temizlemek lazım bunun engellenmesi için. Belki eğitim sisteminin kökten değişmesi lazım ya da kadının erkekten, erkeğin kadından bi farkı olmadığını daha çocukken bize öğretmeleri lazım...” (K23).

Bu değişim için toplumsal bir baskı olması gerektiğini dile getiren katılımcı cezaların değişimde yeterli olmayacağını savunmaktadır. Ataerkil yapının kurguladığı toplumsal cinsiyet rollerinin ve eril tahakkümün sona ermesi için topyekün bir dönüşüme ihtiyaç vardır. Eğitim ile başlayacak bu süreç cinsiyetler yerine birey olmanın vurgulandığı bir dönüşümle gerçekleşebilecektir. Şiddetin de cinsiyet üstünlüğüne duyulan inançtan beslendiğini dile getiren katılımcı bilincin değişmesiyle birlikte şiddet sorununun da sona ereceğini ifade etmektedir

SONUÇ

Biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsal cinsiyet kültür tarafından yaratılan, bireylerin bedenleri üzerinden anlam kazanan ve onlara birtakım sorumluluklar yükleyen bir kavramdır. Araştırmanın birinci bölümünde toplumsal cinsiyete ilişkin kavramlar incelenmiştir. Toplumsal cinsiyet, yüzyıllardır süregelen ataerkil ideolojinin ürünüdür. Ataerkil yapı içinde erkeklere ve kadınlara farklı roller verilmekte, farklı biçimlerde toplumsallaşmaları sağlanmaktadır. Bu yapı erkeği ve kadını birbirine karşıt ancak bağımlı bir ilişki içinde kurgular. Bir iktidar stratejisi olan cinsiyet düzeninde erkek için belirlenen toplumsal cinsiyet rolleri güç ve iktidar kurmak ile ilişkilidir. Kadın için ise bu rol erkeğe bağımlı ve ikincil konumda olmaktadır. Kültür tarafından kurgulanan bu roller doğal bir süreç gibi zihinlere kazınır ve ataerkil toplumsal düzen aracılığıyla yeniden üretilerek nesilden nesile aktarılır. Bu düzen içinde erkeklik de bir habitus olarak işler. Erkeğin yapıp etmelerinden, yeme-içmesine, duygu ve düşüncelerine değin bu cinsiyet rolleri onu her alanda kuşatır. Erkeği her alanda kuşatan bu yapı ona iktidarı vererek üstün bir konuma yükseltir ve eril tahakkümü yaratır. Erkeklik bağımsız olmak, duygusal olmamak, sert ve güçlü bir karaktere sahip olmak ve ekonomik sorumluluğu üstlenen cinsiyet şeklinde kurgulanır. Erkekler için erkeklik sadece biyolojik cinsiyet ile kazanılan bir durum değildir. Her kültür için farklı olsa da erkeğin erkekliği kazanabilmesi çeşitli inşa süreçlerinden oluşur. Bu inşa süreçleri genel olarak sünnet olmak, askerliği yapmak, ücretli bir işe sahip olmak, evlenmek ve baba olmak şeklindedir. Ancak erkeğin erkekliği kazanmış olması hayat boyu kaybetmeden sürdürebileceği anlamına gelmemektedir. Erkeklik kazanılması zor, kaybedilmesi kolay, devamlı olarak kendini ispata mecbur bir şey olarak görülmektedir. Erkekliğe ve onu kaybetmemeye yapılan vurgu erkeği hayatın her alanında kuşatır. Erkekliğin kaybedilmesi tehdidi erkeklik krizini ortaya çıkarır. Bu kaybetme korkusu erkeğin otoritesinin sorgulanması ve iktidarının sarsılması anlamına gelmektedir. Erkeğin güç ve iktidarla kuşatılmasına karşın yaşanan toplumsal değişimler de erkeğin iktidarını zayıflatmış ve erkekliği kaybetme korkusu artmaya başlamıştır. Erkeğin cinsiyet rollerini öğrendiği, iktidarını kurguladığı ve otoritesini sonsuz kullanma hakkına sahip olduğu temel birim ise ailedir.

Tezin ikinci bölümünde aileye ilişkin kavramlar ele alınmıştır. Aile, evlilik sözleşmesi ile kurulan toplumun en küçük birimidir. Evlilik, farklı cinsten iki kişinin bir ömür boyu hayatı paylaşmaları şeklinde kurgulanmaktadır. Tarihsel süreç içinde aileyi işlevleri ve hane halkı

sayısı bakımından ikiye ayırmak mümkündür. Geleneksel geniş aile akrabalık bağlarının kuvvetli olduğu, temel geçim kaynağının tarıma dayalı olduğu, tüm aile üyelerinin bir arada yaşadığı ve ekonomik gelirin ortaklaşa paylaşıldığı bir ortamdır. Aynı zamanda geniş bir ekonomik birim olan geniş aile içinde mesleki, dini ve toplumsal değerler öğretilir. Ailenin kurulmasında görücü usulü evlilik temel etkidir. Yaşanan toplumsal değişimler aileyi de etkilemiş ve kırdan kente göçle birlikte ailenin işlevleri ve hane halkı sayısı azalmıştır. Bu şekilde ortaya çıkan yapı ise çekirdek ailedir. Anne, baba ve çocuktan oluşan bu yapıda üreme, çoğalma ve çocuğun eğitimi artık temel işlevler olmuştur. Ancak her iki aile biçimi de çocuğun yetiştirilmesi ve toplumsallaşmasında temel birimdir. Çocuk ailesi aracılığıyla toplumsal değerleri, sevgiyi ve kültürü öğrenir, anne ve babayı taklit ederek cinsiyet rollerini kazanır. Aile içinde kazanılan değerler çocuğun ileride sahip olacağı kimlik için çok önemlidir. Toplumsal cinsiyet rollerinin gözlemlendiği ilk ortam olan aile aynı zamanda erkek egemenliğinin de öğrenildiği, içselleştirildiği bir kurumdur. Bu roller çerçevesinde kız ve erkek çocukları farklı biçimde toplumsallaşmaktadır. Kız çocukları annelerini gözlemleyerek ev içi rollere yakınlaşmakta, erkeğe bağımlı bir kimlik kazanmaktadır. Erkek çocuk ise babayı gözlemleyerek bağımsız bir kimlik edinmekte ve erkeği dış dünyayla ilişkilendirmektedir. Tüm ev içi sorumlulukları, duygusallığı, sevecenliği kadınsılıkla özdeşleştirmekte ve bu özelliklerden uzak durmaya çalışmaktadır. Kadın ve erkek için roller son derece kesin biçimde ayrılmıştır. Erkek ücretli bir işte çalışarak evin geçimini sağlamakta, ailesini dışarıya karşı korumakta ve ev içinde sonsuz bir otorite elde etmektedir. Kadının rolleri ise evlenene kadar babaya, evlendikten sonra kocaya bağımlı bir biçimde yaşamını sürdürmek, ev içi rolleri ve çocuk bakımını üstlenmek biçiminde kurgulanmıştır.

Sanayileşmeyle birlikte yaşanan değişimler kuşkusuz kadın ve erkek rollerini de etkilemiştir. Sanayileşmenin beraberinde yaşanan teknolojik gelişmeler, kentleşme ve modernleşme sonucunda kadının da iş hayatına girmesi gerekliliği ortaya çıkmış ve geleneksel roller değişmeye başlamıştır. Kadınlar eğitime ve iş hayatına katılımlarının artmasıyla birlikte ekonomik özgürlüğe kavuşmuş ve kadın hakları gelişmiştir. Yaşanan bu değişimlerin ardından cinsiyet rolleri ve erkek egemenliği sorgulanmaya başlamıştır. Kadının erkeğe bağımlı bir kimlik ile yaşamını sürdürmesi algısı sarsılmış ve kadınlar evlilik içindeki eşitsizlikleri sorgular hale gelmiştir. Bu süreçte evliliğin ölene dek sürmek zorunda olduğu algısı da işlerliğini yitirmiştir. Tüm bu etkenler sonucunda boşanmalarda da artış gözlenmektedir. Ancak bu değişimler erkek için erkekliğinin sorgulanması ve otoritenin sarsılması anlamına geldiği büyük bir erkeklik krizine yol açmaktadır. Bu kriz de en basit

çözüm yolu olarak öğrenilen şiddeti ortaya çıkarmaktadır. Tezin üçüncü bölümü ise şiddet konusuna ayrılmıştır. Şiddet, köklerini aileden alan, gücün yitirildiği durumlarda ortaya çıkan döngüsel bir olgudur. Aile içinde gözlemlenen şiddet davranışı çocuk için sorun çözmenin aracı olarak kodlanır. Büyüyen bu çocuklar birer yetişkin haline geldiğinde karşılaştığı tüm sorunlarda şiddete yönelir. Sorun çözmenin aracı olarak kurgulanan şiddet kendini yine en fazla aile içinde gösterir. Kadının erkeğe nazaran fiziki açıdan daha güçsüz olması erkeğin gözünde kadını hedef haline getirmektedir. Ortaya çıkan tüm sorunlarda ve özellikle erkekliğini tehdit eden durumlarda erkek şiddete başvurmaktan kaçınmamaktadır. Erkeklik ve şiddet arasındaki bu ilişki sorgulanmadan, “doğal” bir şey olarak kabul görmektedir. Şiddet, erkeğin doğası şeklinde kodlanmakta ve bu yetkiyi toplumdan alan erkek de çevresindeki kadınlara şiddet uygulamaktan çekinmemektedir. Bu şiddet toplumsal cinsiyet temelinde oluşmuş eşitsizliğin bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu cinsiyet düzeninde erkek güçlü, sert, otorite konumunda olan, daima iktidara sahip cinsiyet olarak kurgulanırken kadın güçsüz, pasif ve bağımlı bir konuma indirgenir. Ancak kadının özgürleşmesi ve kadın haklarının gelişmesiyle birlikte şiddetin meşruluğu sorgulanmaya başlamış ve sonucunda kadınlar aile içinde maruz kaldıkları şiddeti kabul etmemeye başlamıştır. Bu eşitsiz toplumsal düzende yaşamak istemeyen kadınlar için boşanmalar da kaçınılmaz olmuştur. Ancak erkekler için boşanmak, erkekliğin sarsılması anlamına gelmektedir. Boşanmak, erkek için sahip olduğu iktidar alanının yok olması, erkekliğinin sorgulanması anlamına gelmektedir. Kadının erkeğe bağımlı bir varlık olarak kodlanması bu sorgulamanın temel nedenidir. Kadının kendisinden bağımsız olarak karar alması, ondan ayrılarak aile içinde sahip olduğu sonsuz otorite alanının yok olması erkekler için kabul edilemez bir hal olmaktadır. Erkekler, kaybettikleri erkekliklerini kazanmak için cinayet dahi işlemektedirler. Aile içinde kadına yönelik şiddetin en son boyutu olarak karşımıza çıkan bu cinayetler tez boyunca “boşanma cinayetleri” olarak adlandırılmıştır. Boşanma cinayetleri, erkeklerin boşanmak isteyen eşlerini öldürmelerini ifade etmektedir. Özellikle son yıllarda bu cinayetlerin görünürlüğü artmaya başlamıştır. Kadın cinayetleri son yıllarda yalnızca boşanma talebi sonucunda gerçekleşmemektedir. Kadının ilişkiyi reddetmesi, ilişkiyi sonlandırması, evlilik teklifini reddetmesi gibi nedenler sonucunda da meydana gelmektedir. Bu tez kapsamında yalnızca erkeklerin boşanma talebi sonucunda meydana gelen cinayetleri nasıl tanımladıklarına odaklanılmıştır. Ancak tüm kadın cinayetlerine bakıldığında temelinde “reddedilen erkeklik onuru” devreye girmekte, yitirilen erkekliği onarmak için kadınlar cinayete kurban gitmektedirler. Bu cinayetlerin altında eril sahiplenme, iktidarı geri kazanma gibi nedenler yer

almaktadır. Kendini kadından üstün konum olarak kurgulayan erkek için kendine bağımlı bir varlığın onun rızası olmadan ayrılmak istemesi iktidarın kaybına neden olmakta ve yıkıcı bir öfkeyi ortaya çıkarmaktadır. Bu yıkıcı öfke son yıllarda görünürlüğü artan kadın cinayetlerine yol açmaktadır.

Temel insan hakkı ihlali olan bu durum tezin hazırlanmasında itici güç olmuştur. Boşanma cinayetlerinin erkekler tarafından aydınlatılması bir gereklilik halini almıştır. Bu amaçtan hareketle oluşturulan dördüncü bölümde hegemonik erkekliğin toplumsal alanda inşa süreci içindeki 28 erkek ile ilk aile hayatı, evlilik, aile, boşanma, kadına yönelik şiddet, kadın cinayetleri, kadın-erkek eşitliğini içeren 11 tema kapsamında görüşmeler yapılmıştır. İstanbul ve Antalya’da gerçekleşen bu görüşmelerde katılımcıların yaş aralığı 28-60’tır. Yapılan görüşmeler çeşitli temalara ayrılmış ve tez içerisinde 11 başlık altında yer almıştır. Görüşmeler sırasında elde edilen bulgular sonucunda katılımcılar için iki sınıflandırma yapma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Çünkü 45 yaşın üstü gruptaki erkekler geleneksel cinsiyet rollerine bağlı olarak soruları cevaplarken; 28-45 arası grup bu rollerini sorgulayan, sorunlara daha açıklayıcı yaklaşan bir tavır izlemiştir.

Katılımcıların toplumsal cinsiyet rolü duyarlılığını anlamak amacıyla “kadın ve erkeğin rolleri nelerdir?” şeklinde soru sorulmuştur. İlk grup katılımcılar kadınları ev içi işlerle ilişkilendirirken erkeği maddi dünya ile ilişkilendirmiştir. Bunun yanı sıra kadını aciz, muhtaç olarak görmekte ve erkeğin kadını daima kollaması gerektiği inancına sahiptirler. İkinci gruba bakıldığında toplumsal cinsiyet rollerine karşı çıkmakta, tüm işlerin ortaklaşa yapılması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Kadın ve erkek olarak cinsiyetlerin değil birey olmanın vurgulanması gerektiğini dile getirmişlerdir.

Tezin çıkış noktalarından olan evlilik ve aileye ilişkin sorularda ise evliliğin kutsallığına vurgu yapılmıştır. Geleneksel çerçeveye sahip olan birinci grup için evliliğin bitmesi ihtimali dahi tartışmaya kapalıdır. Katılımcıların görüşlerinden hareketle Türk kültüründe “ya benimsin ya kara toprağın”, “evlendiğim insanla ölene kadar” gibi kalıplarla da durumun yerleşikliği ortaya çıkmaktadır. Evliliği iki kişinin sevgi ve huzura dayalı birlikteliği olarak görmekten çok kutsal bir müessese anlamının yüklenmesi boşanmanın imkânsızlığını ortaya çıkarmaktadır. Katılımcılar, araştırma sorunsallarından biri olan kadına yönelik şiddete karşı farklı tutumlar ortaya koymuştur. Kimi katılımcı bu şiddet eylemlerine haklı gerekçeler sunmaya çalışırken kimi katılımcı insan doğası ile ilişkilendirmiştir. Ancak erkeklerce en çok vurgulanan neden erkeklik krizi ile ilişkili olmuştur. Erkeklerin kendini ifade etmede yetersiz kaldığı, tartışmadan haklı çıkamayacağını fark ettiği durumda erkekliği tehdit edilmekte ve

şiddete başvurmaktadır. Şiddet, gücün değil güçsüzlüğün ortaya çıktığı durumlarda kendini göstermektedir. Erkek çocukları küçük yaşlardan itibaren güç ve iktidar sahip olarak yetiştirilmektedir. Girdiği her mücadelede güçlü çıkması öğretilen erkekler için yetersiz kalmak iktidarın kaybı anlamına gelmektedir. Katılımcılardan 3 tanesi eşine şiddet uyguladığını dile getirmiştir.

Kadına yönelik şiddetin en son noktası olan kadın cinayetleri toplum içinde önemli bir sorundur. Katılımcılardan kimi bu cinayeti işleyen erkekler ile empati yapmaya çalışmakta, cinayetlere haklı gerekçeler bulmaya çalışmaktadır. Bu katılımcılar için bir insanın yaşamından daha değerli görülen erkeklik onuru cinayete haklı bir zemin oluşturmaya yetmektedir. Bu cinayetlerin temelinde boşanmak, ayrılmak, reddetmek gibi erkek iktidarını zedeleyen sebepler yatmaktadır. Toplum içinde erkeğe üstün bir rol atfedilmesi eril sahiplenmeyi de ortaya çıkarmıştır. Bu sahiplenme çoğunlukla namus ile ilişkilendirilmektedir ve kadının boşanmak istemesi erkeğin onurunu ve namusunu zedelemektedir. Çalışma içinde katılımcılar da boşanmayı erkeklik onurunu zedeleyen bir durum olarak görmekte ve karşı çıkmaktadır.

Sonuç olarak günümüzde kadın hakları gelişmiş, aile ve evliliğe yüklenen anlamlar değişmiştir. Boşanmaların artışına paralel biçimde boşanma talebine bağlı olarak kadın cinayetleri artış göstermiştir. Erkekliğin sarsıldığı ve erkeklik krizinin ortaya çıktığı bu durumda ataerkil toplumsal düzeni ve erkekliği erkeklerin gözünden anlama ihtiyacı doğmuştur. Kadın cinayetlerinin temelinde erkeğe yüklenmiş güç ve iktidar olma rolü yer almaktadır. Bu sorunun kısa vadede çözülmeceği düşünülmektedir. Çünkü yüzyıllardır süregelen geleneksel rollerin yıkılması ve eşitlikçi bir zihniyetin yerleşmesi uzun vadede gerçekleşebilecek durumlardır. Kadın ve erkeğin fiziki bir ayrım olmaktan öte bir durum olmadığının gelecek kuşaklara öğretilmesi, cinsiyetin yetiştiriliş tarzında farklılık yaratmaması gerektiği içselleştirilmelidir. Bunun yanı sıra kadın hakları geliştirilmeli, kadının ekonomik, siyasi, sosyal alandaki görünürlüğü artmalı, kadına yönelik şiddet ve cinayetlerde caydırıcı cezalar uygulanmalıdır. Bu çerçevede iyi hal indirimi gibi suça teşvik edici etmenler ortadan kaldırılmalı, kolluk kuvvetleri ile hâkim, savcı, avukat gibi hukuk kanadını oluşturan kişiler için kurum içi eğitimlerin artırılması gerekmektedir. Bu zihniyet değişimi yalnızca toplumun tüm kesimlerinin toplumsal cinsiyet yönünden eğitilmesi ile gerçekleşebilecek bir dönüşümdür.

KAYNAKÇA

- AÇEV. (2017). “*Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi I: Türkiye’de İlgili Babalık ve Belirleyicileri Ana Raporu*”. İstanbul.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2011). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması*. TAYA, Ankara.
- Akkurt, Z. (2014). *Ceza Hukuku Açısından Kadına Yönelik Şiddet*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa.
- Arendt, H. (2016). *Şiddet Üzerine Seçme Eserler*. (Çev. B. Peker). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Atalı, M. (1991). “Boşanma”. *Türk Aile Ansiklopedisi*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1, 195-198.
- Atay, T. (2004). “Erkeklik En Çok Erkeği Ezer”. *Toplum ve Bilim*. 101: 11-30.
- Bales, R.F., ve Parsons, T. (1956). *Family: Socialization and Interaction Process*. Routledge, Oxfordshire.
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Berktaş, F. (2012). *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Boratav, H. B., Fişek, G. K., Ziya, E. H., (2017). *Erkekliğin Türkiye Halleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, P. (2014). *Eril Tahakküm*. (Çev. B. Yılmaz). Bağlam Yayınları, İstanbul.

- Bourdieu, P., Wacquant, L. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (Çev. N. Ökten). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bozok, M. (2018a). “Türkiye’de Ataerkillik, Kapitalizm ve Erkeklik İlişkilerinde Biçimlenen Babalık”. *Fe Dergi*. 10(2): 31-42.
- Bozok, M. (2018b). “Toplumsal Cinsiyet ve Aile”. N. Oktik, H. Ü. Reşitoğlu. (Ed.). *Aileyi Anlamak: Disiplinlerarası Yaklaşım*. Nobel Yayınevi, Ankara, 101-114.
- Bulut, S. (2014). “Yaşam Öyküsü Araştırması”. *International Journal of Human Sciences*, 11(1): 880-895.
- Butler, J. (2014). *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (Çev. B. Ertür). Metis Yayınları, İstanbul.
- Campbell, J., Glass, N., Sharps, P., Laughon, K. ve Bloom, T. (2007). “Intimate Partner Homicide: Review and Implications of Research and Policy.” *Trauma, Violence and Abuse* 8(3): 246-269.
- Can, Y. (2013). “Kadına Yönelik Şiddetin Toplumsal Cinsiyet Temelleri: Niğde Örneği”. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*. 5(1): 203-216.
- Carrigan, T., Connell, B. ve Lee, J. (1985). Toward a New Sociology of Masculinity. *Theory and Society*. 5(14): 551-604.
- Cengiz, K., Tol, U. U., ve Küçükural, Ö. (2004). “Hegemonik Erkekliğin Peşinden”. *Toplum ve Bilim*, S. 101: 50-70.
- Chodorow, N. (1978). *The Reproduction Of Mothering Psychoanalysis And The Sociology Of Gender*. University Of California Press, California.
- Connell, R.W. (2019). *Erkeklikler*. (Çev. N. Konukcu). Phoenix Yayınları. Ankara.

- Connell, R.W. ve Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society*, 19(6): 829-859.
- Connell, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. (Çev. C. Soydemir). Ayrıntı Yayınları. İstanbul.
- Çelik, G. (2018). *Öldüren Erkeklikler: Eşine Şiddet Uygulamış Cezaevindeki Erkekler*. Nota Bene Yayınları, İstanbul.
- Çetin, İ. (2014). Gelenek ve Modernite Arasında Türkiye’de Son Dönem Kadın Cinayetleri. *Sosyoloji Dergisi*, 30: 41-63.
- Demez, G. (2005). *Kabadayıdan Sanal Delikanlıya –Değişen Erkeklik İmgesi*. Babil Yayınları, İstanbul.
- Demir, A., S. (2016). “Aile İçi Problemler: İletişimsizlik, Şiddet Ve Boşanma”. N. Avcı., E. Aksoy. (Ed.). *Aile Sosyolojisi*. Lisans Yayıncılık, İstanbul. 235-254.
- Demirdağ, M. A., Öztürk, M. (2013). “Namusunu Kanla Temizleyenler: Mardin Cezaevinde Namus Nedeniyle Yatan Mahkumlar Üzerine Bir Araştırma”. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 30(7): 117-135.
- Demren, Ç, (2008). “Kadınlık Dolayısıyla Erkeklik Öznelliği”. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1): 73-92.
- Dudu, E (2013). *Farklı Yayın Politikalarına Sahip Gazetelerde Kadına Yönelik Şiddetin Sunumu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dursun, Y. (2011). “Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?”. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 12: 1-18.

- Doğan, R. (2016). *Namus, Töre ve Eril Şiddet: Yargıtay Kararları, Toplumsal Cinsiyet Kuramları*. Ütopya Yayınları, Ankara.
- Donaldson, M. (1993). What Is Hegemonic Masculinity?. *Theory and Society Special Issue: Masculinities*, 22(5): 643-657.
- Dökmen, Y. Z. (2009). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Engels, F. (1990). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. (Çev. K. Somer). Sol Yayınları, Ankara.
- Ermez, Ö. (2020). *Evlilik, Aile ve Boşanma: Aile Üzerine Kavramsal Bir Çalışma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Erdem, S. ve Şenol, D. (2017). “Türk Toplumunda Hegemonik Erkekliğin İnşasında Toplumsal Süreçlerin Rolü”. *TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi*. 9(33): 290-299.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın Gözü*. (Çev. I. Ergüden). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2016). *Özne ve İktidar*. (Çev. O. Akınhay ve I. Ergüden). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2017). *Cinselliğin Tarihi*. (Çev. H. U. Tanrıöver). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Fromm, E. (1995). *Sevme Sanatı*. (Çev. Y. Salman). Payel Yayınevi, İstanbul.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (Çev. H. Özel vd.), Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Gökçe, B. (2007). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*. Savaş Yayınevi, Ankara.

- Gökçe, B. (1978). Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1: 7-21.
- Gökçe, B. (1976). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(1-2): 45-67.
- Gökulu, G. (2019). Suç Kuramları: Biyolojik ve Psikolojik Yaklaşımlar: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Turkish Studies - Social Sciences*. 14(4):1471-1488.
- Gönen, Ç. A. (2015). *Öldürme Suçu İşlemiş Kadın ve Erkeklerde Suç Motivasyonu ve Suça Etki Eden Faktörler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Güler, D., Ulutak, N. (1992). Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Yaşantısında Aile. *Kurgu Dergisi*, 11: 51-76.
- Hearn, J. (2004). “From Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men”. *Feminist Theory*, 5 (1): 49- 72.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2014). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor(TKAA2014)*. Ankara
- Kalav, A. (2012). Namus ve Toplumsal Cinsiyet. *Mediterranean Journal of Humanities*. II/2: 151-163.
- Kandiyoti, D. (2013). “*Cairiyeler, Bacılar ve Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*”. Metis Yayınları, İstanbul.
- Kardam, F. (2005). “Türkiye’deki Namus Cinayetlerinin Dinamikleri”. *Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Nüfus Bilim Derneği*, Ankara.
- Koytak, E. (2012). Tahakküme Hükmetmek: Bourdieu Sosyolojisinde Toplum ve Bilim İlişkisi. *Sosyoloji Dergisi*, 3(25): 85-101.

- Köken, Kalav, A. (2019). Sevgi, Sadakat ve Güven Söylemlerinde Namusun İzini Sürmek: Öztahakküm Aracı Olarak Namus. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*. II (2): 211-237.
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Maden, A. (1991). “Evlenme ve Evlenme Şekilleri”. *Türk Aile Ansiklopedisi*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 493-508.
- Messerschmidt, J. W. (2019). *Hegemonik Erkeklik: Formülasyon, Yeniden Formülasyon ve Genişleme*. (Çev S. Akyüz vd.). Özyeğin Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Messerschmidt, J. W. (2017). “Masculinities and Femicide”. *Qualitative Sociology Review*, 13(3): 70–79.
- Öncül, Ö. (2016). *Adalet Kıskaçında Erkeklik: Mahkûmların Suça, Tutukluluğa ve Değişime Dair Düşünceleri*. Odtü Yayıncılık, Ankara.
- Özçelik, K, M. (2017). “Çalışma Hayatında Kadının Yeri ve Kariyer Gelişim Engelleri”. *The Journal of Academic Social Science*, 52: 49-70.
- Özerkmen, N. (2012). “Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet”. *Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*. 28: 1-19.
- Özkan, H. (2016). “Does Patriarchy Only Oppress Female: The Role of Masculinty and Fatherhood in our Social Ream”. *Masculinities: A Journal of Identity and Culture*. 2: 136-148.
- Özmen, K, S. (2004). “Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2): 27-39.

- Öztürk, A. (2011). *Bir Erkeklik Alt Alanı Olarak Eşcinsel Erkeklik Alanı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Öztürk, A.B. (2013). “Bebekten Katile Erk’ten Erkeğe” . *Türk Sosyal Bilimler Derneği 13.Ulusal Kongresi*. 4-6 Aralık 2013, Ankara, 1-13.
- Öztürk, A.B. (2014). *Erkeklik ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet; Eşine Şiddet Uygulayan Erkekler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Polat, D. (2012). *Boşanma Aşamasındaki Bireylerin Evlilik Çatışmaları, Çatışma İletişim Tarzları ve Sosyal Destek Sistemlerinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tez Önerisi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Russell, B. (1983). *Evlilik ve Ahlak*. (Çev. V. Eranus). Say Yayınları, İstanbul.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Sayar, Ü. (2015). *Kadın Cinayetleri: Eşini Öldüren Erkekler Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Selek, P. (2014). *Sürüne Sürün Erkek Olmak*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Selek, P. (2018). “Şiddetin Öznesini Kurmak ya da Erkek Yapmak”. *Toplum ve Bilim*. 145; 130-138.
- Seval, H., N., ve Demez, G. (2018). “Şiddet Mağduru Kadınların Erkeklik Tanımlamaları: Burdur İli Özelinde Bir Çalışma “. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(23): 90-113.

- Şavran, Gönç, T. (2009). “Sosyolojide Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri”. N, Suğur. (Ed.). *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 78-96.
- Şenol, D. ve Yıldız, S. (2013). “Kadına Yönelik Şiddet Algısı -Kadın ve Erkek Bakış Açılılarıyla-“. *Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları*, Ankara.
- Taşıtman, A. (2013). *Terbiye Edilen Bedenler, Tecrübe Edilen Erkeklik: Sünnet Ritüeli*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tolan, B. (1991). “Aile, Cinsiyet ve Cinsel Roller”. *Türk Aile Ansiklopedisi*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1, 208-214.
- Toprak, S., ve Ersoy, G. (2017). “Femicide in Turkey Between 2000-2010”. *PloS ONE*, 12(8): 1-16.
- Turan, F. (2011). “Aile ve Değişme”. A, Kasapoğlu. (Ed.). *Aile Sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 237-253.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2021). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri*. Ankara.
- Türkdoğan, Ö. ve Öztürk, A. (2012). “Toplumsal ve Etik Bir Sorun Olarak Kızlık Zarı (Hymen)”. *III. Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kongresi Kadını Görmeyen Aile ve Sağlık Politikaları*. 18-20 Mayıs 2012, Ankara, 184-190.
- Ural, H., Çabuk, Kaya, N. “Kadın Cinayetlerinde Sembolik İktidarın Krizi”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 21(2): 356-382.
- Yavuz, Ş. (2014). “İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı”. *Milli Folklor*, 104: 110-127.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları, Ankara.

Yıldırım, S. (2018). “Türkiye’de Son On Yılda İşlenen Kadın Cinayetleri Üzerine: Sebep, Sonuç ve Öneriler”. *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6: 1-21.

Yörük, S. (2010). *Kadına Yönelik Şiddet: Antalya Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Zeybekoğlu, Ö. (2009). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). *Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

İnternet Kaynakları

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2020 Raporu.
<http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/2947/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2020-raporu> (erişim tarihi: 03.01.2021).

Gilmore, D. (1997). The Manhood Puzzle. <https://www.csun.edu/~oj53461/Gilmore-Manhood-Puzzle.rtf> erişim tarihi: 07.03.2021.

EKLER

EK 1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Bölüm: Demografik Sorular;

Kişisel Bilgiler

Yaş:

Meslek:

Eğitim durumu:

Doğum yeriniz:

2. Bölüm: İlk aile yaşantısı;

1. Nasıl bir çocukluk geçirdiniz?
2. Anne- babanın eğitim durumu nedir?
3. Anneniz ile ilişkiniz nasıldı?
4. Babanız ile ilişkiniz nasıldı?
5. Baba figürünün önemi nedir, bir baba nasıl olmalıdır?
6. Aile içinde şiddete tanık oldunuz mu? (fiziksel, psikolojik, ekonomik vb.)

3. Bölüm: Evlilik

1. Nasıl evlendiniz?
2. Evlilikten beklentileriniz nelerdir? Evlilik sizin için ne ifade ediyor?
3. Evlilikte kadının sorumlulukları nelerdir?
4. “Evde iyi bir eş” olmanın koşulları nelerdir? Sizin için eşinizin iyi bir eş olmasının şartları, koşulları nelerdir?
5. Evlilik içerisinde karar alma süreci nasıl işlemektedir?
6. Eşinizle hangi konularda anlaşamıyorsunuz?
7. Eşinize hangi durumlarda kızarsınız? Eşinize kızdığınız zaman nasıl bir tepki verirsiniz?
8. Sorunlarınızı çözme yollarınız nelerdir?
9. Eşinizin kararlarına, tercihlerine müdahale eder misiniz?

4. Bölüm: Cinsiyet Roller ve Eşitlik

1. Erkek- erkeklik ne demektir?
2. Kadın ne demektir? Kadının rolü nelerdir?
3. Kadın- erkek eşitliği hakkındaki fikirleriniz nelerdir?

4. Devletin, kadın haklarının geliştirilmesine ilişkin çalışmalarına yönelik düşünceleriniz nelerdir?

5. Bölüm: Şiddete İlişkin Görüşler

1. Şiddete ilişkin bakış açınız nedir?

2. Eşiniz ile yaşadığınız sorunlarda çözüme ulaşamadığınız anlar oldu mu? Bu anlarda şiddeti bir çözüm aracı olarak düşündünüz mü?

3. Erkekler sizce neden şiddete başvurur?

4. Son dönemdeki kadına yönelik şiddetin artmasına ilişkin düşünceleriniz nelerdir? Bu artışların sebebi sizce nedir?

5. Devletin kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik yasa ve müdahalelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

6. Bölüm: Boşanma ve Namusa İlişkin Görüşler

1. Boşanma hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

2. Eşlerin anlaşamaması durumunda boşanmak bir çözüm müdür?

3. Boşanma sonrasında eşinizin hayatına birini alacak olması ihtimali sizi etkiler mi?

4. Namus ne demektir? “Erkeğin namusu” ve “kadının namusu” sizce nedir?

EK 2: GÖRÜŞME ÖRNEĞİ

23.08.2020 7. GÖRÜŞMECİ

+Yaş

-44

+Meslek

-beyaz eşya tamircisi

+Eğitim durumu

-teknik lise

+Doğum yeri

-kırşehir

+Nasıl bir çocukluk geçirdiniz?

-Bence eğlenceli, işte sokak oyunları, yani çocukluğumu yaşadım.

+ Herhangi bir zorluk yaşadınız mı hem maddi hem manevi anlamda?

-Ben yaşamadım ya. Yani herhangi bir sıkıntım olmadı.

+Anne-babanın eğitim durumu nedir?

-İkisi de ilkokul mezunu.

+Annenizle ilişkiniz nasıldı çocukken?

-Böyle yani anne-çocuk ilişkisini yaşadım. Anne sevgisini gördüm. Herhangi bir sıkıntım olmadı.

+Peki, babanızla ilişkiniz nasıldı?

-Babamla ııı... Çok iyi ilişkilerimiz olmadı. Babam biraz serttir. Bide alkol alıyordu önceden. Evet, çok iyi ilişkimiz olmadı.

+Baba figürünün önemi nedir? Bir baba nasıl olmalıdır sizce? Hem kendi babanız açısından hem sizin babalığınız açısından değerlendirirseniz.

-Tabi ki hani şuan düşüncelerim değişti ama bir baba çocuklarıyla arkadaş gibi olmalı. Tabi ki otorite de olacak ama arkadaş ilişkisi olması lazım bence saygı-sevgi çerçevesinde.

+Peki aile içinde şiddete tanık oldunuz mu? Annenize, kardeşlerinize ya da size olabilir.

-Bi daha sorar mısın onu?

+ Aile içinde şiddete tanık oldunuz mu?

-Ben şiddet görmedim ama çok sertti babamız. Dayak yok ama bakışlarıyla çok sertti yani.

+Annenize ya da kardeşlerinize karşı olmadı.

-Yok olmadı.

++Peki eşinizle nasıl evlendiniz? Görücü usulü mü yoksa tanışarak mı?

-Görücü usulüyle evlendim.

+Evlilikten beklentileriniz nelerdir? Evlilik sizin için ne ifade etmektedir?

- Evlilikten beklentimiz ya yine saygı, sevgi çerçevesi içinde yaşanıp gidiliyor. Bizim 23 sene oldu galiba. Büyük bi sıkıntımız olmadı. Ya inişli çıkışlı oluyo ama her evlilikte olduğu gibi. Ama umduğum gibi gidiyo şuan. Mutluyum yani.

+Peki evlilikte kadının sorumlulukları nelerdir?

-Kadının sorumluluğu bana göre eşine, eşi ne diyelim. Eşine saygılı, sevgili, çocuklarının işte yani sevgisini vercek. Tabi ki hani bunu bi makine olarak düşünmüyom ama. Ya benim görüşüm tabi. Tam toparlayamadım da evine bağlı bir bayan benim görüşüm bu şekilde diyebilirim.

+Evde iyi bir eş olmanın koşulları nelerdir? Yani sizin için eşinizin iyi bir eş olması neye bağlıdır?

-Yani dediğim gibi ya saygılı olsun ki karşılıklı erkek de öyle olması gerekiyor. Muhtemelen en önemli şey saygı benim görüşüm. Aynı şekilde çocuklarına da aynı şekilde davranırsa herhalde iyi bir eş olur benim görüşüm.

+Evlilik içinde karar alma süreci nasıl işlemekte?

-Benim için söylüyorum. Biz karşılıklı kararlaştırıyoz yani. Mutlaka erkeğin dediği veya bayanın dediği olacak diye bişey yok bizde hani ortak karar alıyoz. Mantıklıysa yapıyoz. Öyle diyebilirim.

+Eşinizle hangi konularda daha çok anlaşıyorunuz?

-En çok benim gezmeme konusunda, tek başıma gezmeme konusunda anlaşıyoruz. Özellikle mesela ben balık meraklısıyım. O konuda pek anlaşıyoruz. Başka bi sıkıntımız yok herhangi bişey.

+Eşinize peki hangi durumlarda kızarsınız?

-Daha önceleri söyliyim. İlk evlendiğimiz sıralar kıskançlık. Ama şimdi hani artık o evreleri aştık. Hani dediğim gibi birbirimizi artık 20 küsur senedir tanıdık. Herhangi bir sıkıntım yok şuan. Hani kızdığım bişey yok.

+Kızdığınızda nasıl bir tepki verirsiniz?

-Muhtemelen kırgınlık, şiddet yok, kırgınlık.

+ Evlilik içerisindeki sorunlarınızı çözme yollarınız nelerdir? Sorunlarınızı çözmek için ne yaparsınız? Nelere başvurursunuz?

-Kırgınlık dönemimiz oluyo. O ara işte birbirimizden hani konuşma olarak uzaklaşıyoruz kısa bir süre sonra tabi ki her şey normale dönüyo. Bende küsme huyu yoktur hiç küsmem, hiç kimseye. Kırılırsın ama küsmem. Öyle bir huyum yok. Genelde de eğer ben üzdüysem yaşanan taraf hep ben olurum. Özür dilemeyi bilirim. Bu da bence evliliğin tuzu, biberi yani... Mutlaka oluyodur yani her ailede olduğunu düşünüyorum.

+Eşinizin kararlarına ya da tercihlerine müdahalede bulunuyor musunuz?

-Mantıklı olmazsa bulunurum kesinlikle yani mantıklı değilse.

+Giyim-kuşam olabilir ya da görüştüğü kişiler olabilir.

-Giyim-kuşamına karışırım, karışırım. Görüştüğü kişiler eğer genelde karışmamaya çalışıyorum ama yani ben elektrik alamadıysam o kişiden uzaklaştırmaya çalışırım evet.

+Erkek, erkeklik demektir?

-Hımm güzel... (düşünüyor) bence erkeklik evlilik açısından konuşuyorum. Evine bağlı, sorumluluğunu bilen, yani bu, öncelikle ekonomik sorumluluğunu bilen, sorumluluk sahibi, dediğim gibi eşine, çocuklarına saygılı-sevgili bir figür diyelim.

+Kadın ne demektir, kadının rolleri nelerdir?

-Evet kadın da biraz önce dediğim gibi yani o da aynı eşine, çocuklarına bağlı, saygılı. Bu hani çalışması, çalışmaması... bilmiyorum o benim için çok önemli değil. Ama ne biliyim bu şekilde bir bayan rolü diyelim.

+Kadın-erkek eşitliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

-Evet, kadın-erkek tamam eşittir ama evlilikte çatışmaların olmaması için hani kavgaların, dövüşlerin olmaması için... Tamam iki taraf da saygılı olsun. Ama benim görüşüm tabi genelde yüzde doksan babanın veya erkeğin sözüne de saygı gösterilmesi gerekiyor. Benim düşüncem bu, evet.

+Sosyal alandaki eşitlik kadın-erkek eşitliğinin sosyal alandaki yansımaları için ne düşünüyorsunuz? Sosyal anlamda bir eşitlik olmalı mıdır?

-Sosyal alan dediğimiz yani yaşamımızda mı?

+Evet yaşamda ekonomik olabilir toplumsal hayat...

-Yaşamda ben kesinlikle kadın-erkek eşittir diye düşünüyorum. Yani eşit olması da gerekiyor bence hani kadından gördüğümüz gibi otobüs şoförü de olabiliyor, tır şoförü de

olabiliyor yani bazı şeyler mesela erkeğin yapcağı görevler deniyo sosyal yaşamda yok ben ona karşıyım. Her şeyi yapabilir kadın bence.

+Devletin kadın haklarının geliştirilmesi yönündeki çalışmaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

-Hükümetin mi devletin mi?

+Devletin, evet genel olarak yasalar anlamında kadın haklarını geliştirmek için bir takım şeyler yapıyorlar. Bunun için ne düşünüyorsunuz?

-Benim düşüncem sadece yeterli olmadığı yönünde. Benim düşüncem o. Daha birçok şey yapılabilir. Öyle düşünüyorum.

+Şiddet karşı bakış açınız nedir?

-Evet... (düşünüyör) şiddetle ilgili başka sorularınız varsa onu o zaman yanıtlayalım.

+Şiddetle ilgili bir soru daha var evet.

-Tamam. Bence şiddetin, benim görüşüm tabi, örneğin aile içi diyelim. Hatta topluma da bağlayalım.

+Bu daha genel bir soru. Aile içindeki şiddetle ilgili bir tane daha var.

-Genel olarak söylüyim. Birincisi benim yine görüşüm eğitim. En büyük sorun bu, birincisi o. İkincisi de kesinlikle ve kesinlikle ekonomi. Kesinlikle refah düzeyi. Adı üstünde yani refah düzeyimiz iyi olursa ne hırsızlık olur, ne kavga olur, ne şiddet olur kesinlikle. Yani yine burda hükümete büyük iş düşüyodu. Ama maalesef işte biliyorsunuz. Yani dediğim gibi eğitim ve ekonomi. Başka bi sebebi yok bu işin.

+Eşinizle yaşadığınız sorunlarda çözüme ulaşamadığınız zamanlar oldu mu?

-Olmadı ki yani 20 senedir devam ediyoz. Bence oldu her şey.

+Peki bu anlarda şiddeti bir çözüm aracı olarak hiç düşündünüz mü?

-İlk zamanlar düşündüm. İlk evlilik sıralarında düşündüm, evet, düşündüm.

+Uyguladınız mı hiç şiddet?

-Yok, uygulamadım ama şey şimdi şöyle diyelim. Biraz kaba bir tabir olsun. Tartıştığın kişi karşında bir erkek olursa anlaşılamadığın durumlarda mecburen şiddete yöneliyosun mecburen. Ama işte karşında bi bayan olunca, bu eşin de olabiliyor, başka biri de olabiliyor. İşte erkek şiddeti uygulama... Uygulamamaya çalışıyo zaten. Ya uygulayamıyor zaten öyle diyim. O yüzden uygulamadım.

+Erkekler sizce neden şiddete başvurur? Bu soruyu daha çok eşe yönelik şiddet için soruyorum.

-Hımm erkekler...

+Neden sizce şiddete başvurur?

-Bence birincisi yine her zaman söylediğim gibi eşin erkeğine karşı, biraz önce de sormuş, söylemişim. Erkek hani bence bi tık daha üstün ve hani üstün birincisi bu. Ama bence en büyük sebep birincisi saygı kesinlikle saygı. İkincisi şimdi erkekler ben kendim için söylüyüm. Dışarda yüzlerce sorunla uğraşıyoz yani para kazanma çabasındayız. Yani herkesin biliyosunuz işi şey değil çok rahat masa başı iş değil. Bir sürü stres vesayre işte eve geliyosun. Burda da tabi ki eşlere büyük görevler düşüyo. Dediğim gibi yani eğer bayan eşine saygılı olursa, anlayışlı olursa kesinlikle ne şiddet olur, ne kavga olur diye düşünüyom. Yine ekonomi, iş ekonomiyeye bağlanıyo. Yani muhtemelen karı-koca yani evlilikteki tartışmaların yani eğitimden sonraki en büyük sebebi ekonomi.

+Tabi ki sizin kendi fikirleriniz önemli zaten benim için. Son dönemde kadına yönelik şiddetin ya da kadın cinayetlerinin artması hakkında ne düşünüyorsunuz? Yani bu artışın sebebi, kaynağı nedir?

-Yine ekonomi, ülke ekonomisi kesinlikle, en büyük sebep bu bir... İkincisi bilmiyom yani saygı da olabilirse başka yani bi sebep göremiyom ben şimdi örneğin bi evli çift düşünün veya bir arkadaş düşünün. Düşünsenize ekonomik sıkıntısı yok. Ekonomik anlamda mutlular tamam. Ekonomik anlamda mutlu olursa malum refah olacak. Yani he şey de olabilir belki şu hani sosyal medyanın çirkinliği olabilir. Aile yaşantısına, çocukların eğitimine çok büyük etkisi var. Yani bence yani ekonomi diyebilirim ve eğitimi zaten söylemişim. Onu tek geçerim yani en büyük, en büyük problemimiz o bizim, eğitim. Ondan sonra da eğitim olunca saygı geliyor, işte ekonomiyi de malum. Hükümetin politikalar yapması gerekiyordu ama işte maalesef.

+bu sorunun çözümü için neler yapılabilir? Hem toplumsal anlamda, yasalar açısından hani kadına şiddet sorunun çözümü için...

-şuan gidişata bakarsak hiç bişey yapılamaz benim düşüncem o şuan ki gidişata bakarak. Çünkü en başta yani ben dediğim gibi 44-45 yaşlarındayım. Benim çocukluğumdaki büyüklere saygıyla şuan ki z kuşağı oluyo galiba öyle biliyom. Şuan ki çocukların babaya, büyüklerine, anneye karşı saygı anlayışı çok değişti. Mesela ben küçüklüğümde biz babamızın yanında asla ayak uzatamazdık mesela asla. Bu, ben dediğim gibi ben şiddet görmedim ama biz öyle yetiştik. Biz saygı çerçevesi veya bu saygı gösterisiydi bence. Ama şimdi maalesef yok, öyle bişey yok. En basitini söylüyorum. Yani bilmiyorum zaman değişti artık herhâlde yavaş yavaş şeylerimiz de değişecek hani saygı ve sevgi anlayışlarımız da değişiyö günümüze göre değişecek.

+Boşanma hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

-valla boşanma şöyle... Evlilik hakkaten kutsal bi kurum. Gerçekten öyle. Çünkü hep inişli çıkışlı günler geçiyo. Yani en ufak bi fırsatta boşanmaya yönelmek bence çok yanlış. Yine boşanmadaki en büyük sebep flört sonrası evlilikler. Zaten istatistikler de o yönde. Yani görücü usulü evlilikler daha sağlam temellere dayanıyo. Bunu da mesela şöyle bi örnek verebilirim. Örneğin bi çift 3 sene, 5 sene flört yaşıyolar. Yani arkadaşlık, sevgili vesayre yaşıyolar. Artık her türlü huylarını keşfediyolar ve onlar için artık evlilik monotonlaşıyor. Bi tabir vardır ya arı gibi daldan dala, çiçekten çiçeğe konmak. Bu tarz yaşayan gençler evlilikte kendilerini bi baskı altına girmiş gibi hissediyor. Bu da zaten bi süre sonra bunları boğmaya başlıyo. Yani bayan da özgür bi şekilde yetişiyo, erkek de aynı şekilde. Bundan sonra artık tat almamaya başlıyolar evlilikte bu benim düşüncem. Ama mesela görücü usulünde örneğin ben eşimle bir kere görüştük. Ondan sonra anlaştık, konuştuk, evlenmeye karar verdik. Yıllar geçti daha yeni yeni huylarını öğreniyorum yani. Bence bu güzel bişey bi huyunu öğreniyosun diyosun ben hiç bilmiyodum senin bu özelliğini mesela veya huyunu. Görücü usulünün ortadan kalkmasıyla veya kalkmaya başlamasıyla boşanmaların çoğaldığını düşünüyorum. Ama böyle bu kadar da basit olmaması gerekiyor boşanmaların. Çünkü dediğim gibi illa ki bi zorluktan geçiyo, herkes geçiyo. Bu ekonomik olabilir, saygısızlık olabilir. Aşılamayacak şeyler değil. Ama eğer iki yani bi çift anlaşıyorsa da elektrik, yıldız artık ne dersek olmuyorsa da çekmeye gerek yok. Yani büyötmeye de gerek yok çünkü insan hayata bi kere geliyo. Bence önce yapıcı olmaya çalışmalı olmuyorsa da o zaman yapcak bişey yok.

+O zaman eşlerin anlaşamadığı durumda boşanmak bir çözüm müdür?

-Mutlaka bi çözüm ama dediğim gibi yani önce yapıcı olmaya çalışmak lazım. Bu iki taraf için de geçerli. Ama dediğim gibi çıkmazdaysak da boşanmak mecburen boşanmak en doğru şey yol bence.

+Boşanma oldu diyelim boşanma sonrası sonrasında eşinizin hayatına birini alacak olma ihtimali sizi etkiler miydi?

-Boşandıktan sonra eşimin başka biriyle evlenmesi mi?

+Evet başka biriyle birliktelik olması, evlenmesi...

-Valla düşünmedim ama tabi ki etkiler. Çünkü yıllarca hani bi ömür geçiriyosun. Hani dediğim gibi benim aklımda hiç boşanmayla ilgili bişey geçmedi. Muhtemelen eşimin de geçmemiştir. Çünkü dediğim gibi biz bu şekilde sorunlarımızı bi şekilde şey yapıyo kendi aramızda çözüyo. Düşünmedim böyle bişey ama tabi ki etkiler beni. Beni etkiler.

+Haberlerde takip ediyorsanız eğer son dönemlerde yaşanan kadın cinayetleri daha çok kadının boşanmak istemesi sonucunda meydana gelmektedir. Erkekler neden talep sonrasında cinayetleri işliyor. Yani bunun kaynağı nedir sizce?

- Bana göre yine eğitimsizlik birinci sorun benim görüşüm ve sonrasında herhâlde kıskançlık... Kıskançlık en büyük sebep ama hiç bişey karşılıksız değildir hiç bişey. Benim yine düşüncem genelde ölenler suçludur ama bunu hani kadın cinayetlerine bağlamak belki yanlış olacak. Hiç bişey karşılıksız değildir mutlaka. Aynı trafiği düşünün. Trafikte kaza yapıyorsunuz suçun belli bi oranını size veriyor. Çünkü diyo trafiktesiniz diyo. Gerçekten böyledir. Trafiğe çıktıysanız siz de biraz suç almış alıyorsunuz. Bu cinayetlerde de ben böyle olduğunu düşünüyorum. Yani düşünsenize yani yüz binlerce milyonlarca evli çift var ama bu işte atıyorum, atıyorum yani günlük bi kişi iki kişi tabi ki olmasın ama herkeste neden olmuyo? Çünkü yine söylüyorum her şey karşılıklı yani bütün suç erkekte veya bayanda olamaz. Dediğim gibi bu sorunu bu aşamaya getirene kadar mutlaka şey vardır iki tarafın da suçu vardır kesinlikle bence öyle.

+ Namus ne demektir?

-Evet güzel... (düşünüyor) güzel bi soru.

+Erkeğin namusu, kadının namusu genel olarak toplumdaki namus anlayışı nedir?

-Evet düşünüyorum şuan... Namus... Valla bizim toplumumuzda en ince çizgidir bence yani en ince çizgidir. Ya tabi ki önemli iki taraf için de... Ben mesela şeyden yanayım. Mesela toplumda ben erkek olarak söylüyom, arkadaş çevremizde falan erkek aldatır ama kadın aldatırsa o şey hani ayıplanır veya affedilmez. Ama erkek yaparsa affedilir zihniyeti var. Bence her iki taraf için de çok ince bi çizgi... Ben dediğim gibi mesela eşim böyle bişey yapsa benim artık hani ne denir ona? Eşim bunu Allah korusun bana yapmış olsa ben mahvolurum. Ne diyim yani ondan beklemediğim bişeyi de ben de ona hiç yapmayı düşünmem ya bu aldatma olarak diyelim. Yani dediğim gibi ben bence bizim toplumumuzda en affedilmez, en ince çizgi bu sanıyorum evlilik müessesinde zaten yani kesinlikle olmayacak bişey. Bilmiyorum cevap veremedim.

+Erkeğin namusu, namuslu erkek sizin için nasıldır?

-Namuslu erkek bence dediğim gibi evine bağlı haliyle eşini aldatmayan.. Yani dediğim gibi bu şimdi şöyle de düşünelim bi erkek neden aldatır? Eğer evinde mutluluk yoksa... Mutluluk yoksa eee huzur yoksa ve boşanmayı göze almayacak kadar zayıfsa aldatıyo olabilir ben öyle düşünüyom yani benim düşüncem ben karşımdan eşimden beklemiyosam, hazmedemezsem bende aynısını eşime yapmam yani öyle diyebilirim bilmiyom bu olabilir.

EK 3: KATILIMCILARIN YAŞAM ÖYKÜLERİ

Katılımcı 1: 50 yaşında, öğretmen, üniversite mezunu, yaklaşık 10 yıllık evlidir ve eşiyle tanışarak evlenmiştir. Anne-babasının okur-yazar olmadığını söyleyen görüşmeci belli bir yaşa kadar köyde yaşadığını belirtmiştir. 1 çocuğu vardır ve Antalya’da yaşamaktadır. Babası doğduğundan beri İstanbul’da çalıştığı için çocukluğunda babasına dair anılar bulunmadığını belirtmiştir.

Katılımcı 2: 60 yaşında, emekli, üniversite mezunudur. Görücü usulü evlenmiş olan katılımcının 30 yıllık bir evliliği vardır. Babası ile arasının iyi olmadığını belirten katılımcı çocukluğunda babasından şiddet gördüğünü ifade etmiştir. 2 çocuğu olan katılımcı Antalya’da yaşamaktadır. Geleneksel yapıya önem vermektedir. Kadın-erkek eşitliğine inanmamaktadır.

Katılımcı 3: 53 yaşında, memur, üniversite mezunudur. Şanlıurfa doğumlu olan katılımcı kalabalık bir ailede yetiştiğini bu nedenle bir çocuk yapmak istediğini dile getirmiştir. 24 yıllık evli olan katılımcı eşiyle tanışarak evlenmiştir. Şiddetin bir çözüm aracı olamayacağını söyleyen katılımcı eşlerin anlaşılamadığı durumda boşanmanın bir çözüm olduğunu düşünmektedir. Kadın-erkek eşitliği noktasında kadının ekonomik olarak bir adım önde olması gerektiğini savunmaktadır.

Katılımcı 4: 50 yaşında, savcı, üniversite mezunu, Ankara doğumludur. Anne-babası lise mezunu olan katılımcı aile içinde şiddete tanık olmadığını ve eşiyle tanışarak evlendiğini belirtmiştir. 25 senelik evli olan katılımcı eşi ile kararları ortak aldıklarını dile getirmiştir.

Katılımcı 5: 53 yaşında, diş teknisyeni, Balıkesir doğumlu, üniversite terktir. Anne-babanın eğitimi olmadığını belirten katılımcı babası ile arkadaş gibi olduklarını ifade etmiştir. Eşiyle tanışarak evlenmiş, evlilik içinde kadın ve erkeğin sorumluluklarına geleneksel bakan katılımcı eve geldiğinde yapılması gereken iş yapılmadıysa eşine kızdığını belirtmiştir.

Katılımcı 6: 46 yaşında, memur, yüksekokul mezunu olan katılımcı eşiyle lise yıllarında tanışarak evlenmiştir. Yozgat doğumludur, babasını küçük yaşta kaybettiği için babasını hatırlamamaktadır. Babası ilkokul mezunu, annesi ise okuma-yazma bilmemektedir. 24 senelik evlidir, evlilik içindeki kararları ortak aldıklarını dile getirmiştir. Sorunların diyalog yoluyla çözülmesi gerektiğini savunan katılımcı şiddete karşı olduğunu ifade etmiştir. Erkeğin şiddeti karşısındakine güçlü olduğunu göstermek için uyguladığını ve toplumun şiddet konusunda çok duyarsız olduğunu belirtmiştir. Evliliğin kutsal olduğunu, bu nedenle boşanmaya karşı olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcı 7: 44 yaşında, tamirci, lise mezunu, Kırşehir doğumlu olan katılımcı 23 senelik evli, 3 çocuk sahibidir. Babasıyla çok iyi ilişkileri olmadığını, babasının alkol kullandığını ve sert bir kişi olduğunu ifade etmiştir. Babanın çocuklarıyla arkadaş gibi olması gerektiğini belirtmiştir. Görücü usulü evlenen katılımcı bu tarz evliliklerin daha sağlam temellere dayandığını, evliliğinin ilk yıllarında kıskanç olduğunu, eşinin kıyafetlerine karıştığını belirtmiştir. Evlilik içinde çatışmaların olmaması için erkeğin sözüne saygı gösterilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Katılımcı 8: 48 yaşında, memur, yüksekokul mezunu, Adana doğumludur. Kalabalık bir ailede yaşamış olan katılımcı aile içinde şiddete tanık olduğunu, babasının annesine ve kardeşlerine şiddet uyguladığını dile getirmiştir. Tanışarak evlenmiştir. Ataerkil bir toplum olduğumuzu dile getiren katılımcıya göre erkek aileyi koruyan, gözeten, kadın ise korunması gereken bir varlıktır.

Katılımcı 9: 46 yaşında, üniversite mezunu olan katılımcı mali müşavirdir. 18 yıllık evli olan katılımcı görücü usulü evlenmiştir. Antalya'da doğmuş, 18 yaşına kadar ailesinden ayrı yaşamıştır. Kadını evin direği olarak gören katılımcıya göre erkek demek evin idaresini sağladığı için önde olmak demektir. Anne-babasının ilkökul mezunu olduğunu ve ikisiyle de ilişkisinin iyi olduğunu dile getirmiştir.

Katılımcı 10: Isparta'da doğmuş, üniversite mezunu, 45 yaşında, mühendistir. Çekirdek bir ailede yetişen katılımcının anne-babası ortaokul mezunudur. Babasının otoriter biri olduğunu ve bu nedenle annesine göre daha mesafeli bir ilişkilerinin olduğunu belirtmiştir. Eşiyle uzun bir birliktelik sonrasında evlenmiştir. Ataerkil toplumun erkek üzerinde baskı yarattığını dile getiren katılımcı kadın ve erkeğin evlilik içindeki tüm sorumlulukları paylaşması gerektiğini, karar alma sürecinde eşinin fikirlerine daha çok saygı duyduğunu dile getirmiştir.

Katılımcı 11: Lise mezunu, emekli memur, 58 yaşındadır. Malatya doğumlu, anne-babası okur-yazar değildir. Annesinin en büyük aşkı olduğunu babası ile ilişkisinin ise mesafeli olduğunu belirtmiştir. Babasının okula gitmediği için kendisine fiziksel şiddet uyguladığını annesine ise duygusal şiddet uygulayarak çok defa ağlattığını anlatmıştır. Evle ilgili bütün işlerin eşit bir şekilde yapılması gerektiğini düşünmektedir. Erkeklik katılımcı için alın teriyle çalışmak, ailesine karşı sorumluluklarını yerine getirmek demektir. İstanbul Sözleşmesi hakkında bilgi sahibi olan katılımcı bu sözleşmenin kaldırılmak istenmesine karşıdır.

Katılımcı 12: 58 yaşında, serbest meslek sahibi, ilkökul mezunu olan katılımcı Antalya'da doğmuştur. Görücü usulü evlenen katılımcı babanın çocuklarına şiddet uygulamak yerine onlarla arkadaş gibi olması gerektiğini düşünmektedir. Geleneksel yapıda olan katılımcı evde

herkesin görevlerini yerine getirdiği zaman ev içinde huzurun olabileceğini ve evlilik içinde erkeğin kadından üstün olması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıya göre erkek evin orta direği, evin geçimini sağlayan kişidir.

Katılımcı 13: 37 yaşında, lise mezunu, serbest meslek sahibi, İstanbul doğumludur. Annesinin sırdaşı olduğunu, babası ile ilişkisinin mesafeli olduğunu ve babasının annesine şiddet uyguladığını belirtmiştir. Eşiyle tanışarak evlenmiş olan katılımcı sorunlarını konuşarak çözdüklerini, kadının sorumluluklarının ise evi derleyip toparlamak, çocukla ilgilenmek, yemek yapmak, bulaşık yıkamak gibi görevler olduğunu dile getirmiştir.

Katılımcı 14: 32 yaşında, satış temsilcisi, üniversite mezunu, İstanbul doğumludur. Babası lise, annesi ilkokul mezunudur. Eşiyle uzun bir arkadaşlık sürecinden sonra evlenen katılımcı evlilik içinde eşlerin tüm sorumlulukları ortak paylaşması gerektiğini belirtmiştir. 1 çocuk sahibidir. Saygı ve empatiyi evliliğin temeli olarak görmektedir. Tartışma anlarında psikolojik olarak üstünlük kurmak istediğini ifade etmiştir.

Katılımcı 15: 28 yaşında, doktor asistanı, lise mezunu olan katılımcı eşiyle ilkokul arkadaşı olduklarını belirtmiştir. Evliliği düzenli bir hayat istediği için tercih ettiğini söyleyen katılımcı evlilik içinde son kararları kendisinin verdiğini belirtmiştir. Babası ile ilişkisini kötü olarak tanımlamıştır.

Katılımcı 16: 51 yaşında, ilkokul mezunu, Sivas'ta doğmuştur. Aile içinde şiddete tanık olmadığını ifade eden katılımcı anne-babası ile ilişkilerinin güzel olduğunu belirtmiştir. 15 senelik evli olan katılımcı eşiyle tanışarak evlenmiştir, 2 çocuk sahibidir. Erkeğin ve kadının rolleri konusunda geleneksel bir tutum içindedir.

Katılımcı 17: 30 yaşında, yüksek lisans mezunu, İskenderun doğumludur. Eşiyle tanışarak evlenmiştir, çocuk sahibi değildir. Memur ailesinde büyüdüğü için tayinlerden dolayı çocukluğu gezerek geçmiştir. Annesi ile arkadaş gibi olduğunu söyleyen katılımcı babası ile ilişkisinin daha resmi olduğunu ifade etmiştir. Evliliği hayat arkadaşlığı olarak görmektedir.

Katılımcı 18: Memur, üniversite mezunu, 54 yaşındadır. 3 çocuk sahibi olan katılımcı eşiyle tanışarak evlenmiştir. Sivas'ta doğmuştur. Anne-babasının eğitimleri yoktur. Annesini çok sevdiğini belirten katılımcı babası ile arasının hiçbir zaman iyi olmadığını ifade etmiştir. Babasının annesine soba maşasıyla vurduğunu, kendisine ise dersleri zayıf geldiğinde şiddet uyguladığını dile getirmiştir. Geleneksel zihniyete sahip katılımcı evin maddi sorumluluğunu erkeğin üstlenmesi gerektiğini düşünmektedir.

Katılımcı 19: 30 yaşında, üniversite mezunu, öğretmendir. Eşiyle tanışarak evlenen katılımcı 1 çocuk sahibidir. Annesinin psikolojik rahatsızlıklarından dolayı ilişkilerinin iyi olmadığını,

babasının annesinin yerini doldurduğunu ifade etmiştir. Evliliği huzurlu bir liman olarak tanımlayan katılımcı evliliğin temelini karşılıklı anlayış olduğunu düşünmektedir.

Katılımcı 20: 54 yaşında, özel şoför, ilkokul mezunu, Giresun doğumludur. Annesi ile ilişkilerinin iyi olduğunu, babası ile ufak tefek sorunlar yaşadığını ifade etmiştir. 30 yıllık evlidir, eşiyle görücü usulü evlenmiştir.

Katılımcı 21: 50 yaşında, tekniker, üniversite mezunu, Sivas doğumludur. Anne ve babasından şiddet gördüğünü belirten katılımcı eşiyle tanışarak evlenmiştir. 12 yıllık evli olan katılımcı 2 çocuk sahibidir. Çocuklarıyla ilgili konularda eşiyle anlaşamadığını söyleyen katılımcı eşiyle tartıştığında eşine bağırıldığını dile getirmiştir.

Katılımcı 22: 35 yaşında, akademisyen, İstanbul doğumlu, doktora mezunudur. Anne-babası lise mezunu olan katılımcı her ikisiyle de iyi bir ilişkisi olduğunu ifade etmiştir. Eşiyle çocukluktan beri tanıştıklarını ve severek evlendiklerini söylemiştir, 2 çocuk sahibidir. Evlilik içinde en önemli şeylerin saygı ve sevgi olduğunu söyleyen katılımcı eşiyle kararları ortak aldığını ifade etmiştir.

Katılımcı 23: 38 yaşında, bilgi işlem uzmanı, İzmit doğumlu, üniversite mezunudur. 4 evli yıllık olan katılımcı eşiyle tanışarak evlenmiştir. 1 çocuk sahibidir. Babası ile ilişkisinin geleneksel tabuları yıkamadıkları için daha mesafeli olduğunu, annesi ile daha yakın olduklarını ifade etmiştir. Evliliğin ortaklaşmak olduğunu, kadın-erkek arasındaki tüm sorumlulukların ortak paylaşılması gerektiğini düşünmektedir.

Katılımcı 24: 58 yaşında, lise mezunu, devlet memurudur. Anne-babası okur-yazar değildir. Babası devamlı çalıştığı için bir arada olamadıklarını, babasının hem annesine hem kendisine şiddet uyguladığını ifade etmiştir. 36 yıllık evli olan katılımcı eşiyle severek evlenmiştir.

Katılımcı 25: 51 yaşında, emekli, lise mezunudur. Anne-babasının eğitimi yoktur. Çocukluğunun çok zor geçtiğini, devamlı çalıştığını belirtmiştir. Annesi ile ilişkisi çok iyi olan katılımcı babası ile olan ilişkisini orta şeklinde tanımlamaktadır. 26 yıllık evli olan katılımcı eşiyle tanışarak evlenmiştir ve 3 çocuk sahibidir. Erkeğin görevinin dışarıda çalışmak, kadının görevinin ise ev işlerinden sorumlu olmak şeklinde savunmaktadır. Boşanma hakkındaki prensibini ise evlendiği insanla ölene kadar devam etmek şeklinde ifade etmektedir.

Katılımcı 26: 29 yaşında, tornacı, ilkokul mezunu, İstanbul doğumludur. Anne-babası ilkokul terk olan katılımcı evlenmeden önceki aile hayatının çok güzel olduğunu, ekonomik olarak zorluk yaşamadığını ifade etmiştir. 1 senelik evli olan katılımcı eşiyle tanışarak evlenmiştir.

Katılımcı 27: mobilyacı, 55 yaşında, ilkokul mezunu, Sivas doğumludur. 29 yıllık evli olan katılımcı eşiyle tanışarak evlenmiştir. 1 çocuk sahibidir. Anne-babasının eğitimi yoktur. Babasının annesi ve kız kardeşine şiddet uyguladığını dile getirmiştir. Babası ile ilişkisini kötü olarak tanımlamaktadır. Evlilik içinde kadın ve erkeğin görevlerinin eşit olduğunu düşünmektedir.

Katılımcı 28: 59 yaşında, emekli, üniversite mezunu, Kahramanmaraş doğumludur. Eşiyle görücü usulü evlenmiştir. 2 çocuk sahibidir. Çocukluğu zor şartlarda geçmiş, ekonomik olarak sıkıntılar yaşamıştır. Erkeğin toparlayıcı bir görev üstlenmesi gerektiğini savunmaktadır.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	İlayda YÜZER
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Mehmet Pisak Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi/ Sosyoloji
Tez/ Dönem Projesi Konusu	Evlilik, Boşanma ve Şiddet: Evli Erkekler Üzerinden Bir Değerlendirme
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Antalya Lisesi- Felsefe Grubu Öğretmenliği Antalya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü- Sosyal Hizmetler Antalya ŞÖNİM- Stajyer Sosyolog